

Skive Øvelsesplads Drifts- og Plejeplan 2002-2016

**Miljøministeriet • Skov- og Naturstyrelsen
og
Prinsens Livregiment**

Skive Øvelsesplads

-Drifts- og Plejeplan 2002-2016

Udgivet af Miljøministeriet,
Skov- og Naturstyrelsen
og Hærens Operative Kommando

Tekst	Skovfoged Peter Larsen og biolog Erling Krabbe, kulturhistorisk bidrag: skovfoged Erling Buhl, geologiafsnit: geolog Bjørn Wissing. Prinsens Livregiment har bidraget til kap. 5, 6, 7 og 9.
Korrektur	Chefsekretær Bente Knudsen
Kort (bilag 1,2 og 3)	Peter Larsen
Bevoksningsliste (bilag 4)	Peter Larsen
Forsideillustration	Gravhøjene på Dommerby Hede. Tegnet af Poul Juul 2002.
Layout	Peter Larsen, Skov- og Naturstyrelsen
Layout, omslag	Poul Juul
Tryk af omslag	DTKommunikation A/S
Tryk af rapport	DTKommunikation A/S
Tryk af kort	DTKommunikation A/S
Indbinding	DTKommunikation A/S
Aftale vedrørende kortmateriale:	Udsnit af Kort & Matrikelstyrelsens kortmaterialer er gengivet i henhold til tilladelse G18/1997.
Oplag	200 eksemplarer
ISBN	87-7279-449-6
Hæftet kan rekvireres hos	Prinsens Livregiment Skive Kaserne 7800 Skive Tlf.: 96142000

Skive Øvelsesplads

Drifts- og plejeplan 2002-2016

Nærværende drifts- og plejeplan for Skive Øvelsesplads stadfæstes hermed som gældende for perioden 31. december 2002 til 31. december 2016.

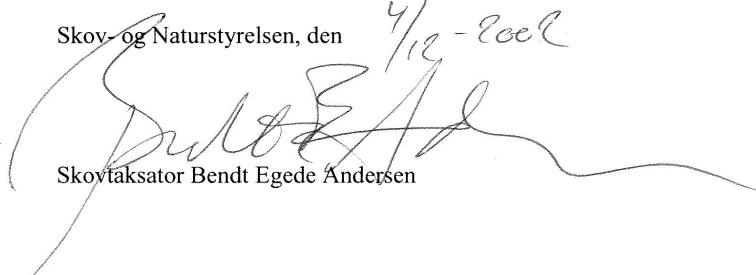
Prinsens Livregiment, den 9/12 2002.

Oberst J.C. Lund

Skov- og Naturstyrelsen, den

4/12 - 2002

Skovtaksator Bendt Egede Andersen

INDLEDNING.....	1
1 GENERELT OM DRIFTS- OG PLEJEPLANER.....	1
1.1 Formål og baggrund.....	1
2 BESKRIVELSE AF PLANPROCESSEN.....	2
2.1 Forudsætninger.....	2
2.2 Planens indhold.....	2
2.3 Planændringer.....	2
3 SÆRLIGT OM DRIFTS- OG PLEJEPLANEN FOR SKIVE ØVELSESPLADS	4
3.1 Baggrund.....	4
3.2 Aftalens virkning	4
STATUS.....	5
4 BESKRIVELSE AF SKIVE ØVELSESPLADS.....	5
4.1 Landskab.....	5
4.2 Geologi.....	8
4.3 Den militære historie.....	10
4.4 Korttegning.....	10
4.5 Registrering af arealtyper.....	12
4.6 Plejetilstand	16
4.7 Flora	19
4.8 Fauna.....	27
4.9 Sammenfatning af naturværdierne på Skive Øvelsesplads.....	31
4.10 Kulturhistorie.....	32
5 NUVÆRENDE ANVENDELSE AF SKIVE ØVELSESPLADS.....	34
5.1 Øvelsespladsens militære anvendelse	34
5.2 Faciliteter og brug	35
6 FORSVARETS NUVÆRENDE DRIFT OG PLEJE AF TERRÆNET.....	39
6.1 Generelt.....	39
6.2 Terrænvedligeholdelse.....	39
6.3 Naturpleje.....	39
6.4 Vildtpleje.....	39
6.5 Skovdrift.....	40
6.6 Ressourcer og materiel	40
7 OFFENTLIGHEDENS ADGANG	41
8 LOVMÆSSIGE BRUGSBEGRÆNSNINGER ELLER BINDINGER	42
8.1 Generel lovpraksis for forsvarets arealer	42
8.2 Planloven	42
8.3 Status i Viborg Amts Regionplan 1997 til 2009	43
8.4 Kommuneplanlægning	45
8.5 Naturbeskyttelsesloven.....	46
8.6 Museumsloven.....	48
8.7 Vandløbsloven.....	49
8.8 Skovloven	49
8.9 Deklarationsfredning af arealer på Skive Øvelsesplads	50
FREMTIDIGE BEHOV OG ØNSKER	52
9 FORSVARETS FREMTIDIGE BEHOV OG ØNSKER	52
10 SKOV- OG NATURSTYRELSENS FORSLAG TIL BESKYTTELSE OG FORBEDRING AF NATURVÆRDIER OG OFFENTLIGHEDENS ADGANG	56
10.1 Forslag til en overordnet målsætning for områdets fremtidige naturtilstand.....	56
10.2 Forbedringer i plejen af hedearealer.....	56
10.3 Forbedringer i plejen af overdrev.....	61
10.4 Fremtidig pleje af slette- og agerarealer.....	65
10.5 Pleje, genopretning og beskyttelse af vådområder.....	66
10.6 Vandløb.....	74
10.7 Bekæmpelse af Kæmpe Bjørneklo	74
10.8 Kulturhistoriske interesser	75

10.9	Ændringer af skovdriften til naturnær skovdrift	75
10.10	Levende hegn.....	77
10.11	Faste bælte- og hjulspor samt forslag til områder der bør friholdes for kørsel.....	78
10.12	Offentlighedens adgang.....	78
10.13	Vildtpleje	79
10.14	Råstofindvinding.....	80
11	KOMMENTARER OG ØNSKER FRA EKSTERNE BIDRAGYDERE	81
11.1	Viborg Amt	82
11.2	Skive Kommune	83
11.3	Bidrag fra Fjends Kommune.....	83
11.4	Bidrag fra Friluftsrådet.....	83
	AFVEJNING	87
12	AFVEJNING AF BENYTTELSE OG BESKYTTELSE	87
12.1	Vurdering af ønsker og forslag fra forsvaret	87
12.2	Skov- og Naturstyrelsens ønsker til forbedringer af naturområder	88
12.3	Afvejning af ønsker og forslag fra bidragyderne	90
	PLAN.....	92
13	RETNINGSLINIER FOR DEN FREMTIDIGE ANVENDELSE AF SKIVE ØVELSESPLADS	92
13.1	Behov for øvelsesanlæg og uddannelsesfaciliteter.....	92
13.2	Pleje af hedearealer	93
13.3	Forbedringer i plejen af overdrev.....	95
13.4	Forbedringer i plejen af slette- og agerarealerne på øvelsespladsens sydlige del	98
13.5	Pleje, genopretning og beskyttelse af vådområder.....	99
13.6	Kulturhistoriske interesser	103
13.7	Retningslinier for skovdriften.....	104
13.8	Levende hegn.....	116
13.9	Bælte- og hjulspor.....	116
13.10	Retningslinier for offentlighedens adgang	116
13.11	Vildtpleje	116
13.12	Råstofindvinding.....	117
13.13	Nødvendige tilladelser.....	117
13.14	Planændringer.....	119
13.15	Samlet oversigt over prioriteret handlingsplan.....	120
	ØKONOMI.....	122
14	ØKONOMISKE KONSEKVENSBeregninger	122
	Oversigt over drifts- og plejeplanens økonomiske konsekvenser eksklusiv omkostninger til skovdrift.....	124
	ØKONOMI VED SKOVDRIFT	125
	Økonomi ved omlægning til naturnær skovdrift	125
	Oversigt over drifts- og plejeplanens økonomiske konsekvenser for skovdriften	127
	BILAG.....	131
15	OVERSIGT OVER BILAG	131
	Bilag 1: Grundkort over Skive Øvelsesplads (i kortlomme bagest).....	
	Bilag 2: Øvelseskort over Skive Øvelsesplads (i kortlomme bagest).....	
	Bilag 3: Drifts- og plejekort over Skive Øvelsesplads (i kortlomme bagest).....	
	Bilag 4: Bevoksingsliste for Skive Øvelsesplads. Bemærk: Træernes alder er skønnet !	
	Bilag 5: Retningslinier for forsvarets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner i relation til Naturbeskyttelseslovens §§ 3-4.....	
	Bilag 6: Katalog over fortidsminder på Skive Øvelsesplads.	
	Bilag 7: Notat vedrørende skovdriften.....	
	Bilag 8: Notat vedrørende erfaringer og økonomi forbundet med hedepleje.....	
	Bilag 9: Ordensreglement for offentlighedens adgang til Skive Øvelsesplads	

INDLEDNING

1 Generelt om drifts- og plejeplaner

1.1 Formål og baggrund

Mange af forsvarets arealer indeholder store naturværdier i form af et rigt dyre- og planteliv samt store, sammenhængende landskaber. De påvirkninger, det åbne landskab har været udsat for, er ofte gået helt uden om forsvarets øvelsesterræner. Nogle terræner har ligget i naturtilstand i flere generationer, enkelte har aldrig været rørt, og den naturlige flora og fauna har haft gode muligheder for at udvikle sig frit.

Som led i forsvarets miljøstrategi bestemte Forsvarskommandoen i september 1993 ved bestemmelse (FKOBST 610-6, SEP 1993) om miljø- og naturbeskyttelse, at der for hvert øvelses- og skydeområde skulle udarbejdes en drifts- og plejeplan.

Den 24. oktober 1995 indgik Forsvarskommandoen og Skov- og Naturstyrelsen en samarbejdsaftale, der sikrer en planlægning af drift og pleje for en række af forsvarets øvelsespladser samt skyde- og øvelsesterræner.

Formålet med en drifts- og plejeplan er at sikre, at der på forsvarets arealer opnås en tilfredsstillende balance mellem forsvarets behov for nødvendig uddannelse og træning af enheder under realistiske vilkår og hensynet til naturbeskyttelse og rekreative interesser.

Da planlægningen ønskes brugt som et redskab til beskyttelse og forbedring af naturværdier på forsvarets arealer, er amt og kommune, Danmarks Naturfredningsforening samt Friluftsrådet medinddraget som såkaldte eksterne bidragsydere ved udarbejdelsen. Samtidig er det forventningen, at amt og kommune, som de relevante myndigheder, gennem inddragelse i afvejningen mellem benyttelse og beskyttelse vil administrere relevant lovgivning med udgangspunkt i planen.

Drifts- og plejeplanlægningen vil dels tilvejebringe et ensartet grundlag for en flersidig forvaltning af forsvarets arealer og give medarbejdere i forsvaret en naturmæssig viden, herunder en forståelse for behovet og mulighederne for varetagelse af flersidige hensyn ved drift og pleje af arealerne.

Støjproblematikken i relation til naboer ligger uden for drifts- og plejeplanlægningsarbejdet, idet støj reguleres i henhold til miljøbeskyttelsesloven. Bestemmelser om støjregulering for Skive Øvelsesplads er fastsat i "Bekendtgørelse om støjregulering af forsvarets øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner" (Bek. nr. 468 af 13. juni 2002), side 32 og 33.

2 Beskrivelse af planprocessen

2.1 Forudsætninger

I forbindelse med udarbejdelse af drifts- og plejeplanen er udgangspunktet, at skyde- og øvelsестerrænerne samt øvelsespladserne er udlagt som uddannelsesområder, og derfor fortsat skal kunne anvendes som sådan.

Drifts- og plejeplanen skal tydeliggøre terrænets naturhistoriske, kulturhistoriske og rekreative værdier og udstikke retningslinier for terrænets brug, beskyttelse og pleje, som tager hensyn til disse værdier, samtidig med at der opnås en tilfredsstillende løsning af forsvarets behov for uddannelsesaktiviteter.

Planen skal således rumme en afvejning mellem på den ene side forsvarets behov for øvelsesarealer og på den anden side samfundets interesse i en forsvarlig og langsigtet forvaltning af terrænets ofte meget store natur- og kulturværdier.

Som følge af den sikkerhedsmæssige risiko, der er forbundet med forsvarets aktiviteter, vil rekreative interesser (offentlighedens adgang til forsvarets areal) kun blive tilgodeset i det omfang, det er sikkerhedsmæssigt forsvarligt. Herudover kan hensynet til naturmæssige værdier påvirke mulighederne for rekreativ benyttelse.

De opstillede retningslinier i drifts- og plejeplanen skal være enkle for forsvaret at administrere i praksis.

2.2 Planens indhold

Planen skal :

- Kortlægge og afgrænse naturtyper, bevoksninger, veje, forsvarets anlæg etc.
- Beskrive de naturmæssige værdier og identificere de mest bevaringsværdige af disse samt påpege eventuelle behov/muligheder for forbedring af de naturmæssige værdier.
- Beskrive forsvarets nuværende benyttelse og drift af terrænet samt klarlægge forsvarets fremtidige behov.
- Beskrive den rekreative benyttelse af terrænet.
- Indeholde en afvejningen: Af forsvarets behov for benyttelse, af ønskerne om beskyttelse samt vurdere mulighederne for forbedring af naturværdier, kulturværdier og de rekreative muligheder.
- Anvise, hvorledes denne afvejning kan realiseres i praksis, herunder fastlægge retningslinier for terrænets fremtidige benyttelse, pleje og forbedring.
- Beregne de økonomiske konsekvenser af planens bestemmelser for forsvaret.

2.3 Planændringer

Drifts- og plejeplanen gælder for 15 år.

For til stadighed at holde planen over så langt et forløb tidssvarende og fleksibel, kan der løbende foretages ændringer i drifts- og plejeplanen, forudsat at aftaleparterne er enige. Som udgangspunkt kræver enhver afvigelse fra planens retningslinier, som de fremgår af planafsnittet en planændring. Der gælder dog en bagatelgrænse for kravet om planændringer. I

tvivlstilfælde om bagatelgrænsen bør parterne tilsvarende drøfte dette spørgsmål indbyrdes ud fra planens overordnede retningslinier.

Såfremt forsvaret ønsker ændringer i drifts- og plejeplanen, indsendes begrundede forslag til planændringer til Skov- og Naturstyrelsen. Opnås der enighed, indsættes planændringen i den pågældende plan med gyldighed som en del af denne.

Planændringerne er således en løbende fortsættelse af planlægningsfasens dialog mellem parterne.

Udover planændringer kan dispositioner, der ligger udenfor planens rammer, kræve tilladelse fra relevante myndigheder.

3 Særligt om drifts- og plejeplanen for Skive Øvelsesplads

3.1 Baggrund

Som nævnt i indledningen har Forsvarskommandoen og Skov- og Naturstyrelsen indgået en aftale om planlægning af drift og pleje for en række af forsvarets områder.

En særskilt aftale om en drifts- og plejeplan for Skive Øvelsesplads blev endeligt indgået mellem Hærens Operative Kommando og Skov- og Naturstyrelsen den 19. juni 2000.

Skive Øvelsesplads er af forsvaret klassificeret som et såkaldt kategori III, niveau III område. Drifts- og plejeplanlægningen forestås af Prinsens Livregiment i samarbejde med Skov- og Naturstyrelsen.

I foråret 2000 foretog Skov- og Naturstyrelsen en markgennemgang af arealet med henblik på udarbejdelsen af digitale kort over terrænet, og i sommeren 2000 blev der foretaget biologisk registrering af området.

I forbindelse med udarbejdelsen af planen har Viborg Amt, Skive- og Fjends Kommuner, Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Ornitologisk Forening, Friluftsrådet mfl. haft lejlighed til at se terrænet ved en fremvisning den 20. september 2000 og til at fremsende bidrag og ønsker til planen. Endelig har bidragsyderne haft lejlighed til at kommentere planforslaget inden færdiggørelsen.

3.2 Aftalens virkning

Drifts- og plejeplanen er bindende for de to aftaleparter, i dette tilfælde Prinsens Livregiment og Skov- og Naturstyrelsen. Ved underskrift af planen forpligter aftaleparterne sig således til at efterleve og respektere planens fastsatte bestemmelser.

STATUS

4 Beskrivelse af Skive Øvelsesplads

4.1 Landskab

Øvelsespladsen er beliggende syd for Skive by og omfatter i alt ca. 688 ha. Heraf er ca. 140 ha bevokset med skov. Øvelsespladsen strækker sig over en ca. 7 km lang strækning med en varierende bredde på mellem 0,5 til 2,5 km. Øvelsespladsen fremstår opdelt på grund af den gennemgående amtsvej, bl.a. derfor er følgende landskabsbeskrivelse opdelt i en nordlig, central og sydlig del.

Generelt set er en fjerdedel af terrænet placeret umiddelbart ud for den sydlige ende af Skive kaserne og de øvrige tre fjerdedele af terrænet sydvest for amtsvejen. Et 3 km langt betonspor, anlagt fra kasernens sydport til skydebaneanlægget i den centrale del af øvelsespladsen, forbinder de to adskilte områder via en tunnel under amtsvejen. (Se bilag 1)

Tunnelen under amtsvejen fører til det sydlige område, hvis nordligste del består af et 22 ha fredet hedeareal: ”Dommerby Hede”. Overfredningsnævnet har ved kendelse af 7. februar 1948 og tillægskendelse af 28. marts 1972 fredet hedearealet.

Syd for heden i Tastum Plantage findes den afspærringsfrie skydebane, og videre mod syd ligger den resterende øvelsesplads, der omfatter et areal på ca. 300 ha.

Af andre interessante områder på øvelsespladsen skal særlig fremhæves det smukke, særprægede bakkeparti ved Dalum og området ved Kjærgård.

Nordlig del

Øvelsespladsens nordlige del består af overdrevet øst for kasernen, Dommerby Plantage syd og øst for kasernen, Dommerby Hede syd for Dommerby Plantage samt ”Pynten”, som er beliggende i det sydøstlige hjørne af heden.

Det åbne overdrev øst for kasernen er afgrænset og opdelt i mindre ”rum” af yngre læhegn. Nord og vest for overdrevet ses kasernen med dens mange tekniske installationer og bagved kasernen fornemmes Skives industriområde. Mod øst kan man stadig se det åbne og intenst kultiverede landbrugsland hen over læhegnene. Mod syd hæver landskabet sig bag et lang-

Figur 1 Oversigtskort på baggrund af 1:200000 kort, hvor Skive Øvelsesplads er markeret med en rød stjerne.

strakt østvestgående vådområde og fremtræder herefter lukket pga. Dommerby Plantage's sammensætning af ensaldrede monokulturer af nåletræ. Plantagens sydvestlige del fremtræder dog stadig forholdsvis åben på grund af træernes unge alder og uheldig kulturretablering. I Dommerby Plantage findes 5 gravhøje, hvorfra man endnu kan få flotte kig mod syd over hedeområdet.

Umiddelbart syd for Dommerby Plantage har et areal været anvendt som start- og landingsbane for mindre civile fly. Start- og landingsbanen anvendes ikke længere, men blev indtil 2001 stadig drevet så den var jævn og kortklippet. Driften resulterede i en sjælden og velbevaret flora, se afsnit 4.7 "Flora".

Dommerby Hedes østlige del, syd for Dommerby Plantage, giver på trods af begyndende tilgroning en fornemmelse af et åbent hedelandskab. De nordsydgående læhegn langs amtsvejen og på den østlige del af heden samt tilgroningen af bjergfyr bryder hedelandskabet op i mindre "rum". Man fornemmer stadig byens industriområde mod nordvest, om end indtrykket nu overvejende præges af den åbne øvelsesplads med bæltepor, stillingsområder m.v.

Fra Pynten mod sydøst får man lange, flotte kig ud over den tørlagte Tastum Sø. Pynten fremtræder slidt og arret på grund af intens terrænkørsel.

Syd for heden ligger en slugt med spredt kratbevoksning langs skråningerne og med vådområde i bunden. Trods den begrænsede udbredelse er området unikt og fremtræder frodigt og urørt. Dette understreges bl.a. af op til 1 m høje mosetuer og et slynget vandløb.

Centrale del

Den centrale del defineres som Dommerby Hede, til og med den sydlige afgrænsning af Tastum plantage.

Dommerby Hede, vest for hovedvejen, er et fladt, åbent hedeareal med ca. 25 centralt beliggende, markante gravhøje. Mod syd afgrænses heden af et østvestgående vådområde. Langs vådområdets vestlige del er der et læbælte samt spredt trævegetation, og mod øst er der plantet en mindre skovbevoksning. Den spredte trævegetation, de mindre skovbevoksninger samt mindre slette- og moseområder skaber en blød overgang mod den massive Tastum Plantage. Den mørke, lukkede og homogene nåletræsplantage ligger samlet på et fladt område. Enkelte spor mod syd skaber forbindelse til den sydlige del af terrænet, ligesom der også findes mindre spor på tværs af plantagen.

Øst for plantagen er der et slette- og hedeareal, som brydes af mindre krat, nåletræsbeplantninger og et par vådområder. Afgrænsningen mod amtsvejen er tydeligt markeret med et løvtrælæhegn.

I den sydvestlige del af Tastum Plantage er der et større kratområde, som er et tidligere hedeareal der nu er groet til. Det flade kratområde fremtræder lukket, men indeholder en del små lysninger, som gør området interessant og varieret at færdes i.

Sydlige del

Denne del består af områderne tæt på Fly, Tværagerne, Højvang Plantage, Dalum og Kærgård.

Den nordlige del fremtræder relativt fladt og åbent. Egentlige terrænspring findes kun omkring skrænterne ned mod Skajbæk. Mellem sydenden af Tastum Plantage og Højvang Plantage er der et varieret landskab med et større moseområde, krat, heder og landbrugsland. Dette skaber en glidende overgang, før landskabet mod syd igen præges af tæt skov i form af Højvang Plantage syd for Skajbækken. Plantagen virker imidlertid ikke helt så massiv som Tastum Plantage, da Højvang plantage består af en blanding af løv- og nåletræer samtidig med, at skovlinien brydes af en uregelmæssig form.

Fra den vestlige dels kratområder åbnes landskabet op i form af åbne slettearealer. Slettearealernes åbenhed brydes af nordsydgående og et enkelt østvestgående læhegn. De åbne slettearealer dominerer hele det sydlige områdes øst- og vestlige del. Slettearealet brydes af et terrænfald mod Ormedals Rende, som til dels er sløret af efterhånden høje læhegn med bl.a. poppeltræer. På de østlige sletter er der placeret 6 radiomastområder, der virker som fremmede og unaturlige elementer i landskabet.

Midt i den sydlige del findes det kuperede bakkeparti Dalum Høje, også kaldet Nissebakker. På toppen af bakkerne er der markante gravhøje, hvorfra man har et flot kig til alle sider. Mellem og rundt om bakkerne er der spredt bevoksning på de omkringliggende overdrev. Overdrevet gennemskæres af flere gamle markskel og af en markant østvestgående sænkning i højdedraget.

Syd for bakkepartiet er et sydligt skrånende sletteareal opdelt af flere nordsydgående læhegn. Slettearealet mod øst går over i det stærkt kuperede overdrevsområde, kaldet Kærgård. På det kuperede overdrev findes større moseområder, mindre søer og spredt bevoksning og den østlige del består af en afgrænset, varieret bøgeskov. Til trods for et kraftigt slid, som følge af terrænkørsel, fremtræder Kærgård som et meget smukt og varieret landskab.

Figur 2 Foto af Kærgård fra mosen i syd mod overdrevet i nord, maj 2000. Foto: Peter Larsen.

4.2 Geologi

I det følgende er geologien på Skiveegnen beskrevet i grove træk. Da istiderne har haft væsentlig indflydelse på hvordan landskabet ser ud i dag, er beskrivelsen delt op i to; først en beskrivelse af undergrundens aflejringer dannet før istiderne og derefter kort om sidste istid, dens landskab og aflejringer.

Tiden før istiderne

Grundfjeldet under Danmark har været land i kultiden, da alle kontinenterne var samlet i superkontinentet Pangea for 300 mio. år siden. Efter kultiden skete der en gradvis indsykning, hvor Danmark blev dækket af hav, i hvert fald periodevist, stort set indtil tertiærtiden, der begyndte for 65 mio. år siden. Danmark er således sunket siden kultiden, så grundfjeldet, som man finder det i vores skandinaviske nabolande, gennemsnitligt ligger 4,5 km nede under jordoverfladen i en stor del af Danmark.

En væsentlig topografisk variation i grundfjeldets overflade under Danmark er Ringkøbing-Fyn Højderyggen. Man har ved Grindsted i en dyb boring nået grundfjeldet 1567 m under havoverfladen og i Glamsbjerg på Fyn har man boret ned i 835 m ned. Denne højderyg har været adskilt, i det man kalder det nordtyske og det danske bassin. Skive ligger centralt i det område, hvor det danske bassin fandtes i sidste del af Perm og i de følgende perioder, trias, jura og tildels kridt. Perm-tiden sluttede for 230 millioner år siden og kridttiden løb indtil begyndelsen af tertiærtiden.

Danmark har siden slutningen af Perm, og indtil slutningen af tertiærtiden, stort set været havdækket. I nogle perioder har der været dybt hav og i andre ganske grundt og stedvist land. Et eksempel er Ringkøbing-Fyn højderyggen, der mangler visse aflejringer man ellers finder i bassinerne. Havdybden og stedets placering i forhold til kysten har stor indflydelse på, hvilke materialer der er blevet aflejret. Generelt kan man sige, at jo mere kystnært et område til en given tid har ligget, desto grovere vil det aflejrede materiale være.

Under Skive er grundfjeldets krystalliske bjergarter dækket af saltaflejringer. Da der i Permtiden trængte hav ind over Danmark, nord og syd for Ringkøbing-Fyn Højderyggen, var klimaet varmt og tørt. Det har sikkert været et randhav, som man kender det i dag fra Middelhavet eller Østersøen. Vandets fordampning har været hurtigere end nytilførslen hvilket med tiden har gjort saltkoncentrationen så høj, at store mængder salt har udfældet sig på den datidige havbund. Disse flere hundrede meter tykke saltaflejringer findes i dag sammen med indslag af sandsten 3-5 km nede i undergrunden. Flere steder, især i det nordlige Jylland, har salthorste fra saltets oprindelige niveau banet sig vej op igennem de overliggende bjergarter på grund af saltets lettere massefylde. Dette er netop tilfældet under Skive, selvom saltet ikke her ligger så højt som for eksempel i Mønsted, hvor der kun er 300 meter ned til saltoverfladen.

I de efterfølgende geologiske perioder, trias og jura, er der overvejende aflejret sand og ler fra de skandinaviske fjelde. Sandet og leret er ført med floder og elve ud i et forholdsvist grundt hav. I kridttiden har der stadig været hav over det, der i dag er Danmark, og til tider og stedvist har det været forholdsvis dybt. Skeletterne fra kalkalgerne, der har levet i havet på den tid har bundfældet sig i det rolige dybe vand og har dannet skrivekridtet. Mod slutningen af kridttiden har havet været knapt så dybt og revdannende organismer, som koraller og mosdyr, har levet i det grunde vand. I løbet af tertiærtiden er Danmark gradvist fra øst og vest dukket op af havet som et flodsletteland, og mod slutningen af tertiærtiden er klimaet blevet koldere. Kvartærtiden (den periode vi lever i nu) er præget af vekslende koldere og varmere klimaforhold.

I kvartærtiden har man kendskab til i hvert fald 6 istider, hvor den sidste istid "Weichsel" sluttede for omkring 10.000 år siden. Det er overvejende istidsaflejringer fra slutningen af sidste istid, der præger landskabet på Skiveegnen i dag.

Istiden

Først i slutningen af sidste istid, der varede fra 115.000 til 11.500 år siden, havde isen i de skandinaviske fjelde en mægtighed, så den kunne sende bræer helt ned over det danske lavland. Netop hvor isranden har stået på et givent tidspunkt, var et balancespørgsmål, mellem tilførslen af is og afsmeltningen langs isfronten. I det følgende er en række øjeblikssituationer, over isfronternes placering og større landskabsformende begivenheder omkring Skive, beskrevet, som man ud fra tolkningen af de nuværende landskabsformer må forestille sig, at det har set ud.

For 20.000 år siden bevæger en isfront sig nordfra ned til et område tværs over Midtjylland. Den såkaldte Norske Is.

For 19.000 år siden: Den Norske Is er smeltet tilbage, men stagnerer ved en øst-vest orienteret linie, som ikke er nærmere bestemt, men ca. gennem Mors og det nordlige Himmerland.

22-24.000 år siden: Nordøst-isen fra Mellemsverige rykker frem til hovedopholdslinien. Den har kortvarigt været længere fremme, men isfronten har stabiliseret sig ved hovedopholdslinien, hvor den har befundet sig i en længere periode.

18-16.000 år siden: Isen smelter tilbage, hvilket dog forløber som en blanding af tilbagesmeltningssperioder afbrudt af genfremstrød. I begyndelsen løber smeltevand fra NØ-isens front nordefter i den tidlige Karup Ådal, derefter vestover langs den stagnerede "døde" front fra den norske is og norden om Skovbjerg Bakkeø. Senere trænger smeltevand igennem dødisen og danner det, der i dag er Hjelm Hede (med Flyndersø og Stubbergaard Sø som regnes for dødishuller) og ud i Venø Bugt. Som noget af det sidste smelter isen i Skive Fjord, og Karup Å får da sit udløb ved Skive ud i Skive Fjord, hvor den findes i dag.

Istidslandskabet

Den del af Skive øvelsesterræn der findes på Dommerby Hede og i Tastum Plantage ligger på en del af hedesletten, der er dannet af smeltevand, da dette fik mulighed for at dræne af gennem Skive Fjord. Landskabet er tydeligvis jævnt og ligger omkring 16 m.o.h. stigende til omkring 20 m.o.h. i den nordlige del af arealet. Ud mod Tastum Sø's flade, der befinder sig godt 1 m.o.h., står skrænterne visse steder ganske stejlt ned mod søen. Der er ligeledes nedskåret flere, mindre erosionsdale i hedesletten ud mod den tørlagte Tastum Sø. Mod syd ved Dalum hæver landskabet sig i markante, langstrakte nordvest-sydøst orienterede bakker, der anses for at være dannet som randmorænebakker. Ormedalsrenden løber i en dal mellem to bakker og fortsætter ned på hedesletten nord for, hvor den slår et sving mod nordøst og fortsætter som Skajbæk ud i Tastum Sø.

Jordarter

Under Dommerby Hede og Tastum Plantage finder man smeltevandsaflejringer i form af sand og grus, der er aflejret uden for isranden.

Kommer man op i morænelandskabet i den sydlige del af øvelsesterrænet, finder man smeltevandssand og -grus på overgangen mellem hedeslette og det bakkede terræn. Lidt sydligere

oppe i bakkerne er der en del smeltevandsler. Nord for Solgårde, sydvest for øvelsespladsen, findes der også et mindre område med smeltevandsler.

4.3 Den militære historie

Områdets militære historie kan spores tilbage til 2. verdenskrig, hvor besættelsesmagten havde etableret en lejr, og opstillet et radaranlæg benævnt "Würzburg Riese" til pejling af fly, omtrent hvor kasernens nuværende garageanlæg er placeret.

Endvidere anvendtes området umiddelbart øst for det nuværende kaserneområde til skydeøvelser m.v. I dette område er der stadig enkelte spor efter forbindelsesgange, som har været udgravet i terrænet, se kortbilag 1.

Umiddelbart efter besættelsen blev lejren i en periode benyttet til internering af flygtninge.

Det danske forsvars interesse for området begyndte først omkring 1960, hvor Folketinget besluttede at udflytte Nørrejske Artilleriregiment fra de gamle kaserner i Århus til en helt ny kaserne i det midtjyske område.

Valget som ny garnisonsby, faldt på Skive og allerede i 1961 blev der udpeget et område syd for Skive på ca. 600 ha til brug som øvelsesterræn. Øvelsesterrænet blev dog reduceret til de nuværende 460 ha, som blev eksproprieret i de efterfølgende år. I dag udgør kasernens område tilsammen med øvelsesterrænet således 687 ha.

I alt en snes gårde og husmandssteder blev eksproprieret, og enkelte landmænd var så utilfredse med erstatningerne, at sagerne måtte afgøres af Landsretten.

I den nordlige del af området, hvor den gamle travbane lå, blev der bygget en moderne kaserne med plads til indkvartering af 1200 mand. Kasernen blev oprindeligt placeret et stykke syd for Skive by, men er i dag en del af industriområdet i den sydlige del af byen.

I 1996 brændte en del af kasernens centrale bygninger bl.a. indeholdende cafeteriaet, "Monethaven" m.v. Bygningerne blev genopbygget og fremstår i dag som nogle af forsvarets mest moderne bygninger.

4.4 Korttegning

På grundlag af markgennemgang, luftfotos, tidligere kort m.v. er der udarbejdet digitaliserede kort, som omfatter henholdsvis et grundkort, et øvelseskort og et drifts- og plejekort. De tre kort er indsat bagest i denne plan, som bilag 1, 2 og 3.

Grundkort (bilag 1)

Grundkortet viser status for arealanvendelsen på plantidspunktet (sommeren 2000). I princippet medtages alt af betydning for drifts- og plejeplanlægningen. Kortet anvendes som grundlag for drifts- og plejekortet, samt for eventuelle andre temakort, som kan udarbejdes i tilknytning til planen.

Til kortet hører en bevoksningsliste, der er en fortegnelse over terrænets arealtyper og anvendelser. Areal samt supplerende bemærkninger er angivet. Bevoksningslisten er indsat som bilag 3 i denne plan.

Grundkortet har en titel, d.v.s. øvelsesterrænets navn. Under titlen er angivet det samlede areal i hektar. Desuden er målestoksforholdet angivet.

På kortet inddeles terrænet i "afdelinger", d.v.s. delområder i en passende størrelse. Afdelingsgrænserne følger så vidt muligt genkendelige og permanente terrænlínier som f.eks. veje og hegn.

Afdelingerne nummereres med fortløbende tal – i denne plan afd. 1-17.

De enkelte afdelinger opdeles i "litra", der er ensartede med hensyn til terræn, anvendelse, vækstforhold, evt. træarter og disses aldre. Eksempler på litra er den enkelte mose eller eng i et større klitlandskab eller den enkelte skovbevoksning i et skovområde. Litra angives med et bogstav. Alle afdelinger og litra vises ved henholdsvis et tal og et bogstav på grundkortet. Til alle litra er der endvidere knyttet en to- eller trebogstavkode (anvendelseskode), der angiver arealtype (f.eks. HED for hede, MOS for mose, BJF for bjergfyr). De militære anlæg har også anvendelseskoder f.eks. KLG for kaserne, lejr og garageområde. Der beregnes areal for samtlige afdelinger og litra.

I bevoksningslisten er areal og arealtypen samt eventuelle supplerende bemærkninger angivet for samtlige afdelinger og litra.

Der kan ofte forekomme små arealer med en anvendelse, der adskiller sig fra den øvrige del af den pågældende litra, f.eks. et mindre krat på et overdrevsareal. Disse små arealer ønskes markeret på kortet, men ikke udskilt som selvstændige litra med anvendelseskode, da det ville resultere i uoverskuelige kort og en meget omfattende bevoksningsliste. Derfor er sådanne mindre arealer udtrykt på kortene som ulitrerede bevoksningsgrænser.

Kortet omfatter desuden en række andre signaturer, som er forklaret på kortsignaturen.

Øvelseskort (bilag 2)

Øvelseskortet fremstilles til illustration af den fremtidige øvelsesmæssige brug af terrænet. På kortet fremgår alle de militære installationer, sektoropdelinger m.m. Korttypen er velegnet til at gruppe- og delingsførere hurtigt kan aflæse eventuelle restriktioner i terrænet.

Det er fremstillet på grundlag af grundkortet, men viser ikke anvendelseskoder, afdelinger, litra eller udtrykninger, der er irrelevante i øvelsessammenhæng.

Arealtyperne slås sammen i større enheder, således at sammenhængende skovbevoksninger eller åbne arealer fremgår. Grøfter, vandløb og søer er også tydeligt angivet. Samtidig vises arealtyperne med separate farvesignaturer.

Drifts- og plejekort (bilag 3)

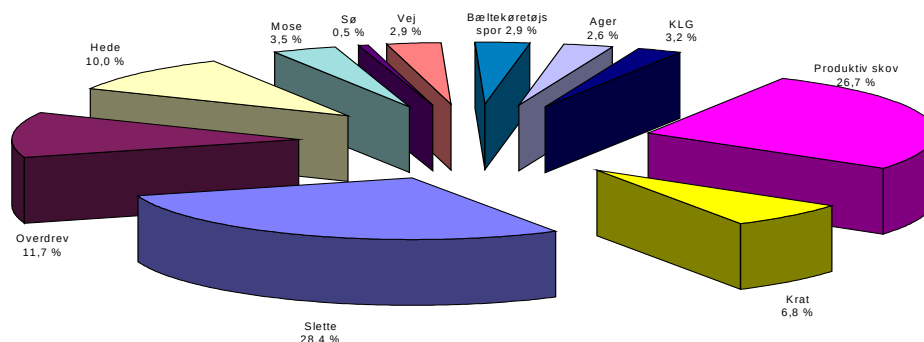
Drifts- og plejekortet fremstilles som illustration af de forskrifter vedrørende drift og pleje af terrænet, som er indeholdt i nærværende drifts- og plejeplan.

Kortet indeholder samme oplysninger og signaturer som grundkortet.

Med farver og skraveringer er derudover fremhævet de steder, hvor der skal ske ændringer i anvendelsen eller gennemføres særlige plejeforanstaltninger.

Endvidere vises de kommende militære anlæg på drifts- og plejekortet i det omfang, det kan stedfæstes, f.eks. planlagte nye spor, brandbælter, anlæg, terrænpunkter og områdebenyttelser.

4.5 Registrering af arealtyper

Figur 3. Arealanvendelsen på Skive Øvelsesplads. Bemærk at arealer under 0,5 % andel ikke er indeholdt i figuren.

Tabel 1: Arealers fordeling og sammensætning af arealtyper.

Anvendelseskode på kort	Arealtyper	Areal i ha	Areal i %
Græs/hedeklædte arealer			
ORE*	Overdrev	80,5	11,7
HED*	Hede	69	10,0
SLE	Slette	194,8	28,4
Vådområder			
MOS*	Mose	24,2	3,5
SØ*	Sø	3,2	0,5
Skov og krat			
(Se træartsfordelingen bilag 4)	Produktiv skov	183,1	26,7
KRT	Krat	46,4	6,8
Dyrkede arealer			
AGE	Ager	17,6	2,6
Veje og bæltepor			
VEJ	Vej	19,7	2,9
BÆL	Bæltespor	19,6	2,9
Militære anlæg			
SKB	Skydebane	1,9	0,3
BAN	Håndgranatbane	0,2	0,0
KLK	Kaserne/lejr/garageområde	21,8	3,2
Anden anvendelse			
ANN	Anden anvendelse	2,1	0,3
FUT	Fysisk uddannelsestræning	2,1	0,3
HUS	Hus og have	0,8	0,1
Total		687	100

* Arealerne er omfattet og beskyttet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

I det følgende er der redegjort for definition og afgrænsning af de enkelte arealtyper, som de er angivet på grundkortet. Der er ligeledes en kort beskrivelse af specielle forhold, der knytter sig til arealtyperne.

Græsklædte arealer

Overdrev (ORE)

Overdrev udgør 80,5 ha, svarende til 11,7 % af øvelsespladsen. Overdrev er karakteriseret som tørbundsarealer med en lysåben, naturlig græs- og urteflora, som ikke har været gødsket, sprøjtet eller bearbejdet igennem en længere årrække. Hvis dette alligevel sker, bærer vegetationen præg af at være mindre varieret. Den vil gradvis vende tilbage til sin oprindelige tilstand hvis indgrebene ophører. En række bestemte plantearter er indikatorer for naturtypen overdrev eksempelvis Smalbladet Høgeurt, Bugtet Kløver, Alm. Torskemund, Harekløver, Blåhat, Håret Høgeurt, Alm. Hvene, Alm. Kællingetand, Engelskgræs og Prikbladet Perikon.

Overdrevene på Skive Øvelsesplads findes især i den sydlige og den nordlige del omkring Fældeden, Landingsbanen, Pynten, Dalum Høje og Kærgård. Omkring Skive er det efterhånden bemærkelsesværdigt at opleve større overdrev, da sådanne områder i dag er inddraget til intensivt drevne landbrugsområder.

Store, samlede overdrevsarealer er efterhånden et særsyn i den danske natur, og på landsplan udgør overdrev i dag mindre end 1% af Danmarks samlede areal.

Overdrevsarealerne er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

Hede (HED)

Hede udgør 69 ha, svarende til 10 % af øvelsespladsens samlede areal. Naturtypen hede er karakteriseret ved en hedevegetation med tydelig forekomst af karakteristiske dværgbuske, i dette tilfælde hedelyng og revling.

Naturmæssigt set er hede en vigtig naturtype på øvelsespladsen, da arealerne er store og velbevarede uden gødskning, sprøjtning eller dyrkning i en lang periode, hvis overhovedet nogen sinde.

Hedearealerne er primært koncentreret omkring Dommerby Hede og Fældeden. Ud over de nævnte arealer, findes der mindre heder nordøst for Syvstjernen og langs den sydvestlige del af Skajbæk.

Ligesom overdrev er også mange heder blevet inddraget til intensivt drevne landbrugsområder. I 1700-tallet havde de danske heder et samlet areal på ca. 7000 km², svarende til 1/6 del af Danmarks areal. I dag findes kun 1/10 del tilbage.

Hedearealerne er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

Slette (SLE)

Slette udgør 194,8 ha, svarende til 28,4 % af øvelsespladsens samlede areal, og er dermed langt den største naturtype i øvelsespladsens åbne landskab.

Slette er en betegnelse for landbrugsarealer, der drives med vedvarende græs, og som derfor kulturpåvirkes på den ene eller den anden måde. Opgivne marker med kulturpræg klassificeres også som slette, ligesom kultiverede græsarealer i forbindelse med rullebaner m.v., hvor

græsset slås og passes. Slettearealerne udnyttes som regel landbrugsmæssigt i form af hø- eller græsslæt. Vegetationen bærer generelt præg af driften, således at den botanisk set er mindre interessant. Den består af nogle få arter, som favoriseres af den kraftige kulturpåvirkning, mens de typiske indikatorarter for overdrev forsvinder. Vegetationen på graveområderne rummer, som det fremgår af afsnittet "Flora på kulturgræsarealer", en række overdrevsarter, men områdernes militære benyttelse og meget forstyrrede karakter med større helt bare jordarealer betyder, at de ikke kan være beskyttede naturtyper i henhold til Naturbeskyttelseslovens § 3. Derfor er graveområderne også betegnet som slette.

Slettearealerne findes hovedsageligt i den sydlige del af øvelsespladsen, men der findes også mindre slettearealer øst og syd for Tastum Plantage samt på den vestlige del af Pynten.

Vådområder

Mose (MOS)

Øvelsespladsens moser udgør 24,2 ha, svarende til 3,5 % af det samlede areal. Definitionen af mose sker primært ud fra botaniske kriterier, f.eks. rørsump, starsump m.fl., og graden af fugtighed, f.eks. kærmose, vældmose m.v.

En del af moserne findes som mindre spredte områder over hele øvelsespladsen, og for disse moser har dyr og planter således begrænsede spredningsmuligheder. Kærgårdområdet har dog en stor andel af mose, der tilsammen med skoven, søer, krat og overdrev danner gode leve- og spredningsmuligheder for dyr og planter. Moserne syd for Dommerby Hede er ligeledes sammenhængende via den østvest gående å som udgør en spredningskorridor mellem moserne. Det samme gør sig gældende for Ormedals Rende, som forbinder mosen syd for Tastum Plantage med Lille Mose i syd.

Mosearealerne er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

Søer (SØ)

Vandhullerne på øvelsespladsen udgør tilsammen 3,2 ha, svarende til 0,5 % af det samlede område. Ved korttegningen er det den højeste vandstand, som er registreret enten ved markgennemgangen eller på de anvendte luftfotos der anvendes som grænse. Vandhuller over 100 m² er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

Øvelsespladsens største sø ligger i litra 8 t på 0,7 ha. De resterende søer er alle under 0,5 ha.

Søerne er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

Vandløb

Vandløbene på terrænet udgøres af de små vandløb: Ormedals Rende, Skajbæk samt de unavngivne vandløb syd for Dommerby Hede og nord for Fælle Bakke.

Skov og krat

Skov

Skovbevoksningerne udgør i alt 183,1 ha, svarende til 26,7 % af det samlede areal.

Når kratområderne medregnes som nåletræer, er træarterne fordelt med 21 % løv og 79 % nål.

Nåletræarterne er hovedsageligt fordelt på arterne: Rødgran, Sitkagran, Edelgran, Lærk, Skovfyr, Bjergfyr, Omorika, Contorta og Ene.

Løvtræarterne er hovedsageligt: Eg, bøg, poppel, el, piletræer og –buske samt tjørn.

Det bør bemærkes, at størstedelen af de aldre der er angivet på Grundkortet, bilag 1 og i bevoksningslisten, bilag 3 er skønnede aldre, da det ikke har været muligt at frembringe oprindelige bevoksningsdata.

Krat (KRT)

Krat udgør i alt 46,4 ha, hvilket svarer til 6,8 % af øvelsespladsens samlede areal. Krat er ikke-højstammede træ- og buskbevoksninger, som typisk er selvsåede. Oprindelsen kan både være fra hjemmehørende og forvildede træer og buske. F.eks. består det store nålekrat syd for Tastum Plantage hovedsageligt af forvildede ikke-hjemmehørende nåletræer.

Hus

På øvelsespladsen er der udpeget 0,8 ha hus og have, svarende til 0,1 % af øvelsespladsen.

Anden anvendelse

Anden anvendelse (ANN)

ANN omfatter arealer, som ikke falder ind under andre kategorier. På Skive Øvelsesplads har området omkring Laden og det nye broslagningsområde i syd fået betegnelsen anden anvendelse. ANN udgør 2,1 ha, svarende til under 0,3 % af øvelsespladsen.

Vej

Vej (VEJ)

Vej er defineret som bilfast vej, hvor almindelige køretøjer kan færdes året rundt. På Skive Øvelsesplads udgøres vejnettet af Rullebanen, Plantagevej, Mørchs Vej, Dalumvej og Lærkenborgvej. Vejene udgør 19,7 ha, svarende til 2,9 % af det samlede areal.

Dyrkede arealer

Ager (AGE)

AGE udgør 17,6 ha svarende til 2,6 % af øvelsespladsen. Ager er betegnelsen for dyrkede landbrugsarealer under plov eller som indtil for nyligt har været under plov. Agrene findes omkring Tværagre i den sydlige del af øvelsespladsen.

Militære anlæg

Kaserne, Lejr og Garage

Anvendelseskoden (KLG) indeholder kaserne, værksteds og andre områder, som ikke kan placeres i anden sammenhæng. I dette tilfælde er størstedelen af områderne i umiddelbar nærhed til kasernen udpeget som KLG og udgør 21,8 ha, svarende til 3,2 % af øvelsespladsens samlede areal.

Ildrætsanlæg

Af idrætsanlæg (FUT) findes der 2,1 ha, svarende til 0,3 %. Idrætsanlægget udgøres af forhindringsbanen syd for Skive Kaserne.

Bæltekøretøjsspor (BÆL)

BÆL er egentlige, permanente spor til bæltekøretøjer helt uden vegetation og stærkt opkørte områder, hvor vegetationen er helt eller delvist bortslidt. BÆL udgør 19,6 ha, svarende til 2,9 % af øvelsespladsen. Den største koncentration af bæltespør findes på den østlige del af Dommerby Hede, på Pynnten, omkring Dalum Høje og Kærgård.

Håndgranatbane (BAN)

BAN omfatter kun banen litra 10 g. Området udgør 0,2 ha hvilket er under 0 % af øvelsespladsen.

Skydebane

Skydebanen (SKB) er på 1,9 ha, svarende til 0,3 % af øvelsespladsen.

4.6 Plejetilstand

Heden og overdrevene

Arealerne er præget af tilgroning på grund af manglende pleje, og det vil fremover kræve en langt større plejeindsats at holde hederne og overdrevene som åbne, artsrige naturarealer. F.eks. er heden i afdeling 2 ved at forsvinde fuldstændig, ligesom begyndende tilgroning på det store hedeareal i afdeling 6 over tid også vil true den store åbne hede. Slutstadiet for tilgroningen ses i afdeling 10 c hvor de hidtidige heder ved planstatus foråret 2000 var fuldstændig vokset til og fremstod som krat. Kasernen har allerede i efteråret 2000 udført pleje på et større kratområde i litra 10 c. Netop denne form for pleje vil være med til at øge naturværdien, den rekreative- og formodentlig også den øvelsesmæssige værdi væsentligt, se figur 4 og 5.

Figur 4 Kratområdet litra 10 c før plejindgrebet. Foto: Peter Larsen, 2000.

Figur 5 Kratområdet litra 10 c efter plejindgrebet. Foto: Peter Larsen, 2000.

Den østlige del af Dommerby Hede er i god plejetilstand. Denne del er lynghede og tilgro-
ningsgraden i Bjergfyr er stadig begrænset, hvorfor der ses fine, velbevarede hedepartier. I
den vestlige del, ud til Skivevej, var større partier af hedelyngen dog gået helt ud i juni 2000,
og stod som døde dværgbuske. Der ser ikke ud til at være fornyelse. Den østlige del af heden
har tilsyneladende været slået tidligere. Her er lyngen ung og fin, selv om den er trængt af
græsser. Det lille hedeareal nord for **Syvtjernen** på den østlige side af Tastum Plantage afd.
9 o er i forholdsvis god plejetilstand til trods for en begyndende tilgroning af Gyvel og Skov-
fyr.

Den fredede "Dommerby Hede", er friholdt for øvelsesaktivitet og plejes med får. Heden er
derved friholdt for tilgroning samt nedslidning, og fremstår som en velplejet hede. Umiddel-
bart ser det dog ud til, at hedelyngen er vigende for græsserne. Hvorvidt der er tale om en ge-
nerel overgang fra lynghede til græshede pga. af en øget tilførsel af næringsstoffer fra atmo-
sfæren, eller om området er udsat for en lokal og afgrænset tilførsel af næringsstoffer, bør un-
dersøges nærmere.

Overdrevene er ligeledes truet af tilgroning, men endnu ikke så alvorligt som hederne. Tilgro-
ningen består generelt af Gyvel, Tjørn, Bjergfyr samt Birk, og er mest intens på de næringsri-
ge områder af øvelsespladsen. Pleje af arealerne vil kunne redde den oprindelige og unikke
flora og fauna, der er tilknyttet heder og overdrev. Omvendt vil tilgroning skygge floraen og
faunaen bort, og i løbet af planperioden vil hederne og overdrene langsomt overgå til kra-
tområder, såfremt der ikke gribes ind.

Enkelte steder, typisk hvor flere bæltepor mødes og hvor der køres med bælte- og hjulkøre-
tøjer uden for sporene, præges terrænet af det modsatte problem, nemlig nedslidning. Her sli-
des vegetationen bort af køretøjernes aktivitet, og områderne fremtræder slidte og eroderede.
Dette problem bør tages meget alvorligt, da det må forventes, at der fremover vil ske en yder-
ligere intensivering i anvendelsen af terrænet.

Landbrugsarealer og gravearealer markeret som slette eller ager på grundkortet

Landbrugsarealerne fremtræder som åbne, monotone slettearealer. Det generelle indtryk af
landbrugsområderne er, at de fremtræder som det omkringliggende konventionelt drevne
midt- og vestjyske landbrugsland. På de specielt udpegede og afgrænsede graveområder fore-
går der intens graveaktivitet. Graveaktiviteten endevender jorden, og områderne fremtræder
efterfølgende nærmest ørkenlignende uden nogen form for vegetation.

Vådområderne

Moserne og søerne er under kraftig tilgroning, men fremtræder endnu som forholdsvis gode
føde- og yngleområder for bl.a. padder og vandfugle. Tilgroningen, som hovedsageligt består
af Pil samt Birk, bør reduceres, ligesom der er behov for oprensning i en del af vådområderne.

Slugten, som afgrænser den sydlige del af afd. 7, har forsvaret ud fra eget initiativ friholdt for
øvelsesaktiviteter med bælte- og hjulkøretøjer. Friholdelsen har skabt et friområde med høj
naturværdi. Ved plejetiltag, som holder tilgroningen nede, vil områdets naturmæssige poten-
tiale blive styrket og bevaret og den nuværende udvikling mod et artsfattigt kratområde vil
blive vendt.

Skajbækken er ureguleret og med god strøm og vandkvalitet. Bækken har ret stejle skrænter og temmelig meget fald på de ca. 600 meter den strømmer gennem terrænet. Strækningen er meget naturskøn og bevaringsværdig.

Skovarealerne

Dommerby Plantage er en yngre nåletræsplantage, der i den østlige del fremstår tæt og mørk med behov for udtynding. Den vestlige del er hovedsageligt helt unge bevoksninger, som endnu ikke er vokset helt sammen, hvorfor der findes små områder med hedelyng og græs. Derfor fremtræder denne del af plantagen stadig åben og interessant.

Tastum Plantage består af ældre, mørke, homogene nåletræsbevoksninger. Mod vest i afd. 8 h, er der efterhånden opstået en spontan "naturskov", som har karakter af krat med spredte hedelysninger.

Højvang Plantage er en blanding af løv- og nåletræer. Plantagen/skoven fremstår som en normal dansk skov.

Løvskoven på Kærgård er af forsvaret udlagt som urørt skov. Dette har haft en meget gavnlig effekt på dyre- og plantelivet. Dødt ved fra henfaldne træer får lov at ligge og er således med til at gavne dyr og planter, der hører til den del af naturen, som normalt har trange kår i danske produktionsskove. På grund af ovenstående fremstår Kærgård som en smuk, gammel og varieret løvskov.

Levende hegn

Spredt over øvelsespladsen er der plantet mange brede hegn. Hegnene er plantet fra midten af 1970'erne og frem til midten af 1990'erne. Poppel, som mange steder er brugt som ammetræer, er nu høje og fremtræder meget markant i landskabet. Ud over poppel er der også indplantet Rosa rugosa og Glansbladet hæg. Der er fare for, at de aggressive planter Rosa rugosa og Glansbladet hæg vil kunne brede sig over store områder, hvorfor disse arter bør fjernes fra de levende hegn.

Hegnene med Eg som hovedtræart trives, og der vurderes ikke at være behov for yderligere pleje i planperioden ud over fjernelse af ovennævnte aggressive arter, hvor de stadig findes.

Fortidsminder

Generelt set er fortidsminderne velbevarede på øvelsespladsen. Plejen med får på Dommerby Hede skaber gode forhold for bevarelsen af de mange gravhøje og vadestedet i den sydøstlige del af heden.

Gravhøjene i Dommerby Plantage plejes i form af rydning af træopvækst, men de omkringliggende bevoksninger vil i løbet af planperioden lukke højene inde i tæt skov. De spredte gravhøje, som findes over hele øvelsesterrænet, er præget af tilgroning, og flere er derfor ikke længere markante.

Sogneskellet langs Tastum Plantage er delvist skjult af tæt krat, og er svært at erkende i den sydvestlige del af afdeling 11 og den sydlige del af afdeling 8. Digerne i den sydlige del er stadig synlige og bevarede. De gennembrydninger som tidligere landbrugsmæssig drift og øvelser har medført, er nu markeret på kortmaterialet og derfor permanente.

Yderligere beskrivelse af fortidsminderne findes i afsnit 4.10

4.7 Flora

Floraen på Skive Øvelsesplads er omtalt i Peter Winds "Oversigt over botaniske lokaliteter. Nr. 8. Viborg Amt", udgivet af Skov- og Naturstyrelsen i 1991. Oplysningerne er dog yderst sparsomme, idet der kun nævnes tre hedeplanter fra Dommerby Plantage. Oversigten fastslår desuden, at der mangler botaniske oplysninger fra Tastum Plantage, Dalum og Kærgård.

Nedenstående beskrivelse af floraen er derfor baseret på Skov- og Naturstyrelsens feltregistrering i april-juni 2000. Viborg Amt har i forbindelse med en registrering, bl.a. på Skive Øvelsesplads af vådområder, beskyttet i henhold til naturbeskyttelseslovens § 3, lavet en floraliste over de enkelte vådområder. Disse arter indgår endvidere i nedenstående i det omfang, de ikke blev registreret under Skov- og Naturstyrelsens gennemgang.

Der er i "Oversigt over botaniske lokaliteter. Nr. 8. Viborg Amt", på trods af de sparsomme oplysninger, foretaget en evaluering af den botaniske værdi af Dommerby Hede. Ved klassificering af de botaniske lokaliteter anbringes de i en af følgende 3 kategorier: Kategori I = Lokalitet af største botaniske betydning. Kategori II = Lokalitet af stor botanisk betydning. Kategori III = Lokalitet af stor betydning. Kategoriseringen bygger på et kvantitativt og et kvalitativt kriterium. Det kvantitative er baseret på antallet af tilstedeværende sjældne, halvsjældne eller biotopstypiske arter. Det kvalitative er baseret på forekomsten af særlig bevaringsværdige biotoper eller forekomst af såkaldt "rødliste-arter", d.v.s. særligt truede eller sårbare danske plantearter.

Dommerby Hede er klassificeret som en kategori III H lokalitet, d.v.s. en hedelokalitet af stor botanisk betydning. Dette er baseret på forekomsten af 1-4 sjældne, halvsjældne eller biotopstypiske arter. Lokaliteten vurderes iøvrigt til at være dårligt undersøgt, og til at være en robust lokalitet - d.v.s. ikke sårbar. Af særlig botanisk interesse i registreringen er bl.a. forekomsten af hede- og overdrevsindikatoren *Lav Skorsoner*.

Der blev i forbindelse med Skov- og Naturstyrelsens biologiske feltregistrering april-juni 2000 ikke fundet plantearter på Skive Øvelsesplads, som er optaget på den danske Rødliste-97 over truede, sårbare og sjældne arter.

Af plantearter optaget på den såkaldte Gulliste-97 (såkaldte "opmærksomhedskrævende arter") er fundet *Alm. Månerude*, *Guldblomme* og *Kattefod*.

I henhold til botanisk klassificering og Atlas Flora Danicas taxonliste er såkaldte "A-arter" fredede og andre sjældne arter. "B-arter" er arter, som er sjældne i størsteparten af landet, men lokalt almindelige.

Af såkaldte A- og B-arter fra ferske vådområder er der på Skive Øvelsesplads fundet *Butfinnet Mangeløv*, *Maj-Gøgeurt*, *Mose-Troldurt*, *Plettet Gøgeurt*, *Pors*, *Storblomstret Vandrånunkel* og *Trådstar*.

Fra heder er fundet *Alm. Månerude*, *Guldblomme*, *Kattefod*, *Klokkelyng*, *Plettet Gøgeurt* og *Pors*.

Fra overdrev er fundet *Alm. Månerude*, *Kattefod*, *Liden Fugleklo* og *Tjærenellike*.

På baggrund af feltregistreringen kan det konkluderes, at de væsentligste botaniske interesseområder på Skive Øvelsesplads er Dommerby Hede (herunder landingsbanen), mosestrøget langs bækken øst for viadukten, hægesækmosen nordøst for Syvstjernen, Skajbækken, mosen vest for broslagningsstedet ved Lærkenborgvej samt overdrevsbakkerne i Dalum Høje og Kærgård.

I det følgende beskrives floraen mere indgående, baseret på naturtyper, og med gennemgang af de enkelte lokaliteters flora.

Hedens flora

Det lille hedeparti på **Fælled Bakke**, øst for kasernen, er en gammel og oprindelig hede, men lyngen er høj og området under stærk tilgroning i Bjergfyr. Her vokser typiske hedeplanter som *Bølget Bunke*, *Gederams*, *Gyvel*, *Hedelyng*, *Håret Visse*, *Lyngsnerre*, *Revling*, *Sandstar*, *Skovstjerne*, *Tormentil* og *Udspærret Dværghunke*. Mange steder ses større partier med *Revling*, som truer lyngen.

Den floramæssigt set mest værdifulde lokalitet på Skive Øvelsesplads er **Dommerby Hede**. Den vestlige del med de mange gravhøje, beliggende mellem Solgårdsvej og Skivevej, er fåreafgræsset og har mest karakter af græshede. Den er domineret af græsarten *Bølget Bunke*. På heden ses også opvækst af *Bævreasp*. Gravhøjenes vegetation er imidlertid mest domineret af *Hedelyng*, *Krybende Pil*, *Revling* og *Tyttebær*.

På Dommerby Hede er vegetationen domineret af *Hedelyng* og *Bølget Bunke*, som indbyrdes konkurrerer om lys og plads. Af særlig botanisk interesse findes der fine og sjældne karakterplanter, såkaldte A- og B-arter, fra heder som *Almindelig Månerude*, *Guldblomme*, *Kattefod*, *Klokkelyng* og *Pors*. Desuden *Aftenpragtstjerne*, *Agervikke*, *Alm. Hvidtjørn*, *Alm. Hønsetarm*, *Alm. Kongepen*, *Alm. Kællingetand*, *Alm. Røllike*, *Alm. Star*, *Alm. Syre*, *Alm. Torskemund*, *Bjergfyr*, *Blåbær*, *Blåhat*, *Blåtop*, *Butbladet Skræppe*, *Ene*, *Engelsk Visse*, *Femhannet Hønsetarm*, *Fløjlsgræs*, *Gederams*, *Gyvel*, *Hirsestar*, *Hvid Okseøje*, *Håret Visse*, *Kornet Stenbræk*, *Lancetbladet Vejbred*, *Lav Skorsoner*, *Liden Skjaller*, *Lyngsnerre*, *Lægeærenpris*, *Mosebølle*, *Pors*, *Prikbladet Perikon*, *Rensdyrlav*, *Revling*, *Rødknæ*, *Sandstar*, *Smalbladet Høgeurt*, *Storbladet Hønsetarm*, *Tormentil*, *Tyttebær*, *Tveskægget Ærenpris* og hatsvampen *Vår-rødblåd*.

I vejkannten vest for **Viadukten** stod der indtil år 2000 en lille bestand af A-arten fra heder: *Plettet Gøgeurt*. For at beskytte dem havde Skive Kaserne opstillet en række kampesten langs vejen, så soldaterne ikke benyttede orkideernes voksested som p-plads. Imidlertid blev det nødvendigt at dræne denne strækning, da udsivende vand dannede is på vejbanen og derved skabte farlige steder ved denne trafikpassage. Rabatten blev derfor drænet og gruset (år 2000), kampestenene fjernet, og orkideerne forsvandt.

På den tørre skrænt syd for vejen, umiddelbart vest for viadukten, er der mange blomstrende eksemplarer af *Kornet Stenbræk*, og der er også *Rundbælg* og *Bugtet Kløver*.

På det lille hedeareal nord for **Syvstjernen** på den østlige side af Tastum Plantage (Afd. 9 o) vokser *Alm. Hvidtjørn* (enkelte), *Alm. Stedmoderblomst*, *Bølget Bunke*, *Fløjlsgræs*, *Hedelyng*, *Hvidkløver*, *Hvid Okseøje*, *Håret Høgeurt*, *Gyvel*, *Lancetbladet Vejbred*, *Liden Skjaller*, *Sandstar*, spredte *Skovfyr* samt *Smalbladet Vikke*.

Ovenfor skrænten ned til **Skajbækken**, ved dennes sydlige del (Afd. 12 litra n), findes også et lille hedeparti. Her vokser især *Hedelyng*, samt A-arten fra heder: *Guldblomme*. Desuden *Alm. Hvene*, *Alm. Hvidtjørn*, *Alm. Kællingetand*, *Alm. Røllike*, *Bølget Bunke*, *Gyvel*, *Håret Høgeurt*, *Lancetbladet Vejbred*, *Lyngsnerre*, *Lægeærenpris*, *Sandstar*, *Skovstjerne*, *Tofrøet Vikke* og *Tormentil*. Uheldigvis er østkanten af heden fornyligt (1997/98) plantet til med ung Skovfyr.

Overdrevenes flora

Fælleden i nordenden af terrænet er tidligere dyrkede marker, som har ligget i naturtilstand uden sprøjtning og gødskning siden forsvarrets overtagelse. Eneste driftsform har været høstet. I løbet af årene har der indfundet sig en naturlig flora af overdrevsflora, selv om et vist kulturpræg fortsat kan spores på floraen. Af såkaldte A- og B-arter fra overdrev er her fundet *Liden Fugleklo*. Floraen er domineret af *Rød Svingel* og *Vild Kørvel*, og består desuden af *Alm. Hanekro*, *Alm. Kongepen*, *Alm. Kvik*, *Alm. Hvene*, *Alm. Stedmoderblomst*, *Alm. Syre*, *Alm. Røllike*, *Agertidsel*, *Alm. Hundegræs*, *Agervikke*, *Alm. Kællingetand*, *Alm. Hvidtjørn*, *Alm. Spergel*, *Bidende Ranunkel*, *Blåhat*, *Engelskgræs*, *Fløjlsgræs*, *Gul Kløver*, *Gederams*, *Gærdetikke*, *Gåsepotentil*, *Harekløver*, *Hvid Snerre*, *Håret Høgeurt*, *Kruset Skræppe*, *Lancetvejbred*, *Lægeærenpris*, *Prikbladet Perikon*, *Pyrenæisk Storkenæb* og *Sandstar* samt enkelte klatter af *Bølget Bunke* og *Hedelyng*.

Den gamle **landingsbane** mellem Dommerby Plantage og Dommerby Hede blev indtil 2002 jævnligt klippet kort i løbet af vækstsæsonen. Umiddelbart inden dette skete første gang (omkring den 12. juni 2000) blev floraen gennemgået. Det var overdrev med græs-/lynghedepræg. Her findes en spændende flora. Af A- og B-arter fra overdrev findes her den sjældne bregne *Alm. Månerude* i hundredevis. Det samme gælder den sjældne *Kattefod*. Floraen bestod i øvrigt af *Alm.*

Kællingetand, *Alm. Røllike*, *Bølget Bunke*, *Børstesiv*, *Fløjlsgræs*, *Fåresvingel*, *Hedelyng*, *Håret Høgeurt*, *Lyngsnerre*, *Lægeærenpris*, *Markfrytle* forskellige mosser, *Musevikke*, *Rensdyrlav*, *Revling* og *Storblomstret Hønsetarm*.

Figur 6 Sjælden hede- og overdrevsplante på den gamle landingsbane, kurveblomsten *Kattefod*. Foto: Erling Krabbe, 2000.

Det kuperede overdrevsområde, kaldet **Pynten**, er beliggende øst for rullebanen og Dommerby Hede. Det er gamle sandmarker, som har ligget ugødede og ubehandlede siden forsvarrets overtagelse. Mellem de oprindelige marker ses stadig gamle, levende hegn af *Hvidgran*. Floraen bærer nu præg af overdrevsflora med mange typiske overdrevsplanter. Blandt andet blev der fundet *Liden Museurt*. Der er desuden spredte klatter af *Hedelyng*. Ned til moseslugten mod sydvest er der krat af *Bjergfyr*, *Birk* og *Pil* m.v.

Overdrevsarealer omkring **håndgranatbanen** i afd. 10 er domineret af græsarten *Bølget Bunke*, og desuden bevokset af *Alm. Hønsetarm*, *Alm. Kongepen*, *Fløjlsgræs*, *Hedelyng*, *Håret*

Høgeurt, Lancetbladet Vejbred, Liden Skjaller, Revling, Rødknæ, Rød Svingel, Sandstar og Smalbladet Vikke. Her vokser også de to sjældne A- og B-arter fra overdrev: *Liden Fugleklo* og *Tjærenellike*.

På små overdrev ved **Højvang** vokser bl.a. *Harekløver* samt dominerende vegetation af *Draphavre*.

De største overdrevsarealer på øvelsespladsen er **Dalum Høje** og **Kærgård** i syd.

Dalum Høje (også kaldet Nissebakker) består af tre højdedrag og et kuperet, omgivende terræn. Området er tørt græsland med spredte tjørnekrat. Det er et typisk overdrevsterræn og har næppe været under plov. På toppene ligger i alt 6 gravhøje. Floraen er spændende og varieret overdrevsflora, specielt den sydlige del. I Dalum Høje vokser *Agermåne, Alm. Hvidtjørn, Alm. Hyld, Alm. Hønsetarm, Alm. Kongepen, Alm. Kællingetand, Alm. Mælkeurt, Alm. Pimpinnelle, Alm. Røllike, Alm. Stedmoderblomst, Alm. Syre, Alm. Torskemund, Blæresmelde, Blåbær* (på bakketop), *Blågrøn Rose, Blåhat, Bugtet Kløver, Butbladet Skræppe, Bølget Bunke, Draphavre* (dominerende), *Engelskgræs, Fin Kløver, Fløjlsgræs, Gederams, Gul Kløver, Gul Snerre, Gyvel, Harekløver, Hedelyng* (enkelte klatter), *Hundeviø, Hvid Okseøje, Håret Høgeurt, Lancetbladet Vejbred, Liden Skjaller, Lyngsnerre, Lægeærenpris, Prikbladet Perikon, Sandstar, Slåen, Smalbladet Høgeurt, Smalbladet Vikke, Stilkeg, Storblomstret Hønsetarm, Tormentil, Tveskægget Ærenpris og Vellugtende Gulaks.*

Kærgård udgør et stort overdrevsområde i den sydlige spids af terrænet med hulveje og tørre, stejle skrænter ned mod syd. Her vokser der masser af den spektakulære A- og B-art fra overdrev: *Tjærenellike*. Desuden er der den typiske overdrevsplante *Bakketidsel* samt *Alm. Hvidtjørn, Alm. Kællingetand, Følfod, Kornet Stenbræk, Lægeærenpris, Musevikke og Vellugtende Gulaks.*

Mosernes flora

Et lille moseparti i **nordøsthjørnet af Fælleden**, øst for kasernen er overvejende tilgroet i *Seljepil* og *Øret Pil*. I de åbne partier vokser *Bredbladet Dunhammer, Lysesiv, Kærdueurt* og *Kærtidsel*, og langs den strømmende bæk er der *Alm. Star, Engkarse, Græsbladet Fladstjerne, Næbstar, Rørgræs, Sumpsnerre og Smalbladet Kæruld.*

Et større moseområde langs **sydkanten af Fælleden**, også med et lille vandløb, er meget vådt og i større partier med et vanddække på ca. 10 cm. Her vokser den såkaldte B-art fra ferske vådområder: *Pors*. Mosens vegetation domineres af *Pilekrat, Lysesiv og Mose-Bunke*, desuden ses *Bredbladet Dunhammer, Engviø, Glat Dueurt, Gul Fladbælg, Gåsepotentil, Hyldebladet Baldrian, Jomfruhår, Knopsiv, Krybende Ranunkel, Kærdueurt, Kærpadderok, Kærtidsel, Kåltidsel, Liden Andemad, Liden Skjaller, Næbstar, Sideskærm, Skov-Padderok, Skovstjerne, Spaghnum-mos, Sump-Kællingetand, Topstar, Tormentil, Trævlekrone og Vandkarse*. Langs siderne er der væld med masser af mosdække af forskellige mosarter.

I den **sydlige del af Dommerby Hede, op mod viadukten og sydøst herfor**, er der et mosestrøg, gennemstrømmet af en lille bæk, som danner grænse for øvelsespladsen. I denne mose-/vandløbs-strækning vokser der udover et tæt krat af *Gråpil*, en række interessante moseplanter. Af særlig interesse kan fremhæves A- og B-arterne fra ferske vådområder *Butfinnet Mangeløv, Majgøgeurt, Mose-Troldurt, Plettet Gøgeurt* og *Pors*, samt typiske moseplanter som *Alm. Mjødurt, Alm. Star, Bidende Ranunkel, Blåtop, Bredbladet Dunhammer, Bredbladet*

Mærke, Bukkeblad, Butbladet Skræppe, Dunbirk, Dyndpadderok, Engkabbeleje, Engkarse, Engnellikerod, Engviol, Grå Star, Hvid Anemone, Hyldebladet Baldrian, Håret Frytle, Kragefod, Krybende Pil, Kærsvovlrød, Kærtidsel, Lysesiv, Mangeblomstret Frytle, Mannasødgræs, Mosebunke, Næbstar, Rævestar, Skovstjerne, Smalbladet Kæruld, Spaghnummos, Sumpkællingetand, Tagrør, Tormetil, Topstar, Trævlekrone og Vandnavle.

De **to små moser i nordkanten af Pynten** er overvejende pilesump, men der er et åbent parti med sø og overgangsfattigkær i sydkanten af den største af de to moser. Søen er næringsfattig og har en bredvegetation af tagrør og pil. I overgangsfattigkæret vokser A- og B-arterne fra ferske vådområder: *Mose-Troldurt* og *Pors*, samt andre typiske moseplanter som *Alm. Star*, *Angelik*, *Blåtop*, *Bukkeblad*, *Dusk-Fredløs*, *Gifttyde*, *Kærsvovlrød*, *Kærtidsel*, *Næbstar*, *Tormetil* og *Tørvemos*.

Skajbækken udspringer i et større moseområde, hvor også Ormedals Rende løber ind. Det meste af moseområdet består af tæt pilekrat af *Gråpil*, men der er også enkelte lysåbne partier med flora. I denne mose vokser B-arten fra ferske vådområder: *Pors* samt typiske moseplanter som *Alm. Mjødurt*, *Bittersød Natskygge*, *Burresnerre*, *Engnellikerod*, *Engviol*, *Kærtidsel*, *Liden Skjaller*, *Lysesiv*, *Mosebunke*, *Stor Nælde*, *Tagrør*, *Tormetil* og *Trævlekrone*.

Et **lille moseparti i terrænets sydvestligste hjørne**, nord for landsbyen Fly, er fugtigt og helt åbent. Det er bevokset med *Bidende Ranunkel*, *Bredbladet Dunhammer*, *Gåsepotentil*, *Hyldebladet Baldrian*, *Kærdueurt*, *Kærtidsel*, *Lysesiv*, *Lådden Dueurt* og *Mosebunke*.

Den såkaldte **Lille Mose**, øst for Dalum Høje er et lille moseparti langs et vandløb tilgroet i høje urter. Mosen er dækket af *Alm. Mjødurt*, *Dyndpadderok*, *Hyldebladet Baldrian*, *Kruset Tidsel* og *Kærtidsel*. Desuden er der *Alm. Mangeløv*, *Angelik*, *Bidende Ranunkel*, *Bredbladet Dunhammer*, *Engnellikerod*, *Glat Dueurt*, *Gråpil*, *Gul Fladbælg*, *Gåsepotentil*, *Knopsiv*, *Rødel* (ellesump), *Tveskægget Ærenpris* og *Vild Kørvel*.

I to, små, helt lysåbne moser, nord for **Højvang**, er der *Alm. Star* (stor bevoksning), *Bredbladet Dunhammer*, *Gåsepotentil*, *Kærnerre*, *Kærtidsel*, *Lav Ranunkel*, *Lysesiv*, *Mosebunke*, *Sværtvæld*, *Vandnavle*, *Vejbred-Skeblad*,

I selve **Dalum Høje** er der et lille, lavtliggende moseområde mellem bakketoppene. Her vokser bl.a. *Agerpadderok*, *Angelik*, *Bidende Ranunkel*, *Draphavre*, *Engforglemmegej*, *Fløjlsgræs* og *Kærtidsel*.

Vest for det ny **broslagningssted** i syd, ved Lærkenborgvej, findes en forholdsvis velbevaret mose dog med en del pilebuske. Mosen er dækket af et tæppe af *Alm. Mjødurt*. Vandfladen i midten er dækket af *Bredbladet Dunhammer*. Floramæssigt er det mest interessante i mosen en lille bestand af orkideen *Maj-Gøgeurt* langs sydkanten. *Maj-Gøgeurt* er en såkaldt A-art (fredet og sjælden) fra ferske vådområder. Den 13. juni 2000 optaltes ca. 30 eksemplarer. I øvrigt vokser i mosen *Bidende Ranunkel*, *Engforglemmegej*, *Knoldet Brunrod*, *Knopsiv*, *Kruset Tidsel*, *Kærdueurt*, *Lådden Dueurt*, *Mosebunke* og *Tykbladet Ærenpris*.

Flora i vandløb

Ormedals Rende springer ud fra Dalum Høje og strømmer mod nordvest ud i Skajbækken. Ormedals Rende er en livlig, lille overfladebæk, som ligger åbent og næsten i niveau. Den er

næringsrig, hvilket vegetationen i og langs vandløbet vidner om: *Lådden Dueurt*, *Mosebunke*, *Rørgæs*, *Smalbladet Mærke*, *Stor Nælde*, *Sumpforglemmeje* og *Tykbladet Ærenpris*.

Skajbækken er øvelsespladsens største vandløb. I selve vandløbet vokser tætte bevoksninger af den såkaldte A- og B-art fra ferske vådområder: *Storblomstret Vandranunkel*. Desuden typiske arter som *Bredbladet Mærke*, *Engforglemmeje*, *Nøgleskræppe*, *Trævlekrone*, *Tykbladet Ærenpris*, *Tyndskulpet Brøndkarse*, *Vandkarse* og *Vandmynte*. Langs vandløbet blev bl.a. fundet *Harestar*.

I en **grøft i sydvesthjørnet af Dommerby Hede** (som på dette sted danner grænsen mellem Skive og Fjends Kommune) vokser B-arten: *Pors*, samt *Engkarse*, *Liden Andemad*, *Lysesiv*, *Sværtevæld*, *Svømmende Vandaks*, *Topstar*, *Tyndskulpet Brøndkarse*, *Vandpileurt* og *Vejbred-Skeblad*.

Flora i søer og vandhuller

Figur 7 Næringsfattig sø nordøst for Syvstjernen på Skive Øvelsesplads. Vandfladen er delvist overgroet af en hængesæk af *Tørvemos* og *Bukkeblad*. På hængesækken vokser *Smalblades Kæruld* og den sjældne *Trådstar*. Foto: Erling Krabbe, 2000.

Den næststørste sø på terrænet er ca. 0,5 ha, og ligger umiddelbart **syd for Depotområde Fly**. Det er en ret lysåben, næringsfattig hedesø, hvis vandflade næsten er groet til i et tæppe af B-arten: *Pors* samt *Smalbladet Kæruld*.

Den naturmæssigt mest interessante sø på terrænet er beliggende på **østkanten ud til Plantagevej**, nordøst for Syvstjernen. Her er en ca. 2000 kvm stor, åben og næringsfattig hedesø

med intakt hængesæk af *Bukkeblad* og *Spaghnum-mos* hele vejen rundt på nær i vestsiden, hvor B-arten: *Pors* står langs bredden. På hængesækken vokser desuden den sjældne A- og B-art fra ferske vådområder: *Trådstar* sammen med *Alm. Star*, *Blåtop*, *Kragefod*, *Lysesiv*, *Smalbladet Kæruld*, *Næbstar* og *Vandnavle*. Langs bredden er der træbevoksede partier med *Dunbirk*, *Gråpil* og den ret sjældne *Vintereg*.

Lidt nord for ovennævnte findes et meget lille vandhul, beliggende **umiddelbart syd for Skyttehuset**. Det er en næsten tilgroet sø med vandfladen dækket af *Bukkeblad*, *Kragefod*, *Lysesiv*, *Næbstar* og *Smalbladet Kæruld*, og vådområdet er omgivet af et krat af *Gråpil*.

Søen ved **Lille Mose**, øst for Dalum Høje, er en opgravet "andedam" i et tidligere moseområde. Det meste af vandfladen er dækket af *Bredbladet Dunhammer*. Desuden vokser der *Dyndpadderok* og *Sværtevæld*.

Et lille vandhul i Kærgård Skov er en opstemmet sø. Den er dækket af *Liden Andemad*, og ved bredden vokser bl.a. *Smalbladet Mærke* og *Vejbredskeblad*.

Flora i skov og krat

Dommerby Plantage er en tæt nåleskov, bestående af hovedsageligt Sitka- og Rødgran af overvejende ung alder. Bundfloraen er begrænset. Der er dog åbne partier i de unge bevoksninger og langs veje. Her er der hedevegetation bestående af *Blåbær*, *Blåtop*, *Bølget Bunke*, *Hedelyng*, *Kornet Stenbræk*, *Lav Skorsoner*, *Mos*, *Revling* og *Tyttebær*. De 6 gravhøje i den vestlige del af plantagen er friholdt for opvækst. De er beklædt med *Bølget Bunke*, *Hedelyng* og *Tyttebær*. I selve plantagen var der sparsom bundflora af *Alm. Mangeløv*, *Alm. Røn*, *Enebær*, *Kvalkved*, *Lyngsnerre*, forskellige mosser, *Rensdyrlav*, *Skovstjerne* og *Stilkeg*. I fugtige partier vokser der *Pors* og *Seljepil*.

Tastum Plantage er også ren nåleskov, men med varierende alder. Blandt andet findes her fortsat bevoksninger af Skovfyr, Ædelgran og Rødgran plantet i 1950'erne. Der er dog ikke

Figur 8 Femradet Ulvefod vokser i Tastum Plantage. Foto: Erling Krabbe, 2000.

registreret særlige florainteresser i den plantede del af skoven. Det sydvestlige hjørne af Tastum Plantage består af tidligere hede, der mere eller mindre er sprunget i selvsået krat af hovedsageligt *Skovfyr* og *Birk* med indslag af gammel *Bævreasp*, *Alm. Røn*, *Kaprifolie* og *Bjergfyr*. Det har naturskovskarakter (bortset fra *Bjergfyr*) med mange lysninger og varieret alders- og artssammensætning af træerne. Bundfloraen består blandt andet af *Alm. Mangeløv*, *Bidende Ranunkel*, *Hedelyng*, *Lyngsnerre* og *Skovstjerne*. Af særlig botanisk interesse er fundet af en bestand af *Femradet Ulvefod* i kanten af et bjergfyrkrat, nord for søen ved Plantagevej.

Et lille skovområde på graveområdet **øst for Syvstjernen** består af gamle *Bævreasp*, *Ær*, *Elm* og *Alm. Røn* i urørt tilstand og med bundvegetation af *Jasmin*, *Snebær*, *Liljekonval*, *Burre-snerre*, *Buxbom*, *Storkonval*, *Vinca*, *Mirabel* og *Febernellikerod*. Bundfloraen vidner om en tidligere have ved et hus.

Krat i **Dalum Høje** består overvejende af *Alm. Hvidtjørn*, *Alm. Hyld*, *Alm. Røn*, *Blågrøn Rose*, *Bøg*, *Dunbirk*, *Rødgran*, *Seljepil* og *Stilkeg*.

Omkring **Lille Mose**, øst for Dalum Høje, er der en lille ellesumpskov bestående af *Hvidel*. Skoven danne ellesump langs den lille bæk som strømmer gennem Lille Mose. Langs bækken vokser også *Ask* og *Engkabbeleje*. Det er en rigtig "askevældsmose".

Kærgård Skov i terrænets sydligste del er ca. 80-110 årig blandet løvskov, overvejende af *Ask*, *Bøg*, *Stilkeg* og *Ær*, med et stort naturindhold. Der er et parti med fugtig askeskov. Bundfloraen består bl.a. af *Alm. Mangeløv*, *Bidende Ranunkel*, *Haremad*, *Hvid Anemone*, *Kaprifolie*, *Liljekonval*, *Majblomst*, *Engelsød*, *Engnellikerod* og *Storkonval*. Der er opvækst af *Ask*, *Bøg*, *Elm*, *Spidsløn* og *Ær*.

En lille **skræntskov**, som danner terrængrænse mod syd i Kærgårdområdet, er driftsmæssigt nærmest at betragte som urørt skov. Det er gammel løvskov af *Alm. Hvidtjørn*, *Ask*, *Bøg*, *Stilkeg* og *Vortebirk*. Der ses flere døde og væltede træstammer. Bundfloraen består af *Hvid Anemone*, *Kaprifolie*, *Majblomst*, *Miliegræs*, *Stikkelsbær*, *Storkonval*, *Stor Nælde* og *Vild Ribs*.

Flora på kulturgræsarealer

Kulturprægede græsarealer eller forstyrrede arealer er klassificeret under kategorien "Slette". Det gælder blandt andet graveområderne langs østkanten af Tastum Plantage samt de store bakker i syd med kulturgræs under græsslet.

Graveområderne øst for Tastum Plantage er domineret af græsarterne *Alm. Kvik*, *Draphavre* og *Fløjlsgræs*, men her vokser desuden *Aftenpragtstjerne*, *Agertidse*, *Agervikke*, *Alm. Hundegræs*, *Alm. Hønsetarm*, *Alm. Kongepen*, *Alm. Kællingetand*, *Alm. Røllike*, *Alm. Stedmoderblomst*, *Alm. Syre*, *Bidende Ranunkel*, *Blåhat*, *Blåmunke* (meget talrig), *Butbladet Skræppe*, *Engbrandbæger*, *Fin Kløver*, *Gul Kløver*, *Hvid Okseøj*, *Lancetbladet Vejbred*, *Prikbladet Perikon*, *Rødknæ*, *Smalbladet Vikke*, *Vild Kørvel* og *Vårbrandbæger*. Her blev også fundet den såkaldte B-art fra overdrev: *Liden Fugleklo*. På fugtige partier står der *Gåsepotentil* og *Lyse-siv*. Graveområderne i syd har tilsvarende flora, og her blev der desuden fundet *Vild Løg*.

Slettearealerne, i det sydvestlige hjørne af terrænet omkring Laden, er domineret af *Alm. Hundegræs* og *Alm. Kvik* samt en del pionerplanter. Der ses *Alm. Mælkebøtte*, *Drophavre*, *Gråbynke*, *Hejrenæb*, *Horsetidsel* og *Vårbrandbæger* samt *Alm. Kongepen*, *Alm. Syre*, *Fløjlsgræs*, og *Lancetbladet Vejbred*.

4.8 Fauna

Pattedyr

Skive Øvelsesplads rummer en rig og varieret pattedyrfauna.

Der er ikke fundet særlige oplysninger herom i litteraturen, men natur- og jagtinteresserede personale på Skive Kaserne har givet gode oplysninger, navnlig kaserneassistenterne Keld Christensen og Hans Nielsen. Herudover har Skov- og Naturstyrelsen under sin biologiske registrering i maj og juni 2000 fået indtryk af pattedyrfaunaen i området.

Der er en stor bestand på 50-60 stk. *Rådyr* i øvelsesterrænet.

Dåvildt ses af og til som undslupne strejfer fra farme. Der er aldrig truffet Kronvildt.

Hare ses hyppigt i det åbne terræn på overdrevsarealer, graveområder m.v., men mest almindeligt på sådanne græsarealer indenfor selve kaserneområdet. *Egern* findes på kaserneområdet og i skoven bag skydebanen. Desuden bor der egern i en ophængt falkekasse i den sydlige del af Højvang Plantage

Af insektædere ses *Dværgflagermus* hyppigt. *Muldvarp* er talrig, bl.a. på hundetræningsbanen i nordenden af terrænet. *Pindsvin* forekommer også.

Ræv er almindelig. Der blev i juni 2000 fundet beboede rævegrave i Dalum Høje og i overdrevsskrænterne øst for Kærgård. *Grævling* yngler i Dalum Høje, Kærgård og i Tastum Plantage nord for skydebanen. Der er *Husmår* på Højvangsgård, og ifølge Hans Nielsen er der også truffet den sjældne *Skovmår* i Tastum Plantage. Både *Brud* og *Hermelin* ses på terrænet, og *Ilder* blev set af Skovfoged Peter Larsen på Fælded Bakke under Skov- og Naturstyrelsens markgennemgang i april 2000. Der er ifølge kaserneassistent Hans Nielsen tidligere skudt *Ilder* på terrænet. Desuden ses undslupne, forvildede *Mink* hyppigt.

Fugle

Skive Øvelsesplads har en rig og varieret ynglefuglefauna.

Terrænet blev gennemgået nøje i ynglesæsonen, april-juni 2000 af Skov- og Naturstyrelsen, som konstaterede en lang række ynglefuglearter. De fleste er almindelige arter, knyttet til åbne hede- og overdrevsarealer, skov eller vådområder. Der blev dog også registreret enkelte sjældne, halvsjældne eller fåtallige ynglefugle. De mest interessante fund er ynglende *Ravn*, *Lille Præstekrave*, *Skovhornugle* og *Rødrygget Tornskade* samt forekomst af *Grønspætte* og *Sortspætte*. Lille Præstekrave er optaget på den danske rødliste under kategorien "sjælden".

I Dansk Ornitologisk Forenings landsdækkende registrering af fuglelokaliteter, udgivet som rapport i 1983, er Dommerby Hede omtalt. Den er klassificeret som en "meget god fuglelokalitet for ynglende hedefugle" (kategori H2), baseret på registreringer i perioden 1970-81, udført af Svend Andersen, Skive. Der blev dengang registreret ynglende *Mosehornugle*, *Grønspætte*, *Stor Tornskade* og *Tårnfalk*. Navnlig Stor Tornskade og Mosehornugle er meget interessante fund, da begge arter i dag er på den danske rødliste som "udryddelsestruede", som er

den højeste kategori i trusselsgrad ("endangered"). Ingen af disse to arter blev dog fundet under registreringen i 2000 på Dommerby Hede, og må derfor formentlig betragtes som forsvundet fra området.

Baseret på gennemgangen i 2000 bør følgende navngivne lokaliteter i terrænet fremhæves som områdets vigtigste ornitologiske interesseområder: Dommerby Hede samt mosestrækning langs sydkanten af denne, selvsået kratskov sydvest for Tastum Plantage, Dalum Høje med omgivelser samt Kærgårdområdet i syd.

I det følgende gennemgås fuglelivet i henholdsvis de åbne arealer, vådområder, skovene samt på kaserneområdet.

Fuglelivet på de åbne arealer (hede, eng, mose og slette)

Overdrevene, eng- og mosearealer samt visse hedepartier, er som nævnt mange steder præget af selvsået, spredt krat og visse steder med udbredt krat. Der er også etableret en del levende hegn på kulturgræsarealer og langs veje. Dette betyder, at der er rykket en del fuglearter tilknyttet skov og krat ud i det åbne land. Men der findes fortsat helt åbne arealer. Dette gælder især Dommerby Hede og de store kulturgræs- og overdrevarsarealer i syd.

Karakterfugl på de helt åbne arealer er *Sanglærke*. Der blev optalt 6 par på Fælled og Fælledbakke, 10-15 par på Dommerby Hede, 1 par i Pynten og 10 par omkring Dalum Høje, i alt 27-32 par.

En anden typisk åbentlands fugl, *Engpiber*, findes på ugødede eng- og overdrevarsarealer. Den er gået meget tilbage på indlandslokaliteter i Danmark, og på Skive Øvelsesplads blev den kun registreret med et enkelt par på den vestlige, fåreafgræssede del af Dommerby Hede. 4-7 stk. *Agerhøns* blev registreret omkring de nyopgravede slettearealer i litra 9 e, og ifølge Keld Christensen findes der enkelte flokke på de åbne områder i terrænet. *Tornirisk* er fåtallig og blev registreret med 1 par på fælleden, 1 par på Dommerby Hede og 2 par i Dalum høje, i alt 4 par.

En række fuglearter er knyttet til spredt opvækst i det åbne land. Det gælder blandt andet en del småfuglearter. Typisk er *Løvsanger*, som blev optalt til 24 par, *Skovpiber* (15 par), *Gulspurv* (6 par), *Tornsanger* (13 par - heraf 12 par i syd omkring Dalum Høje), *Bogfinke* (10 par), *Gøg* (2 par), *Sortmejse* (2 par), *Solsort* (13 par), *Gransanger* (2 par), *Munk* (1 par), *Havesanger* (3 par), *Gærdesmutte* (1 par), *Ringdue* (7 par), *Gærdesanger* (1 par), *Gråsiken* (1 par), *Sangdrossel* (1 par), *Musvit* (3 par), *Rødstjert* (1 par ved viadukten), *Grønirisk* (1 par), *Rødhals* (2 par), *Fasan* (1 par), *Krage* (4 par) og *Hvid Vipstjert* (1 par).

Af særlig fuglemæssig interesse er der fundet et par *Rødrygget Tornskade* i et eng-/moseområde mellem Dommerby Hede og Tastum Plantage. Det er en halvsjælden fugl, som er gået meget tilbage på landsplan.

I den vestlige del af Dommerby Hede yngler der et par *Musvåger*, som benytter den åbne hede til fødesøgningsområde. Et par *Tårnfalke* yngler på terrænet, formentligt i en opsat falkekasse. De ses også søge føde på de åbne arealer.

På lavtliggende engarealer med høj urtevegetation langs Ormedals Rende og neden for Dalum Høje blev der optalt 5 par af den fåtallige *Bynkefugl*. I samme levested optaltes 5 par af *Kær-sanger*, dels omkring Dalum Høje, dels i et moseområde syd for Kærgård Skov. Der blev fundet 2 par *Jernspurv*, og *Gulbug* blev registreret med 1 par ved Tømmergården og 3 par ved Dalum Høje, i alt 4 par. *Jernspurv* og *Gulbug* er begge optaget på "Gulliste 1997" over "opmærksomhedskrævende arter" – arter, som har været i støt tilbagegang over en årrække, og hvis landsbestand er halveret inden for de seneste 20 år.

De åbne græsarealer er fødesøgningsområder for bl.a. *Råge*, *Krage*, *Hættemåge*, *Sølvmåge*, *Bysvale*, *Digesvale*, *Landsvale*, *Mursejler* og *Stær*. Stære yngler hist og her på terrænet i opsatte stærekasser. I træktiden i april 2000 sås *Stenpikker* på det åbne terræn af Skovfoged Peter Larsen samt en flok på 10 *Grågæs* ved Pynten, trækkende over fra Tastum-området. Om vinteren optræder der, ifølge kaserneassistent Hans Nielsen, af og til *Fjeldvåger* på de åbne græsarealer. Fjeldvågen er en vintergæst fra nord, som lever af mus.

Fuglelivet i vådområderne

Vådområderne på Skive Øvelsesplads er få og små, og som regel ret næringsfattige. Det drejer sig hovedsageligt om små vandhuller, der som oftest er under kraftig tilgroning. Hertil kommer vandløbene Skajbækken og Ormedals Rende samt nogle få fugtige strøg.

Derfor er der meget få ynglende vandfugle på terrænet. I det største vandhul, beliggende i vestkanten af Tastum Plantage ud mod den offentlige trafikvej Solgårdsvej, blev der registreret *Gråand* med ællinger samt to andrikker. Det er en meget næringsfattig hedesø. I de mere næringsrige vandhuller ved Kærgård Skov var der 1 par Gråænder samt 1 par ynglende *Blisshøns*, og i det lille vandhul ved Dalum Høje yngler også 1 par *Blisshøns*.

Ifølge kaserneassistent Keld Christensen skydes der i jagttiden gråænder i begrænset antal i vandhullerne ved Kærgård og i søen ved Depotområde Fly, og der kan ifølge kaserneassistent Hans Nielsen også ses småflokke af rastende *Krikænder*.

Fiskehejrer ses af og til raste ved vandhuller og bække på terrænet. Nærmeste ynglekoloni er ifølge lokale oplysninger ved Sevel.

Ved det nyetablerede broslagningssted ved Lærkenborgvej, syd for Dalum Høje, er der opstået en langstrakt sø i den grav, som er anlagt. Her blev der i maj 2000 fundet 1 par ynglende *Lille Præstekrave*, en fugleart som er optaget på den danske rødliste over truede arter under kategorien "sjælden". Samme sted fandtes 1 par *Vibe* samt en lille koloni på nogle få par *Digesvaler* i en grusbunke. Desuden ynglede der et Vibepar på et andet graveområde lidt nord for.

Fuglelivet i krat og skov

Dommerby Plantage er ren nåleskov af nyere dato. Formentlig som følge af den unge, ret lys-åbne karakter er der en ret rig fuglefauna. Her blev der i 2000 registreret et kuld af *Skovhornugle* i vestenden af plantagen. Af andre interessante fugle blev der fundet 3 ynglepar af *Gråisken* i de lave skovfyrbbevoksninger i vestkanten. I øvrigt blev der i plantagen registreret 3 par *Fuglekonge*, 2 par *Jernspurv*, ikke mindre end 12 syngende *Solsort*, 3 par *Rødhals*, 13 par *Bogfinke*, 14 par *Løvsanger*, 2 par *Gransanger*, 3 par *Munk*, 1 par *Gærdesmutte*, 5 par *Ringdue*, 3 par *Sortmejse*, 1 par *Krage*, 2 par *Gulspurv*, 4 par *Sangdrossel* og 1 par *Gøg*.

I Tastum Plantage blev der af fugle registreret 2 par *Musvåger* samt 1 par *Spurvehøg*. Desuden 1 par af henholdsvis *Lille Korsnæb*, *Dompap*, *Fuglekonge*, *Sortmejse*, *Sangdrossel*, *Skovskade*, *Grønirisk*, *Rødhals* og *Stor Flagspætte*, 2 par *Solsort*, 3 par *Løvsanger* (i den åbne kratdel i sydvest), 3 par *Skovpiber* og 3 par *Bogfinke*. Ifølge kaserneassistent Keld Christensen findes der både *Grønspætte* og *Sortspætte* i Tastum Plantage, men ingen af dem blev truffet under feltgennemgangen i 2000.

I Kærgård Skov-komplekset yngler 1 par af den sjældne *Ravn* i et højt bøgetræ i det sydvestlige hjørne af skoven. Desuden 1 par af henholdsvis *Musvåge*, *Tårnfalk*, *Spætmejse*, *Stillits*, *Rødhals*, *Musvit*, *Gransanger*, *Løvsanger*, *Gøg*, *Solsort*, *Krage* og *Allike* samt 3 par *Munk*.

Højvang Plantage er halvgammel løvskov omkring den tidligere gård Højvang. Her yngler bl.a. 1 par *Rødstjert* og 1 par *Musvåger*.

I en lille Hvidellebevoksning ved Lille Mose blev der i 2000 fundet en rede af *Stor Flag-spætte* med unger.

Fuglelivet ved bygninger og på kaserneområdet

Det fuglemæssigt mest interessante fænomen på kaserneområdet er, at der er flyttet 6-8 ynglear ind af den store vadefugl *Strandskade*. De yngler oven på de flade tage på bygningerne. Tagene er belagt med små rullesten, således at overfladen minder om en strandbred, som er artens normale ynglested. Strandskaden er den eneste vadefugl i Danmark som fodrer sine unger - derfor kan ungerne overleve på toppen af tagene, hvor forældrene fodrer dem med regnorme, snegle m.v., som de finder på græsplænerne omkring kasernebygningerne. Når ungerne er tilstrækkeligt store hopper de ned fra tagene og løber selv rundt på kaserneområdet. Blandt andet er der et strandskade-par inde i den lukkede gårdhave "Monethaven" ved cafeteriet. Her lever de i tryghed for ræve, som ikke kan komme ind. De store dununger, som piler rundt i Monethaven, vækker almindelig opsigt blandt soldaterne.

Fænomenet med de ynglende strandskader på bygningerne på Skive Kaserne har været bragt som et indslag i TV-Midt-Vest.

På græsplænerne på kaserneområdet er der mange kragefugle, der søger føde især *Råger*. På bygninger yngler der en del par *Hvid Vipstjert*, og der yngler flere par *Landsvaler*. Af øvrige ynglefugle på kaserneområdet er der i 2000 og 2001 registreret 1 par *Rødstjert* (i redekasse nr. 67 overfor Kaserneelementet), *Skovskade*, *Munk*, *Gærdesanger*, *Løvsanger*, *Gransanger*, *Grønirisk*, *Solsort* og *Bogfinke*.

Opsætning af redekasser til fugle

Til gavn for de hulerugende fugle på terrænet har Kaserneelementet på Skive Kaserne gennem årene ophængt et større antal fuglekasser. I 2001 var der opsat 70 kasser, heraf 2 uglekasser, 3 falkekasser, 6 stærekasser, 1 træløberkasse og 58 mejsekasser. De 2 uglekasser er hængt op i henholdsvis Højvang Skov og ved Tværagre. De tre falkekasser hænger i henholdsvis Højvang Skov (beboet af *Egern*), Kærgård Skov og på Dommerby Hede. De øvrige kasser hænger spredt over hele terrænet.

I kasserne ynglede der i 2001: 24 par *Musvitter*, 2 par *Blåmejser*, 3 par *Sortmejser*, 1 par *Spætmejser* (i Kærgård Skov), 1 par *Skovspurve* og 1 par *Rødstjert* (på kasernen både i 2000 og 2001). Næsten 50 % af kasserne er altså benyttet, hvilket er højt og viser at naturlige redemuligheder for hulerugende fugle er en mangelvare på terrænet.

Krybdyr og padder

Det har ikke været muligt at finde tilgængelige oplysninger i litteraturen om krybdyr- og padderdefaunaen.

Under Skov- og Naturstyrelsens feltregistrering i april-juni 2000 blev der fundet talrige *But-smudet Frø* i de få og små vådområder på terrænet, og der blev set *Hugorm* og *Skovfirben* i Tatum Plantage.

Desuden oplyser kaserneassistent Keld Christensen, at der er mange *Hugorme* på sydvendte sandbakker og heder, samt at der er enkelte *Snoge*. Der ses firben ved Højvang - det vides ikke, om der er tale om Markfirben eller Skovfirben. Der er ikke set Stålmorm.

Yderligere undersøgelser af krybdyr- og paddefaunaen er ønskelige.

Dagsommerfugle

Der blev i maj og juni 2000 registreret 14 dagsommerfuglearter på Skive Øvelsesplads. Det drejer sig om følgende: *Skråstregbredpande*, *Stor Bredpande*, *Sortåret Hvidvinge*, *Stor Kålsommerfugl*, *Lille Kålsommerfugl*, *Aurora*, *Citronsommerfugl*, *Dagpåfugleøje*, *Admiral*, *Nældens Takvinge*, *Brunlig Perlemorssommerfugl*, *Brun Pletvinge*, *Okkergul Randøje* og *Almindelig Blåfugl*. Der er tale om overvejende almindelige arter.

Af særlig interesse er fundet af *Brun Pletvinge*. Den blev set på et hedeareal nord for Tømmergården i den sydvestlige del af terrænet. Brun Pletvinge er optaget på den danske Rødliste under kategorien "sårbar" (vulnerable), som er den næsthøjeste trusselskategori. Brun Pletvinge er gået rivende tilbage i Danmark inden for de seneste årtier. Den er forsvundet helt fra Øerne og er gået meget tilbage i Jylland. Hovedforekomsten er nu et afgrænset område i Midtjylland, hvor Skive Øvelsesplads ligger i selve nordspidsen og på kanten af dens udbredelsesområde. Den er knyttet til let jord i kuperede egne på steder, hvor hedevegetation og egekrat veksler mellem hinanden. Undersøgelser har vist, at den er meget følsom overfor tilgroning. Den har f.eks. svært ved at brede sig til nye egnede lysninger, hvis de ligger mere end 300 meter væk.

Andre registrerede sommerfuglearter på terrænet er typisk knyttet til åbne, beskyttede naturtyper som moser, overdrev og heder. Eksempelvis blev *Brunlig Perlemorssommerfugl* fundet i mosen ved viadukten og i moser neden for Dalum Høje. *Sortåret Hvidvinge* findes bl.a. på overdrevsbakkerne i Dalum Høje, hvor tjørnebuskene bliver mere eller mindre afløvede af dens larver. *Okkergul Randøje* og *Almindelig Blåfugl* sås på tør bund på bl.a. Dommerby Heide.

Andre hvirvellose dyr

Der blev i maj-juni 2000 under Skov- og Naturstyrelsens feltgennemgang registreret forskellige guldsmede- og vandnymfearter. I mosen ved viadukten sås *Firpletet Libel*, og i mosen syd for Kærgård Skov *Blå Libel*. I en mose ved Dalum Høje var der *Rød Vandnymfe* og *Blå Vandnymfe*, og i vandhullerne ved Kærgård var der *Hesteskovvandnymfe*.

Af biller sås bl.a. *Vandkalve* i et granathul med vand ved Dalum Høje (ikke artsbestemt). På heden Fælded Bakke i nord og i Dommerby- og Tastum Plantager er der myretuer af *Rød Skovmyre*.

I Kærgård-området er der opstillet bistader. I april 2000 var bierne i stor aktivitet omkring disse.

4.9 Sammenfatning af naturværdierne på Skive Øvelsesplads

Sammenfattende kan det konkluderes, at Skive Øvelsesplads udgør et naturområde af regional betydning.

Botanisk set kan Skive Øvelsesplads klassificeres som en lokalitet af stor botanisk betydning, med forekomst af de tre gul-liste-arter Alm. Månerude, Guldblomme og Kattefod. Desuden findes der en række fredede, sjældne eller lokalt sjældne arter som Butfinnet Mangeløv, Klokkeløg, Liden Fugleklo, Maj-Gøgeurt, Mose-Troldurt, Plettet Gøgeurt, Pors, Storblomstret Vandranunkel, Tjærenellike og Trådstar. Desuden en lang række biotopstypiske arter fra hede, overdrev og ferske vådområder.

Af særlig botanisk værdi er forekomsten af et samlet hede- og overdrevsareal på 150 hektar, hvilket efterhånden er et særsyn i det danske landskab. Desuden findes der flere intakte hedesøer med hængesæk af botanisk værdi. De vigtigste botaniske lokaliteter på Skive Øvelsesplads er Dommerby Hede (herunder landingsbanen), mosestrøget langs bækken øst for via-dukten, hængesækmosen nordøst for Syvstjernen, Skajbækken, mosen vest for broslagningsstedet ved Lærkenborgvej samt overdrevsbakkerne i Dalum Høje og Kærgård.

Faunamæssigt har Skive Øvelsesplads regional betydning, især hvad angår pattedyr og fugle.

Terrænet rummer bl.a. en god bestand af Grævling, og i Tastum Plantage findes den sjældne Skovmår.

Ynglefuglefaunaen er rig og varieret. Udover en lang række almindelige arter knyttet til åbne heder, overdrev, skov eller vådområder findes der også enkelte sjældne, halvsjældne eller fåtallige ynglefugle i området. De mest interessante fund er ynglende Ravn, Lille Præstekrave, Skovhornugle og Rødrygget Tornskade, samt forekomst af Grønspætte og Sortspætte. Lille Præstekrave er optaget på den danske rødliste under kategorien "sjælden".

Som et kuriosum bør det nævnes, at der yngler en lille bestand af 6-8 par af vadefuglen Strandskade på de flade tage på Skive Kaserne. Her kan de leve beskyttet mod fjender som ræve m.v.

Som insektlokalitet udmærker Skive Øvelsesplads sig som levested for en række dagsommerfuglearter, knyttet til hede og overdrev som levested. Af særlig interesse er forekomsten af Brun Pletvinge - en art, som er optaget på den danske Rødliste 1997 under kategorien "sårbar" (vulnerable), som er den næsthøjeste trusselskategori. Brun Pletvinge er gået rivende tilbage i Danmark inden for de seneste årtier. Den er forsvundet helt fra Øerne og er gået meget tilbage i Jylland. Hovedforekomsten er nu et afgrænset område i Midtjylland, hvorunder Skive Øvelsesplads ligger på nordkanten.

4.10 Kulturhistorie

Ud fra tidligere registreringer og Skov- og Naturstyrelsens kulturhistoriske feltregistrering af Skive Øvelsesplads, maj 2001, er der fundet mange interessante kulturhistoriske anlæg, bopladser samt oplysninger om fund af oldtidsgenstande.

Her findes ikke mindre end ca. 50 gravhøje og 1 fårefold, altså 51 anlæg, der er fredet efter Naturbeskyttelseslovens § 12. Af de mange gravhøje skal specielt nævnes 5 store gravhøje beliggende i en markant gruppe, centralt placeret i Dommerby Plantage samt en såkaldt langhøj/dysse, som findes øst for kasernen på den nordligste del af øvelsespladsen. Langhøjen/dyssen er formentlig en langdysse fra ca. 3500 før vor tidsregning, altså bondestenalderen. Er det en langdysse er alle randstenene omkring den blevet fjernet senere og genanvendt til andre formål. Men muligvis er der tale om en langhøj uden sten, og i så fald er den lidt ældre end langdysserne.

På øvelsespladsens nordvestlige del findes hovedparten af de resterende høje, hvoraf de fleste ligger samlet i en markant gruppe på i alt ca. 25 på den fredede Dommerby Hede.

Gravhøjene i Dommerby Plantage, på Dommerby Hede og længere syd over er "Enkeltgravshøje", som dateres til 2800 - 2400 før vor tidsregning. Altså ligeledes bondestenalderen.

Enkeltgravsfolket var et hyrdefolk, og de har fået deres navn efter den måde, de begravede deres døde på: Ét menneske i hver grav. Der kan sagtens være flere grave i samme gravhøj, men

kun et menneske i hver grav i modsætning til den gravskik som agerbrugerne, der byggede stendysserne, anvendte. Agerbrugerne genanvendte nemlig dyssekamrene og jættestuerne til flere begravelser, generation efter generation.

Med hensyn til Dalum Høje og gruppen på de seks markante gravhøje er det rimeligt at antage, at gravhøjene er fra bronzealderen (ca.1800 før vor tidsregning).

Af andre anlæg, der skal behandles som om de havde samme status som ovennævnte emner, skal nævnes:

- Hulvejene på Dommerby Hede
- De 2 sogneskelsdiger langs vestsiden af Tastum Plantage og langs Ormedals Rende.
- Fredskovsdiget omkring Kærgård Skov.
- Andre diger på området end ovenfor nævnt.

Under alle omstændigheder er digerne beskyttet efter Naturbeskyttelsesloven § 4.

Herudover findes der 41 lokaliteter, som er hentet fra Nationalmuseets Sognebeskrivelse. På disse lokaliteter er der gjort fund som indikerer, at der findes overpløjede gravhøje, bopladser eller der er gjort fund af oldtidsgenstande. Lokaliteterne er ikke-fredede fortidsminder men steder hvor Museumslovens § 26 omgående vil træde i kraft, hvis der rodes i jorden.

På de fleste af gravhøjene er der opsat firkantede og fint tilhuggede sten med en krone og bogstaverne F.M. indhugget. F.M. står for "Fredet Mindesmærke". Stenene er sat op på fortidsminder, som ejere frivilligt eller mod en mindre erstatning lod frede i samarbejde med Nationalmuseet i årene før lovgivningen om fortidsminder kom på plads. I kataloget ved gravhøj 1907:123 på Dommerby Hede er en sådan fredningssten omtalt.

Alle kendte og nyligt registrerede fortidsminder på øvelsespladsen er indføjet i et katalog, som indeholder en stadfæstelse, frednings- og/eller sognebeskrivelsesnummer, en beskrivelse samt bemærkninger. Fortidsmindekataloget er tilføjet som bilag 6.

For nærmere uddybning omkring de lovmæssige brugsbegrænsninger eller bindinger, læs afsnittet "Naturbeskyttelsesloven" samt "Museumsloven". For beskrivelse og vejledning til anvendelsen af det anvendte nummersystem til nummereringen af fortidsminderne henvises ligeledes til afsnittet "Museumsloven".

På heden ved Fæld Bakke i nord er der rester af en feltskydebane, løbegange eller lignende fra Anden Verdenskrig. Dette bekræftes af lokale beboere, som oplyser, at der i besættelsestiden har været etableret en feltskydebane. Kulturhistoriske spor fra Anden Verdenskrig og fremefter er dog ikke beskrevet yderligere i nærværende plan.

5 Nuværende anvendelse af Skive Øvelsesplads

5.1 Øvelsespladsens militære anvendelse

Skive Øvelsesplads forvaltes af Prinsens Livregiment, og anvendes primært af enheder fra regimentet samt enheder fra Ingeniørbataljonen, der er placeret på Skive Kaserne. Herudover anvendes terrænet også af enheder fra andre jyske garnisoner og skoler samt af enheder fra Flyvevåbnet og Hjemmeværnsregion II.

Øvelsespladsen anvendes desuden af forskellige civile foreninger, der efter ansøgning kan anvende området til brug ved stævner, arrangementer el.lign.

I forbindelse med uddannelse af infanteri- og ingeniørenheder på Skive Kaserne anvendes øvelsespladsen til den grundlæggende uddannelse af soldaterne, til de videre uddannelser i betjening af militært materiel, herunder forskellige typer bæltekøretøjer, hjulkøretøjer, broslagningskøretøjer og ingeniørmaskiner m.v. samt i forbindelse med enhedsuddannelser, hvor de enkelte sektioner/delinger/afdelinger øver samarbejde. Disse uddannelser gennemføres primært på hverdage, men ofte også om aftenen og natten.

Enheder fra andre garnisoner og Flyvevåbnet anvender primært terrænet i forbindelse med enhedsuddannelser, hvor der er behov for at være i et "ukendt" terræn, således at øvelserne kan gøres så realistiske som muligt.

Hjemmeværnet anvender primært terrænet i forbindelse med grundlæggende uddannelse af nye hjemmeværnsfolk samt til forskellige kurser, uddannelser og øvelser. Hjemmeværnsaktiviteter foregår normalt i weekenderne.

Øvelsesområdet anvendes stort set alle hverdage året rundt, men med forårs- og efterårsmånederne som de mest intensive, idet de fleste øvelser ligger her i disse perioder som følge af indkaldelsesterminerne for værnepligtige i perioderne februar/marts/april og august/september/oktober.

Øvelsesområdets nordlige del

Området fremtræder som isolerede områder af begrænset udstrækning. Fælleden og Fælledbakke kan anvendes til de grundlæggende uddannelser: Enkeltmandsuddannelse, funktionsuddannelse, gruppe/delingsuddannelse og stationære aktiviteter. Terrænet vurderes følsomt overfor intensiv kørsel med tunge køretøjer og bæltekøretøjer. For nærværende er der begrænsede muligheder for uddannelse af taktisk karakter, som f.eks. øvelser indeholdende større bevægelser, kørende eller stationære. Med Fælledbakke som stillingsområde og Fælleden som ansvarsområde er der dog gode muligheder for gruppe- og delingsuddannelse. Tilsvarende kan disse enheders forhold øves ved permanent stilling.

Centrale del

Dommerby Hede kan pga. de kulturhistoriske elementer ikke anvendes til militære uddannelsesaktiviteter.

Det åbne areal mellem Dommerby Hede og Tastum Plantage giver mulighed for stationære aktiviteter. På grund af Tastum Plantages lukkede fremtræden er der dårlige observationsmuligheder og plantagen er derfor egnet til beredskabsområde, udgangsområde, uddannelse af

enkeltmand og mindre enheder. Som udgangsområde kan plantagen danne udgangspunkt for taktisk uddannelse i retning mod den sydlige del af terrænet.

Den sydlige del

Den sydlige del defineres som terrænet mellem Tastum Plantage og terrænets sydlige begrænsning. I områderne vest for Tværager, Tværager og Vester Dalum er der gode muligheder for uddannelse indeholdende bevægelse, kørende såvel som stationær. De nord-sydgående hegn og bevoksninger skaber imidlertid en uhensigtsmæssig deling af terrænets vest- og østlige del.

Antenneanlæg syd for Højvang hæmmer mulighederne for etablering af flere akser i sydlig retning.

Højdedraget omkring Dalum Bakkeparti er meget varieret i form og bevoksning, og udgør et godt område for stillingsindretning og dermed også som angrebsmål for enheder af delingsstørrelse. Bakkepartiets relativt store udstrækning og kuperede fremtræden gør det ideelt til uddannelsesvirksomhed, hvor mindre enheder øves i stillingsskift såvel offensivt som defensivt. Bevægelser mod partiet gennemføres bedst fra vest og nord, i mindre målestok fra syd. Der skal i anvendelsen tages udstrakt hensyn til områdets gravhøje.

Kærgårdens isolerede parcel uden egentlig sammenhæng med det øvrige øvelsesområde, samt at området er meget kuperet og tæt bevokset gør det velegnet til indøvelse af terrænkørsel på den etablerede bane. Området kan endvidere anvendes til beredskabsområde for mindre enheder samt uddannelsesaktiviteter for enkeltmand.

5.2 Faciliteter og brug

Området nærmest kasernen, med åbne arealer og lav bevoksning, anvendes primært i forbindelse med de grundlæggende uddannelser, og det er også i dette område, de afmærkede løbetracer/ kondistier er anlagt. Området vest for amtsvejen, der er kendetegnet ved 2 store skovarealer (Tastum og Højvang Plantager) samt mange åbne arealer med levende hegn, anvendes oftest i forbindelse med enhedsuddannelser.

Øvelsesterrænet er af hensyn til administration og fordeling inddelt i et antal forskellige områder/sektorer, der er benævnt med stednavne, som stort set svarer til de oprindelige stedbetegnelser og navne på gårde, der oprindeligt var placeret i området. Opdelingen gør, at flere forskellige enheder hver kan tildeles et eller flere områder, hvorved de samtidigt og uden at genere hinanden kan gennemføre de planlagte uddannelser m.v. (Se bilag 2)

Enhederne/brugerne rekvirerer terræn ved Terræn- og Garnisonsektionen. Terræn- og Garnisonsektionen er ansvarlig for:

- Udarbejdelse af bestemmelser for øvelsespladsens brug.
- Udlån af terræn og faciliteter til militære som civile rekvirenter.
- Afholdelse af fordelings- og møder med garnisonens enheder.
- Registrering af ønskede aktiviteter og støjkildeanvendelser.
- Tilsyn med brugen af øvelsespladsen og faciliteterne på denne.
- Iværksættelse af vedligeholdelsesarbejder og udviklingsprojekter.

Der afholdes fordelingsmøder med garnisonens enheder og der varetages administration af aktivitets- og støjkilderegistrering i henhold til Bekendtgørelse 1057 vedr. regulering af akti-

viteter og anvendelse af støjkluder på forsvarrets skydeterræner og øvelsespladser. Udlån af terræn til eksterne brugere, militære som civile sker via Terræn- og Garnisonsektionen. Kasernelementet udfører vedligeholdesarbejder. Samordningen mellem de to elementer gennemføres i projektgruppe "Terræn".

Fremmede brugere tildeles terræn i forhold til aktivitetens art og om brugeren er militær eller civil.

For at undgå kraftig nedslidning af skove og terræn er kørsel i skovparceller begrænset til eksisterende veje, brandbælter og lysninger under størst mulig hensyntagen til beplantningen. Generelt skal kørsel foregå af de anlagte veje og spor, og for bæltekøretøjer gælder, at de kun må køre på de anlagte panserspor samt på særligt udpegede åbne terrænområder.

I forbindelse med uddannelse og bivuakering er det tilladt at grave skyttehuller overalt i terrænet uden for fredede arealer, dog skal hullerne straks tildækkes efter brug. Såfremt de skal anvendes over en periode, skal de være tildækket med plader og synliggøres af hensyn til bl.a. vildtet.

Gravning med ingeniørmaskiner må kun gennemføres på særligt udpegede arealer. Der er udpeget et fast område til den grundlæggende uddannelse samt 4 områder, der anvendes på skift over en fire års periode til brug ved specialuddannelser.

Ildmarkeringer (sprængninger) med indtil 100 g. sprængstof må kun finde sted på særligt markerede sprængningsområder samt på håndgranatbanen. Uden for sprængningsområder og håndgranatbanen må ildmarkeringer kun markeres med kanonslag. Der henvises i øvrigt til Miljøbekendtgørelse nr. 468. Dog må sprængninger i området nærmest kasernen kun finde sted med regimentets tilladelse i hvert enkelt tilfælde. Dette skyldes, at der er nedgravet en naturgasledning i denne del af terrænet.

Affald må ikke henkastes eller nedgraves i terrænet, men skal medbringes og bortskaffes via affaldssystemet, f.eks. på kasernen. Øvelsespladsen er endvidere opdelt i et antal ansvarsområder, hver tildelt en enhed fra Skive Kaserne, som har ansvaret for jævnlige gennemgå og rensning af området for affald.

Administrationen af Skive Øvelsesplads varetages af Prinsens Livregiment, som har udarbejdet særlige bestemmelser vedrørende brug og fordeling af terrænet samt beskrivelser og brug af de forskellige uddannelsesfaciliteter. For at uddannelsen af soldater kan gennemføres optimalt på Skive Øvelsesplads, er der indrettet/anlagt følgende installationer:

Branddemonstrationsplads

På Fælleden, umiddelbart øst for kasernen var der indtil 2002 anlagt en branddemonstrationsplads til brug ved uddannelse i bekæmpelse af småbrande m.v. Branddemonstrationspladsen er efterfølgende nedlagt og påregnes indrettet på kaserneområder indenfor perimeterhegnet.

Sprængningsobjektplads

På Fælledbakke, sydøst for kasernen er anlagt en sprængningsobjektplads, hvor der instruktivt kan undervises i korrekt placering af sprængstoffer på forskellige objekter.

Hindreobjektplads

I Nordskoven sydøst for kasernen er anlagt en hindreobjektplads, hvor der instruktivt kan undervises i korrekt opbygning af forskellige hindreobjekter.

Forhindrebane og løberuter

I Nordskoven, umiddelbart syd for kasernen, er anlagt en moderne forhindrebane samt løberuter af varierende længde til brug ved den fysiske uddannelse. Løberuterne anvendes tillige af lokalbefolkningen som kondistier. Der er i tilknytning hertil indrettet en parkeringsplads ved amtsvejen.

”Tørt” broslagningssted

På Heden, syd for kasernen, er et anlæg til brug for uddannelse af ingeniørsoldater i opbygning af feltbroer. Anlægget er uden vand til brug for den instruktive uddannelse.

Graveområde

Det åbne område ved Højvang anvendes til graveområde i forbindelse med den grundlæggende uddannelse af maskinførere til ingeniørmaskiner. Herudover anvendes 4 områder på skift over en fire års periode til brug for specielle graveuddannelser. De fire områder er placeret henholdsvis i sydkanten af Højvang, i syd for Tværagre, i den nordvestlige del af Højvang syd og den vestlige del af Søndre værk.

Skydebaneanlægget

Et afspærringsfrit skydebaneanlæg er placeret i Tastum Plantage syd og indeholder:

- En 300 m langdistanceskydebane,
- en 100 m langdistanceskydebane og
- en 25 m kortdistanceskydebane, kombineret til både pistolbane med duelanlæg samt med 15 m miniaturepansermålsbane til faste mål.

Håndgranatbane

I området sydøst for Depotområde Fly er der placeret en håndgranatbane til brug ved kast med skarp håndgranat.

Sprængningsområde

Umiddelbart syd for håndgranatbanen er der placeret et område til brug ved uddannelsessprængninger. Den maksimale ladningsstørrelse er 100 g.

Skydeområde for instruktionsvåben

Den nordlige del af området Vestre Dalum anvendes i forbindelse med skydning med følgende instruktionsvåben:

- 14,5 mm Instruktionskanon M/75 og M/77
- 12,7 mm Tungt maskingevær, salon,
- 9 mm Instruktionsvåben M/95 og
- 7,62 mm Gevær, salon.

”Vådt” broslagningsområde

Da Skive Øvelsesplads ikke har et større naturligt åløb, er der i den sydlige del af området Vestre Dalum anlagt en aflang sø. Broslagningsområdet er anlagt efter amtets godkendelse.

Søen har en varierende bredde med henblik på at uddanne ingeniørsoldater under realistiske forhold i opbygning af feltbroer over vandløb.

Område til køreuddannelse

I forbindelse med uddannelse af kørere til såvel hjul- som bæltekøretøjer er der behov for at uddanne disse under vanskelige forhold. I den sydligste del af området, benævnt Kærgård, er anlagt et antal spor, der med de varierende højdeforskelle i området er med til at give kørerne den nødvendige uddannelse i håndtering af køretøjerne. Ligeledes findes der også en kørebane på Pynten, se bilag 1, afdeling 7.

Højvanggård

Højvanggård er en af de få gårde på Skive Øvelsesplads, der er bevaret, og som i dag bruges i forbindelse med uddannelse og øvelser i terrænet. Den er opbygget som en firelænget gård, hvor stuehuset er indrettet til brug som kommandostation og til møder m.v. Staldlængen er indrettet som et undervisningslokale med borde og stole. En ladelænge er indrettet til brug for feltmæssig indkvartering el. lign. De øvrige lokaler på gården anvendes til depotformål.

Markering af øvelsespladsens ydre matrikelgrænse

Grænserne langs øvelsespladsen er afmærket med sort/gule pæle.

6 Forsvarets nuværende drift og pleje af terrænet

6.1 Generelt

Øvelsesterrænet drives og vedligeholdes med det formål at tilgodese de militære enheders uddannelsesaktiviteter samt at bevare og øge de naturmæssige og rekreative værdier.

6.2 Terrænedligeholdelse

Militære enheder, fremmede såvel som garnisonerede, foretager oprydning efter brug og sørger herunder for, at uddannelses- og afmærkningsmateriel inddrages og evt. mindre gravearbejder, eksempelvis skyttehuller, sløjfes efter endt øvelsesaktivitet.

Enheder garnisoneret på Skive Kaserne er hver især tildelt terrænområder med ansvar for vartning, således at tildelte områder gennemgås mindst én gang hver måned m.h.p. oprydning og reetablering. Opgaver, som enhederne ikke umiddelbart kan løse med eget materiel, meldes til kaserneelementet, som herefter iværksætter nødvendigt arbejde.

Der er i terrænet udpeget 4 graveområder til brug for ingeniørenheders uddannelse.

Èt område er permanent, mens øvrige graveområder indgår i en turnus, som indebærer, at èt område benyttes i 1 år, hvorefter området reetableres og henligger i 2 år.

Veje og spor i terrænet vedligeholdes af kaserneelementet med bistand fra Ingeniørregimentet.

I øvelsesterrænet findes et vandløb (Ormedals Rende/Skajbæk), der bl.a. tjener som afledning for markdræn. Vedligeholdelse omfatter oprensning af løbet samt periodisk græsslåning på vandløbets kanter.

6.3 Naturpleje

Med henblik på at vedligeholde lyngvegetationen på det fredede areal er der iværksat afgræsning med får.

Pleje af vådområder/vandhuller varetages af kaserneelementet i et omfang, som sikrer opretholdelse af områdernes karakter og funktioner.

Gravhøje i øvelsesterrænet friholdes for uønsket trævækst, således at højenes landskabsmæssige karakter bevares.

6.4 Vildtpleje

Vildtplejen på øvelsesterrænet forestås af jagtofficeren. Vildtplejen gennemføres i overensstemmelse med FKOBST 610-1 og jagtofficeren støttes af medlemmer af Skive Garnisons Natur- og Vildtplejelaug. Vildtplejen består af:

- etablering af vildtagre,
- fordring af primært fuglevildt,
- supplerende plantning for at forbedre remisser for vildtet,
- opstilling af sliksten til råvildt,

- regulering af skadevoldende vildt,
- regulering af ræve fra etablerede kunstgrave,
- suppling af fasanbestand ved udsætning og
- tilsyn med samt regulering af bestand.

Jagten er en del af regulering af bestanden og gennemføres efter garnisonskommandantens bestemmelser og Forsvarsministeriets Jagtbestyrers tilsyn og supplerende bestemmelser.

Der afholdes 3 årlige fællesjagter under hensyntagen til den samlede overordnede vildtpleje. Der gennemføres riffeljagt i perioden 16. maj til 15. juli, hvor bestanden af ældre og svage råbukke reguleres i et antal af 6-8 stk. Til suppling af den bestående fasanbestand udsættes årligt 200 – 300 fasaner. Under jagt nedlægges årligt mellem 10 og 20 fasankokke. Der opretholdes 5-6 vildtagre i størrelsesordenen 200 – 500 m² pr. ager.

6.5 Skovdrift

Hedeselskabet som entreprenør for Forsvarets Bygningstjeneste udfører de skovdriftsmæssige opgaver på øvelsespladsen. Opgaverne omfatter udtynding, rydning og nyplantning samt pleje af nyplantninger. Endvidere vedligeholder Hedeselskabet levende hegn og randbeplantninger. Opgaverne fastlægges af projektgruppe ”Terræn” i et samarbejde mellem Terræn- og Garnisonssektionen, Kaserneelementet, Forsvarets Bygningstjeneste og Hedeselskabet

Omfanget af opgaver i forbindelse med skovdriften fastlægges af kaserneelementet i samarbejde med de militære enheder efter rådgivning fra Forsvarets Bygningstjeneste.

6.6 Ressourcer og materiel

Kaserneelementet råder over følgende materiel: Tre traktorer, plov, harve, såmaskine, grønt-høster, slagleklipper, gyvelknuser og afretter til bæltekøretøjsspor.

Det skal bemærkes at materiellet benyttes til vedligeholdelse af både Skive og Finderup Øvelsespladser.

7 Offentlighedens adgang

Offentlighedens adgang til Skive Øvelsesplads er reguleret i forhold til de militære aktiviteter, således at sikkerhedsmæssige situationer ikke opstår. Dette medfører, at civile foreninger m.v., der ønsker at benytte øvelsesterrænet, skal søge regimentet om tilladelse til at benytte terrænet, og at øvrige civile skal overholde nedenstående bestemmelser, der er opsat ved de naturlige adgangsveje ind til øvelsesterrænet.

- Kondistien må dagligt benyttes.
- Forhindrebanen må af sikkerhedsmæssige årsager ikke benyttes.
- Øvelsesområdet må af sikkerhedsmæssige årsager ikke benyttes på hverdage.
- På lørdage, søn- og helligdage må øvelsesområdet fra solopgang til solnedgang befærdes, når nedenstående forhold overholdes:
- Al færdsel sker på eget ansvar og må kun ske til fods.
- Al opsamling af ammunitionsgenstande og lignende kan være livsfarligt og er forbudt.
- Hunde skal føres i snor.
- Brug af åben ild samt tobaksrøgning er forbudt i skove, plantager og på hedearealer i tiden 01 MAR – 31 OKT.
- Afbrækning af grene er forbudt.
- Køretøjer skal parkeres ved de naturlige adgangsveje, således at de ikke beskadiger beplantningen eller holder til gene for anden trafik.
- Papir, affald og lignende må ikke efterlades, men skal samles op og medbringes.
- Al færdsel er af sikkerhedsmæssige årsager forbudt ved:
 - Bygninger.
 - Håndgranatbanen.
 - Skydebaneanlægget.
 - Særlige afspærringer.

Grove overtrædelser kan medføre politianmeldelse.

8 Lovmæssige brugsbegrænsninger eller bindinger

8.1 Generel lovpraksis for forsvarets arealer

De gældende regler for benyttelsen af offentligt ejede arealer er som hovedregel ligeledes gældende for benyttelsen af forsvarets arealer. Der gælder dog tillige for anvendelsen af forsvarets arealer, at det skal være muligt for forsvaret at gennemføre den nødvendige uddannelse af danske soldater. I det omfang forsvarets benyttelse af arealerne til uddannelses- og øvelsesvirksomhed kan gennemføres, og sikkerhedsmæssige hensyn ikke taler imod, skal offentlighedens adgangsmuligheder til forsvarets arealer søges tilgodeset under hensyntagen til den nødvendige beskyttelse af naturen.

Afvejningen i nærværende drifts- og plejeplan mellem den militære benyttelse og naturbeskyttelseshensynene på terrænet forventes derfor at foregå i et samarbejde mellem de statslige myndigheder (Forsvaret og Skov- og Naturstyrelsen) og de administrerende myndigheder ved amt og kommune, således at administrationen af relevant lovgivning sker ud fra en samlet vurdering.

I det følgende er gennemgået de lovgivningsmæssige brugsbegrænsninger eller bindinger, som har særlig relevans for Skive Øvelsesplads. Udover de nævnte, findes der et antal love eller bekendtgørelser, som regulerer forhold i det åbne land, f.eks. bekendtgørelsen vedrørende anvendelse af slam, spildevand og kompost til jordbrugsformål.

8.2 Planloven

Spørgsmålet om lokalplanpligt

Ifølge Planlovens § 13, stk. 2 skal der udarbejdes en lokalplan, før der gennemføres større udstykninger eller større bygge- og anlægsarbejder, herunder nedrivninger af bebyggelse og i øvrigt, når det er nødvendigt for at sikre kommuneplanens virkeliggørelse.

Afgørelsen af, om der foreligger lokalplanpligt i den konkrete situation, træffes af kommunalbestyrelsen ud fra en samlet vurdering. I tvivlstilfælde bør kommunalbestyrelsen vælge at tilvejebringe en lokalplan.

Opførelse af en nærkampsby på et militært terræn i landzone er et eksempel på et anlæg, som normalt vil kræve udarbejdelse af en lokalplan.

Landzonetilladelse

Øvelsesområdet er beliggende i landzone. I henhold til planlovens § 35 må der ikke foretages udstykning, opføres ny bebyggelse eller ske ændring i anvendelsen af bestående bebyggelse og ubebyggede arealer i landzone uden tilladelse fra landzonemyndigheden (Viborg Amt).

Afgørelsen af, om zonetilladelse er påkrævet træffes af amtet. På forsvarets arealer vil etablering eller flytning af permanente, militære anlæg og opstilling af faste terrænpunkter normalt kræve zonelovstilladelse fra amtet. Det er amtet, der træffer afgørelse om, hvorvidt der kræves zonelovstilladelse.

Anlæg m.v., som etableres midlertidigt, men som ikke er fjernet inden 1 måned fra etablering, regnes som permanente.

8.3 Status i Viborg Amts Regionplan 1997 til 2009

Særlige beskyttelsesområder i det åbne land

De særlige beskyttelsesområder er områder, der i regionplanen er udlagt til områder med særlige natur- og kulturmæssige interesser, herunder økologiske forbindelseslinier, naturområder med større uforstyrrede landskaber og sammenhængende naturområder, se figur 6.

Økologiske forbindelseslinier giver dyr og planter mulighed for at spredes i landskabet i forbindelse med fødesøgning, vækst, overvintring, formering og udbredelse. Spredningen sker primært via de økologiske forbindelseslinier, som udgøres af naturtyper, småbiotoper og landskabsstrøg – såsom vandløb, søer, moser, skove, heder, læhegn, vandhuller samt ådale og kyststrækninger. Jo mere upåvirkede, større og sammenhængende korridorerne er, des mere effektiv spredning.

Naturværdierne, kulturhistoriske og landskabelige værdier i særlige beskyttelsesområder skal beskyttes, og beskyttelseshensynet skal gå forud for andre interesser. Områderne er ikke alene sårbare overfor byggeri m.v. i de nære omgivelser, men også overfor fjernvirkningen af f.eks. stærkt støjende, lysende eller landskabeligt dominerende anlæg, f.eks. kan særligt høje bygninger og genstande virke stærkt forstyrrende.

Skovrejsning

Det fredede område ved Dommerby Hede er udpeget som uønsket skovrejsningsområde.

Områder, hvor skovrejsning er uønsket, er ifølge regionplanen udpeget, dels ud fra ønsket om at bevare naturværdier, som ikke kan forenes med skov og dels på baggrund af reglerne i Naturbeskyttelsesloven som forhindrer skovrejsning i §-3 beskyttede områder, som f.eks. enge, moser, heder og overdrev. Ligeledes er der taget hensyn til bevarelse af store landskabelige værdier, som ville forsvinde ved skovrejsning.

Figur 9 Rød afgrænsning viser Skive Øvelsesplads, grøn skraveret viser særlige naturbeskyttelsesområder.

Lavbundsområder

Spredt ud over øvelsesområdet er der udpeget en del lavbundsarealer, se figur 7. Lavbundsarealer er typisk kunstigt afvandede eller drænede arealer, som tidligere var enge, moser, lavvandede søer eller fjorde. Lavbundsarealer rummer muligheder for at udvikle sig til områder, der er af stor værdi for naturen.

Udpegningen er foretaget for at opnå et grundlag til at vurdere muligheden for naturgenopretning blandt andet i forbindelse med byggeri og anlæg.

Vandløb

På Skive Øvelsesplads er Ormedals Rende og Skajbæk i sydøst udpeget som vandløb med lempet målsætning. Vandløbet, som danner skel mellem Fjends og Skive Kommune, har ingen målsætning. Retningslinierne for vandløb med lempet målsætning er, at de alene skal anvendes til afledning af vand.

Områder med drikkevandsinteresser

Hele øvelsesområdet er beliggende indenfor et område med særlige drikkevandsinteresser. Det vigtigste grundlag for områdernes afgrænsning er grundvandets højde og strømningsmønster. Afgrænsningen er foretaget, så grundvandet som hovedregel strømmer ud af områderne. En forurening af grundvandet, der sker udenfor "områderne med særlige drikkevandsinteresser" kan således ikke strømme ind i områderne og forurene grundvandet. Skal grundvandets kvalitet indenfor områderne sikres, er det samtidigt afgørende, at der arbejdes på at fjerne gamle forureninger og undgå nye i de udpegede områder.

I områder med "særlige drikkevandsinteresser" skal der gøres en ekstraordinær indsats for at undgå nye forureningskilder og for at rydde op efter gamle forureninger. Dvs. at ingen arealanvendelse, der kan true grundvandet, må foregå her. Eksisterende forureningskilder skal fjernes, og forhold, der kan støtte dannelse af godt grundvand, skal fremmes

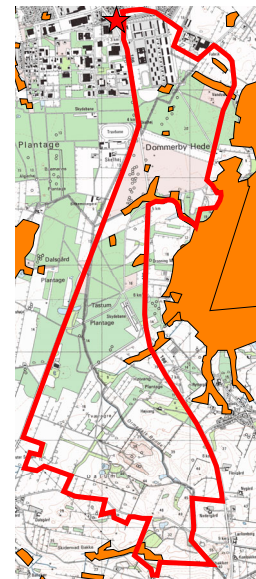
Vandboringer

Indenfor øvelsesområdet findes 6 drikkevandsboringer med 300 m beskyttelsesområde samt 2 mindre boringer til eksempelvis markvanding.

Kystnærhedszone

Den nordlige del af øvelsesområdet, omtrent til og med den sydlige afgrænsning af Dommerby Plantage, ligger inden for kystnærhedszonen. Kystnærhedszonen strækker sig 3000 m ind i landet.

Områder (landzone, sommerhusområder) inden for denne zone skal søges bevaret og beskyttes mod nyt byggeri og anlæg, der ikke er afhængig af kystnærhed.

Figur 10 Rød afgrænsning viser Skive Øvelsesplads, brun markering viser lavbundsområder.

Samtidig skal planlægningen sikre og udbygge offentlighedens adgang til kysten.

Støjkonsekvenszoner ved militære øvelsesarealer

Et støjkonsekvensområde i forbindelse med forsvarets anlæg og de af forsvaret benyttede skydebaner m.v. var ifølge regionplanen udlagt i en zone på 1 km rundt om øvelsespladsen. Forsvaret oplyser imidlertid at 1 km støjkonsekvenszonen var en generel zone, der i 1998 blev afløst af en beregnet støjkonsekvenszone. Der henvises til Miljøstyrelsens bekendtgørelse om støjregulering, bekendtgørelse nr. 468 af 13. juni 2002. Inden for konsekvensområdets afgrænsning kan der normalt ikke etableres nye institutioner eller andre støjfølsomme aktiviteter i øvrigt.

Hvorvidt der i visse tilfælde kan etableres typer af støjfølsomme aktiviteter inden for konsekvensområdet beror på en konkret vurdering i hvert enkelt tilfælde på baggrund af Miljøstyrelsens vejledning nr. 8/1997 for beregning af støjkonsekvensområder omkring forsvarets øvelsesområder.

Fremtidig vejføring

Amtet har planlagt en forlægning af motortrafikvejen mellem Skive og Viborg. Forlægningen ønskes således, at den fremtidige vejføring går fra nordvest mod sydøst ind i Tastum Plantages nordlige del, litra 8 c og videre ud umiddelbart øst for skydebanerne litra 11 j. Da en sådan forlægning vil have alvorlige konsekvenser for anvendeligheden af øvelsespladsen har forsvaret anmodet om, at blive inddraget i den endelige linieføring.

Langs de overordnede veje skal der friholdes et afstandsbælte på mindst 50 m. Alternativt kan der i særlige tilfælde etableres en ugenomsigtig og ugennemtrængelig beplantning.

Primære jordbrugsområder

Som udgangspunkt er primære jordbrugsområder reserveret til dyrkningsformål, som er dyrkningssikre uden brug af kunstvanding, afvanding og lignende. De primære jordbrugsområder på Skive Øvelsesplads ligger i en kile syd for Dalum Høje.

Specielt i primære jordbrugsområder udviser amtet tilbageholdenhed med at inddrage dyrkningsjord permanent til andre formål.

Baggrunden for udpegningen skyldes, at landbruget er et vigtigt erhverv i amtet og samtidig en vigtig faktor med hensyn til miljøtilstanden. Amtsrådet har derfor en generel interesse i at sikre en både økonomisk og miljømæssig bæredygtig udvikling for erhvervet.

8.4 Kommuneplanlægning

Skive Kommuneplan

Ifølge kommuneplanens miljøpolitik prioriteres der bl.a. en høj beskyttelse af grundvandet og vandområders plante- og dyreliv. Det tilstræbes, at "områder med drikkevandsinteresser" og "de særlige drikkevandsområder" beskyttes mod forurenende aktiviteter, således at den nuværende arealanvendelse ikke ændres til mere grundvandstruende anvendelse.

Det er et generelt mål, at der i hele kommunen tages størst muligt hensyn til naturinteresserne, og der er bl.a. iværksat et projekt om rensning og nyetablering af vandhuller forskellige steder

i kommunen. Af konkrete eksempler kan nævnes naturgenopretning af Skive Ådal og retablering af Tastum Sø, som vil føre til et naturområde af meget høj værdi.

Lokalplan

Skive Kaserne er indeholdt i lokalplan: Glattrup – Dommerby Syd. Kaserneområdets anvendelse er offentlige formål med en bebyggelsesprocent på højst 40 og etageantal på højst 2.

Fjends Kommuneplan

Kommunens mål for de rekreative områder er, at de skal vedligeholdes så de er attraktive at se på og færdes i. De skal være i harmoni med omgivelserne og vise respekt for den stedlige natur. Der skal være mulighed for, at borgere og gæster kan dyrke et udvalg af fritidsaktiviteter i skove og naturområder. Hvor det er nødvendigt, kan der indgås aftale med lodsejerne om færdsel på naturstier.

Af specielle områder nævnes bl.a. Tastum Plantage, som en del af kommunens system af rekreativt interessante ådale.

8.5 Naturbeskyttelsesloven

Naturbeskyttelseslovens generelle beskyttelsesbestemmelser omfatter bl.a. en række naturtyper, beskyttelseslinier for nogle markante landskabselementer samt offentlighedens adgang.

Beskyttede naturtyper.

Naturbeskyttelseslovens §-3 beskyttede områder indeholder bestemmelser om en generel beskyttelsesordning for naturtyperne sø, mose, eng, overdrev, hede, strandenge og strandsumpe over en vis størrelse. Amtsrådet kan dispensere fra bestemmelserne vedrørende beskyttede naturtyper.

I medfør af lovens §§ 5-6 er der udstedt bekendtgørelse nr. 572 af 26. juni 1992 om beskyttede naturtyper og sten- og jorddiger m.v. (naturtypebekendtgørelsen), der fastlægger den nærmere afgrænsning af de beskyttede naturtyper samt fastsætter de nærmere regler for amtsrådenes administration af ordningen.

I det følgende gives en kort beskrivelse af, hvilke restriktioner der gælder for de forskellige beskyttede naturtyper, som findes på Skive Øvelsesplads. Der henvises i øvrigt til siderne 20-53 i Skov- og Naturstyrelsens "Vejledning om registrering af beskyttede naturtyper" fra 1993.

Søer og vandløb

Der må ikke foretages ændring i tilstanden af naturlige søer, hvis arealet er over 100 m², eller af vandløb eller dele af vandløb der er udpegede som beskyttede efter loven. Dette gælder dog ikke for sædvanlige vedligeholdelsesarbejder i vandløb.

Søer, mindre end 100 m², er beskyttede, når de ligger i en af de beskyttede naturtyper, hvis samlede område er på 2500 m² og derover. Søen vil her være beskyttet som en integreret del af området. Derudover er søer under 100 m² beskyttede, når de indgår som en del af et beskyttet vandløb eller ligger inden for fredskov.

Moser, heder, strandenge, strandsumpe og lignende samt ferske enge og overdrev

Der må ikke foretages ændringer i tilstanden af moser, heder, strandenge, strandsumpe og lignende samt ferske enge og overdrev, når sådanne naturtyper enkeltvis, tilsammen eller i for-

bindelse med søer er større end 2500 m² i sammenhængende areal. Det skal her bemærkes, at pleje af arealerne i form af slåning, græsning eller lignende ikke strider mod denne bestemmelse.

Små biotoper, der er mindre end 2500 m², er i øvrigt omfattet af beskyttelsesordningen, hvis de støder op til eller indgår i arealer med andre beskyttede naturtyper, og det samlede areal er 2500 m² eller derover.

Bygge- og beskyttelseslinier.

For en række markante landskabselementer fastsætter lovens §§ 15-19, bygge- og beskyttelseslinier. Det gælder strande, søer, åer, skove, fortidsminder og kirker.

Dispensation fra bygge- og beskyttelseslinierne på terrænet gives af amtet.

Strande

Der må ikke foretages ændring i tilstanden af strandbredder og kyststrækninger, som ligger inden for kystbeskyttelseszonen på 300 m. Beskyttelseslinien var tidligere 100 m men med **lov nr. 439 af 1. juni 1994** om ændring af lov om planlægning og lov om naturbeskyttelse (Beskyttelse af kystområderne) blev Naturbeskyttelseslovens klitfrednings- og strandbeskyttelseslinie, jf. §§ 8 og 15, udvidet fra 100 m til 300 m.

Sø- og åb beskyttelseslinien

Indenfor en afstand af 150 m fra søer med en vandflade på mindst 3 ha og for vandløb, der er registreret med en beskyttelseslinie i henhold til tidligere lovgivning, er der forbud mod at placere bebyggelse (bygninger, skure, campingvogne, master m.v.), foretage ændringer i terrænet, beplantning og lignende Midlertidige terrænændringer, som f.eks. nedgravning af ledninger kræver ikke dispensation, såfremt terrænet straks reableres til det oprindelige udseende. Vandløb med beskyttelseslinier er vandløb, der 1. september 1983 var offentlige og havde en bundbredde på mindst 2 m.

Skovbyggelinien

Indenfor en afstand af 300 m fra skove er der normalt forbud mod at placere bebyggelse. Denne bestemmelse gælder ikke for nye anlæg til egentlige forsvarsformål, der placeres indenfor de naturlige rammer af eksisterende forsvarsanlæg.

Skov- og Naturstyrelsen har udarbejdet nogle retningslinier for administrationen af de generelle beskyttelsesbestemmelser i Naturbeskyttelseslovens §§ 3-4 set i forhold til forswarets anvendelse af øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner. Retningslinierne vedlægges som bilag 5.

Fortidsminder

Sten- og jorddiger

Der må ikke foretages ændringer i tilstanden af sten- og jorddiger og lignende.

Beskyttelsen omfatter sten- og jorddiger, som er optegnet på kortblade fra Kort- og Matrikelstyrelsens kortværk Danmark (1:25.000 også kaldet 4-cm kort). For det pågældende område i den senest reviderede udgave forud for den 1. juli 1992. Kortværket har imidlertid langt fra alle de digere med, som findes i virkeligheden. Den generelle lovmæssige beskyttelse af sten- og jorddiger, der findes på 4-cm kortene, vil senere blive afløst en konkret udpegning af

de sten- og jorddiger, der skal være omfattet af beskyttelsesordningen. Amtet foretager udpegningen. På kortbilagene til denne plan er indtegnet de sten- og jorddiger, som Skov- og Naturstyrelsen er bekendt med ved plandatoen. Diger, som ikke findes på 4-cm kortet, men som er på denne plans bilag, bør behandles af forsvaret, som var de beskyttet efter loven.

Fortidsminder og beskyttelseslinier

Synlige eller tinglyste fortidsminder er fredet i medfør af Naturbeskyttelseslovens § 12. Dette betyder, at der ikke må foretages ændringer i tilstanden af fortidsminderne. Ifølge lovens § 13 må der på fortidsminder og inden for en afstand af 2 meter ikke foretages jordbehandling, gødes eller plantes. Der må heller ikke anvendes metaldetektor. I lovens § 18 står der herudover, at der ikke må foretages ændring i tilstanden af arealet inden for 100 meter fra fortidsminder, der er beskyttet efter bestemmelserne i §12. Der ikke må ikke etableres hegn, placeres campingvogne og lignende. Forbudet gælder dog ikke for 1) landbrugsmæssig drift bortset fra tilplantning, 2) gentilplantning af skovarealer, der ligger uden for 2-meterzonen, 3) beplantning i eksisterende haver samt 4) sædvanlig hegning på jordbrugsejendomme. Lovens § 18 administreres af amtet.

Offentlighedens adgang til naturen

Skove er åbne for færdsel til fods og på cykel samt for ophold. Såfremt hunde medbringes skal de være i snor. I privatejede skove er skovene kun åbne i dagtimerne mellem kl. 7.00 til solnedgang. Offentlighedens adgang gælder dog ikke for skovarealer, der er afmærket som militære anlæg.

Udyrkede arealer er åbne for færdsel til fods og ophold. Hunde skal føres i snor. Til private, udyrkede arealer er der kun adgang fra kl. 7 til solnedgang, og den generelle adgangsbestemmelse gælder ikke for de private arealer, som i deres helhed er forsvarligt hegnede.

I forbindelse med spørgsmålet om offentlighedens adgang til forsvarets arealer skal der henvises til **lov nr. 336 af 6/6-1991** "om forbud mod ophold på og færdsel gennem forsvarets skydeområder og andre militære områder", hvorved Forsvarsministeren kan fastsætte forbud mod færdsel. Til loven findes bekendtgørelse nr. 64 af 30. januar 2002: "Bekendtgørelse om forbud mod ophold på og færdsel gennem forsvarets skydeområder og andre militære områder" Fra bekendtgørelsens § 1, stk. 2 fremgår det bl.a., at offentlighedens adgang: "...dog tilgodeses, når hensynet til sikkerhed samt uddannelses- og øvelsesvirksomhed tillader dette. Bestemmelser om offentlighedens adgang til det enkelte øvelsesområde skal fremgå af drifts- og plejeplanen, ordensreglementet samt af afspærringsforanstaltningerne, herunder tilkendegivelser ved forbudstavler."

8.6 Museumsloven

Arkæologiske anlæg (i loven benævnt "jordfaste fortidsminder"), herunder grave, gravpladser, bopladser, ruiner m.v., som ikke er fredet efter Naturbeskyttelsesloven, er beskyttet af museumslovens § 26. Loven omfatter også eventuelle fortidsminder, der endnu ikke er registreret, men som f.eks. kommer til syne ved jordarbejder. Loven administreres af Rigsantikvaren ved Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat.

Findes der under jordarbejder fortidsminder eller en for den pågældende lokalitet usædvanlig naturhistorisk naturgenstand, som er beskyttet efter museumsloven, skal arbejdet straks standses og fundet anmeldes til Rigsantikvaren. Denne beslutter snarest, om arbejdet kan fortsætte eller om det eventuelt skal indstilles, indtil der er foretaget en undersøgelse. De kendte for-

tidsminder er registreret i Nationalmuseets sogneregister med et sognebeskrivelsesnummer ("Sb.nr."). Numrene er fortløbende indenfor de enkelte sogne og indsat i forbindelse med arkæologiske anlæg på drifts- og plejekortet, bilag 3. De enkelte registrerede lokaliteters nøjagtige udstrækning og beliggenhed er ikke altid kendt. Varetagelse af de arkæologiske interesser sker i et samarbejde mellem Garnisonskommandantskabet og Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat.

Det skal nævnes at bestemmelsen omkring nærmere undersøgelser af usædvanlige naturhistoriske naturgenstande forventes anvendt yderst sjældent.

8.7 Vandløbsloven

Vandløbsloven omfatter alle vandløb, grøfter, kanaler, rørledninger og dræn samt søer, damme og andre lignende indvande.

Loven regulerer en række forhold vedrørende vandløb, herunder vandløbenes almindelige benyttelse, vedligeholdelse, restaurering og regulering samt anlæg af nye vandløb og etablering af udpumpningsanlæg, broer, opstemningsanlæg m.m.

Vandløb inddeles administrativt i offentlige og private vandløb. De offentlige vandløb er endvidere inddelt i amtsvandløb og kommunevandløb. Amtet er vandløbsmyndighed for amtsvandløb, mens kommunen er vandløbsmyndighed for kommune- og private vandløb.

For offentlige vandløb udarbejder vandløbsmyndigheden et regulativ, som indeholder bestemmelser om vandløbets skikkelse eller vandføringsevne, vedligeholdelse og restaureringsforanstaltninger samt øvrige forhold ved vandløbet.

For private vandløb kan der fastsættes bestemmelser om vandløbets vedligeholdelse.

Langs naturlige eller i regionplanen højt målsatte vandløb (såvel offentlige som private) og søer er der i medfør af et tillæg til Vandløbslovens § 69 udlagt beskyttelsesbræmmer i 2 m's bredde. Indenfor bræmmen er der forbud mod dyrkning, jordbehandling m.v.

Herudover gælder en række generelle bestemmelser for alle vandløb, uanset om de er offentlige eller private. Udover bestemmelser vedrørende vedligeholdelse, sejlads m.v. gælder således, at vandløbsmyndigheden skal godkende følgende: Regulering af vandløbets skikkelse, herunder forløb, bredde, bundkote og skråningsanlæg; sænkning af vandstanden i eller tørlægning af søer; anlæg af nye vandløb; anlæg af broer, overkørsler eller lignende; anlæg eller ændring af opstemningsanlæg eller andre anlæg, der kan hindre vandets frie løb eller i øvrigt kan være til skade for vandløbet.

Vandløbsloven angiver en godkendelsesprocedure for ovennævnte ændringer. For konkret klassificering af vandløbene, se punktet "Vandløb" i tidligere afsnit 8.3 "Status i Viborg Amts Regionplan 1997 til 2009".

8.8 Skovloven

Skove, der tilhører staten er ifølge skovlovens § 4, stk. 1 fredskovspligtige hvilket derfor gælder for skovarealerne på Skive Øvelsesplads. Fredskovspligtige arealer skal bruges til skovdrift. Det betyder, at arealerne som hovedregel skal være bevokset med træer, som udgør eller kan blive til tæt skov af højstammede træer.

Fredskov skal dyrkes efter principperne om god og flersidig skovdrift. Det vil bl.a. sige, at skovene skal dyrkes med henblik på både at forøge og forbedre træproduktionen og varetage

landskabelige, kulturhistoriske, naturhistoriske og miljøbeskyttende hensyn samt hensyn til friluftslivet. Det fremgår endvidere af skovloven, at ydre skovbryn af løvtræer og buske skal bevares, og at søer, vandløb, moser, heder, strandenge eller strandsumpe, ferske enge og overdrev, der hører til fredskov, og som ikke er omfattet af Naturbeskyttelseslovens bestemmelser fordi de er mindre end de deri fastsatte størrelsesgrænser, ikke må dyrkes, afvandes, tilplantes eller på anden måde ændres. Marker, enge og klitter, beliggende i fredskov, er ikke omfattet af reglerne om skovdrift.

På fredskovspligtigt areal må der ikke opføres bygninger, etableres anlæg eller gennemføres terrænændringer, medmindre det er nødvendigt for skovdriften. Evt. ansøgning herom indgives til det lokale statsskovdistrikt. Varig udnyttelse af et fredskovspligtigt areal til andet end skovbrug kræver ophævelse af eller dispensation fra fredskovspligten.

I Skovlovens formålkapitel er fremhævet, at der i offentligt ejede skove skal lægges særlig vægt på landskabelige, naturhistoriske, kulturhistoriske og miljøbeskyttende hensyn, samt hensyn til friluftslivet.

For Skive Øvelsesplads administreres Skovloven under hensyntagen til, at skovområderne anvendes til militære formål. Feldborg Statsskovdistrikt er skovlovsmyndighed for skovområderne. Driften varetages af Det Danske Hedeselskab for Forsvarets Bygningstjeneste.

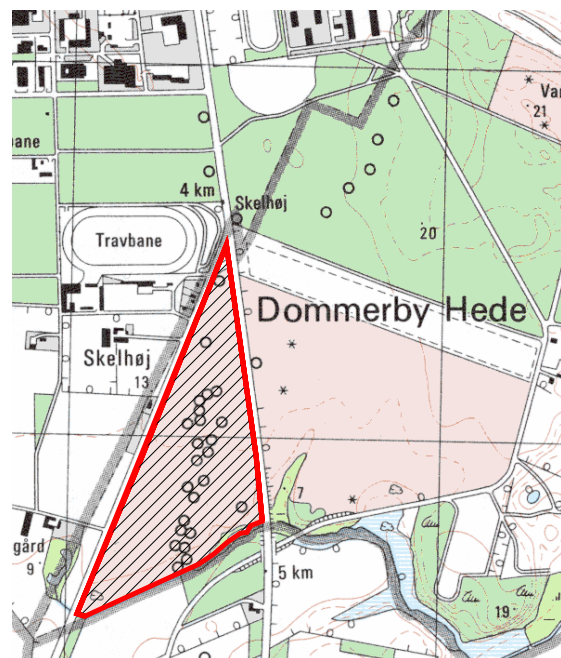
8.9 Deklarationsfredning af arealer på Skive Øvelsesplads

Formålet med Overfredningsnævnets kendelse af 7. februar 1948 [ofn-686/46] der stadfæster fredningskendelse af 4. juni 1946 [nævn] er, at hedearealet med gravhøje ved den vestlige del af Dommerby Hede skal sikres.

I fredningskendelsen hedder det, citat:

Området skal bevares i sin nuværende tilstand og må ikke bebygges, beplantes eller opdyrkes. Lyngen må ikke afdrives eller afbrændes, men ejerne har ret til slåning af lyng til eget brug. Der må ikke anbringes noget, der kan virke forstyrrende for udsynet eller skæmmende. Gravning af sten, grus, sand, ler eller andet, udover det til anvendelse på pågældende ejendom nødvendige, må ikke foretages. Eksisterende nåleplantninger må udnyttes til hugst, og plantning til fornyelse af det tidligere plantede er tilladt. Der kan af formanden for fredningsnævnet dispenseres fra bestemmelserne om lyng, skæmmende indretninger og råstofgravning.

Med Overfredningsnævnets tillægskendelse af 28/3 1972 [ofn-686/47] gives tilladelse til ændring af indføring af Flyvejen (offentlig bivej nr. 65), hvorved den nordligste spids af det fredede areal gennemskæres af en ny

Figur 11 Oversigtskort over det fredede område "Dommerby Hede" syd for Skive by.

vejbane. Tilladelsen gives under forudsætning af, at vejen etableres med grøfter, som vil hindre parkering langs vejen og derved sikre mod slid fra f.eks. besøgende til den nærliggende travbane.

FREMTIDIGE BEHOV OG ØNSKER

9 Forsvarets fremtidige behov og ønsker

I forbindelse med udarbejdelsen af nærværende drifts- og plejeplan har Prinsens Livregiment beskrevet de fremtidige ønsker for anvendelsen af øvelsespladsen frem til år 2016.

Fremtidige brugere

Skive Øvelsesplads er det fremtidige øvelsesterræn, primært for myndighederne i Skive Garnison og i mindre grad for enheder fra andre garnisoner i Jylland. Endvidere anvender Hjemmeværnet terrænet til øvelses- og uddannelsesvirksomhed.

De jævnfør gældende forsvarsforlig garnisonerede myndigheder og enheder, for tiden:

- Prinsens Livregiment. Der påregnes årligt at uddanne 3 infanteriunderafdelinger (ca. 500 værnepligtige), vedligeholdende uddannelse for én afdeling/Den internationale Brigade (ca. 600 mand) og missionsorienteret uddannelse for baltiske enheder af underafdelingsstørrelse (ca. 150 mand).
- Ingeniørregimentet. Det påregnes årligt at uddanne 2 underafdelinger (Ca. 500 mand) samt missionsorienteret uddannelse for enheder til Den internationale Brigade.
- Hærens Ingeniør- og ABC Skole, der årligt uddanner sergenter og reserveofficerer samt afholder et antal værnsfælles kurser.

Behov for øvelsesanlæg og uddannelsesfaciliteter

Ændringen i garnisonens sammensætning ændrer i nogen grad behovet for anlæg og faciliteter. Ingeniørregimentet, herunder Hærens Ingeniør- og ABC skole, vurderes i stort omfang at have behovet dækket. Ændringer i behovet vurderes primært at berøre de taktiske muligheder. Specielt infanterienhederne og disses missionsorienterede uddannelse stiller nye krav. Af permanente faciliteter ses et behov for:

- En bygning til indøvelse af nærkampmomenter (nærkamphus).
- Et mindre antal kulisser.
- Der er planlagt etablering af Baileybro over Ormedal Rende mellem Højvang S og Tværagre.
- Permanent opbygget kontrolpost og observationspost.
- Et antal forberedte kampstillinger vest for Dalum Høje.

At der peges på faste kampanlæg har sammenhæng med det faktum, at egnede stillingsområder er begrænsede og primært beliggende i områder, der vurderes sårbare overfor gravning: Gravhøje og generel risiko for nedslidning ved gentagne gravninger.

Behov for ændringer i terræn og bevoksning

Efterfølgende redegøres for mulig fremtidig anvendelse og forslag til ændringer.

Terrænet øst og syd for kaserneområdet benævnt Fælleden, Fælledbakke og Nordskoven samt Heden

Fælleden vurderes egnet til enkeltmandsuddannelse og elementær gruppeuddannelse. Fælledbakke tilsvarende. Fælledbakke udgør et udmærket stillingsområde for indøvelse af kamp fra stilling, og er dermed også et udmærket område som et eller flere angrebsmål for gruppe eller deling afsiddet. Der foreslås derfor indrettet en fast delingskampstilling i Fælledbakke.

Dommerby Plantage består af en ret tæt og ensartet nåletræskultur. I området øst for rullebanen er opstillet en række hindreobjekter og sprængningsobjekter. Dommerby Plantage, vest for rullebanen, anvendes primært som motionsløbebaner. I uddannelsessammenhæng fremstår skoven derfor som begrænset anvendelig til militær uddannelsesvirksomhed. Dommerby Plantage foreslås reduceret til individuelle skovparceller med åbne områder imellem. Skovparcellerne skal indrettes til brug for køretøjer (bælte- såvel som hjulkøretøjer) i beredskabsområde. Endvidere bør der etableres handle- og reaktionsbaner. Der bør etableres to spor fra Nordskoven over Heden, så kørsel fra Nordskoven via Viadukten under Skivevej til øvesterrænets sydlige del bliver mulig. Dette indebærer, at den nuværende landingsbane nedlægges og området overgår til almindeligt overdrevs- eller hedeareal. Tilsvarende bør der etableres et eller flere spor, så kørsel fra Fælleden via Nordskoven og Viadukten mod syd bliver mulig.

Tastum Plantage

Til brug for fremrykninger med primært køretøjer bør der etableres minimum tre spor gennem plantagen. For at bedre observationsmulighederne bør der etableres større åbne områder i skoven. Den øvrige skov bør bestå af parceller af varierende størrelse med spor og åbninger til brug for køretøjer i beredskabsområde.

Terrænet syd for Tastum plantage

For de nævnte spor gennem Tastum Plantage (fremrykkeakser) foreslås følgende forløb:

- Snævert vest om skydebanen, over Skajbæk, snævert vest om Højvang, todelt ved Højvang, videre mod henholdsvis Dalum bakkepartiet over Ormedals Rende og gennem antenneområdet mod østlige del af Dalum bakkepartiet.
- Tastum Plantage, gennem Tværagre mod Dalum.
- Vest om håndgranatbanen, todelt fra området syd for håndgranatbane over henholdsvis Tværagre og mod Dalum Høje området.

Dalum Partiet

Dalum partiet udgør terrænets mest iøjnefaldende angrebsmål. Der foreslås indrettet faste kampstillinger med retning mod henholdsvis vest og nord. I retningen vest-øst og nord-syd bør etableres fast spor gennem området. Hensynet til de mange gravhøje i området gør, at placeringen af kampstillinger og bevægelser som udgangspunkt fastlægges permanent.

Områderne vest for Dalum Høje

Den etablerede bane for skydning med 14,5 mm og 12,7 mm salon mod bevægeligt mål bibeholdes.

Kærgård

Området bibeholdes som køregård til terrænkørsel.

Hegn og beplantninger

Pynten, der anvendes til let terrænkørsel, ønskes beplantet, dog således at kørebanen bibeholdes. I terrænet syd for Tastum fældes eksisterende hvidgranhegn. I forbindelse med etablering af nye akser laves åbninger i eksisterende hegn.

Der bør detailrekognosceres for tilplantninger af hjørner, etablering af småparceller til brydning af store åbne arealer samt underplantninger.

Jordbundsforhold

I terrænets vestlige del vurderes det nødvendigt at gennemføre forstærkning af påtænkte spor, idet jordbunden vurderes at være relativt blød.

Vildtpleje

Terrænet indeholder gode biotoper for opretholdelse af en varieret bestand af de almindeligt forekomne vildtarter. Vildtpleje er en naturlig del af etablisementsdriften. Vildtplejen, herunder jagten, henhører under garnisonens jagtofficer. Jagtofficeren støttes af kaserneelementet og vildt- og naturplejelaug. De overordnede retningslinier fastsættes af Forsvarskommandoen. Forsvarsministeriets jagtbestyrer fører tilsyn og støtter vildtplejetiltag.

Vildtplejen udføres ved:

- Sikring af biotoperne ved almindelig pleje og plantning.
- At vedligeholde vildtflommer, der sikrer vildtet ro, specielt i yngleperioden og perioder med vanskelige vilkår, f.eks. i vinterperioder.
- Sikring af fødemuligheder gennem plejeforanstaltninger f.eks. slåning, anlæggelse af fodermarker og supplerende fodringer.
- Regulering af rovvildt ved anlæggelse af kunstige rævegrave og regulering af rævebestanden samt regulering af skadevoldende vildt bl.a. skader og krager efter gældende regler.
- Supplering af fasan- og agerhønsbestanden til et naturligt og bæredygtigt niveau. (Forsvaret har imidlertid igangsat en revision af retningslinierne omkring udsætning af bl.a. fasaner og agerhøns sideløbende med denne plans tilblivelse, og det forventes at udsætning ikke vil være tilladt fremover.)
- Gennemførelse af jagt med det formål at bringe tilvæksten i bestanden ned og fastholdelse af en sund og passende bestand i forhold til terrænet bæredygtighed.

På de vidtstrakte 220 ha slettearealer på øvelsespladsens sydlige del ønskes anlagt vildtagre i striber af ca. 50 m og med en bredde på 5-10 m i alt ca. 2 ha. Vildtagrene bør kunne kalkes og grundgødes.

Jagtvirksomheden gennemføres efter garnisonskommandantens direktiver og gennemføres som kontaktarrangementer. Deltagelse består af civile berøringsflader, civile- og militære samarbejdspartnere og eget personel.

Grundlaget for vildtplejen er en kontinuerlig registrering af vildtet og dets forhold samt vurdering af antal, tilstand og behov. Styrende er gældende lovgivning og bestemmelser samt almindeligt anerkendte principper for jagtetik og –moral. Der lægges vægt på åbenhed og dialog i forhold til offentligheden, herunder naboer og nabojagtforeninger.

Andre forhold

- Dommerby Hede er fredet og anvendes reelt ikke som øvelsesområde.
- Fælledbakke og Fælleden øst for kasernen er belagt med begrænsninger grundet vandløb og naboskab til vandværk.
- På grund af fugtig jordbund i terrænets vestlige dele er det begrænset anvendelig til kørsel, specielt med tunge køretøjer.

Ovenstående 3 punkter bør danne grundlag for kompensationskøb i den sydlige og sydøstlige del af området.

10 Skov- og Naturstyrelsens forslag til beskyttelse og forbedring af naturværdier og offentlighedens adgang

10.1 Forslag til en overordnet målsætning for områdets fremtidige naturtilstand

Skive Øvelsesplads bør generelt plejes således, at flora og fauna sikres bedst mulige forhold under respekt for forsvarets aktiviteter. Dette sikres ved en fastholdelse af et åbent hede- og overdrevslandskab med spredte krat, levende hegn, vådområder og en i langt højere grad naturnær skov. Den generelle tilgroning af det åbne land vil over tid resultere i en større andel af kratområder på bekostning af hede- og overdrevsarealer. Dette vurderes ikke ønskeligt, hverken set ud fra en natur- eller øvelsesmæssig betragtning. Ligeledes må det ud fra et natur- og øvelsesmæssigt synspunkt være ønskeligt, at de tætte, homogene nåletræsbevoksninger konverteres til stabil, naturnær skov med lysninger.

Ifølge Forsvarskommandoens retningslinier gives der kun dispensation til brug af pesticider på forsvarets arealer, hvis det er sikkerhedsmæssigt påkrævet og kun såfremt alternative renholdelsesmetoder ikke er anvendelige. Der vurderes ikke at være sådanne særlige behov på Skive Øvelsesplads, og der bør derfor fortsat ikke anvendes pesticider, heller ikke på evt. bortforpagtede landbrugsarealer. Der bør fortsat ikke anvendes gødskning af hensyn til de sårbare naturtyper og de generelle miljöhensyn. Det bør her tillægges særlig vægt, at Skive Øvelsesplads ligger oven på et drikkevandsområde. Ved et generelt ophør af brug af gødskning er det endvidere ønsket, at de store kulturgræsarealer syd for Højvang, gennem fortsat høslæt, gradvist kan udvikle sig til græsarealer med en overdrevslignende flora.

Drift og pleje af Skive Øvelsesplads skal naturligvis leve op til de nationale, regionale og lokale lovgivningsmæssige forpligtigelser, som bl.a. Viborg Amt, Skive og Fjends Kommuner har pålagt områderne ifølge region- og kommuneplanlægningen og staten gennem naturbeskyttelses- og planlovgivningen.

Skive Øvelsesplads rummer gode muligheder for udfoldelse af rekreative aktiviteter. Det er Skov- og Naturstyrelsens holdning, at de rekreative aktiviteter bør styrkes under hensyntagen til forsvarets uddannelsesmæssige brug af øvelsespladsen.

10.2 Forbedringer i plejen af hedearealer

Øvelsespladsen rummer 4 hedearealer, som alle har plejebestand. I det følgende beskrives de plejeforslag, som efter styrelsens opfattelse bør iværksættes for at bevare hedearealerne i bedst mulig naturtilstand.

Fælded Bakke, litra 2 f

Heden på Fælded Bakke er 6,7 ha, når sprængningsobjektpladsen på 0,4 ha medregnes. Midt på heden er der i slutningen af 1990'erne etableret en sprængningsobjektplads. Viborg Amt har påtalt placering og manglende godkendelse. Objektpladsen er derfor, med indhentning af fornødne tilladelser, flyttet til skoven vest for Fælded Bakke.

Heden er truet af en kraftig tilgroning af bl.a. Bjergfyr, Gyvel, Bævreasp og Rødgran. I sommeren år 2000 var hedelyngen på de åbne arealer kraftigt angrebet og svækket af lyngens bladbille. Desuden er heden kraftigt påvirket af kørsel med hjul- og bæltekøretøjer.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åben hede.	Reetablering af heden på spræningsobjektpladsen. Den kraftige tilgroning af Bjergfyr, Gyvel og Bævreasp bør nedskæres og fjernes fra området. Grenmaterialet kan flises og sælges.	Hvor træer og buske er blevet fjernet i forbindelse med 1. gangsplejen, vil der opstå huller, hvor lyngen har mulighed for at spire. Det forventes derfor, at der vil opstå en mosaik af gammel og ung lyng efter 1. gangsplejen. 5 år efter 1. gangsplejen kan der slås eller afbrændes ca. 25 m brede striber eller 25 x 25 m brede skaktern. Træer og buske bør fjernes med buskrydder ca. hvert 5. år. Pletvis afbrænding, eksempelvis i form af områder på ca. 25 m brede striber eller 25 x 25 m fordelt som skaktern. Afbrændingen foretages skiftevis ca. hver 10 år. Alternativt til afbrænding foreslås slåning med kniv- eller skiveklipper. For at skåne den sårbare vegetation og resterne af anlæggene fra 2. verdenskrig, friholdes området for kørsel med hjul- og bæltekøretøjer uden for de etablerede spor.

Dommerby Hede, litra 5 og 6 a

Den vestlige del af heden er på ca. 21 ha, og den østlige del er på (29 + 2,5) 31,5 ha - altså et samlet hedeareal på i alt 52,5 ha. Hedens vestlige del plejes af får og fremstår helt åben med en lang række markante gravhøje. Afgræsningen betyder, at de markante gravhøje fremstår tydeligt i landskabet og sikres en god bevarelse. Området er fredet, og helt friholdt for øvelsesaktivitet.

På den østlige del er der plantet levende hegn af bl.a. poppel, Rynket Rose, Glansbladet Hæg og Stilkeg. De levende hegn hindrer tilsammen med tilgroning af Skovfyr, Gyvel og Rødgran, udsynet over den østlige del af heden fra vest.

I det sydvestlige hjørne af den østlige hede findes et moseområde på 1.1 ha, se afsnit 10.5, "Pleje, genopretning og beskyttelse af vådområder"

Vestlig del af Dommerby Hede

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Åben hede med tydelig fremtræden af de mange, markante gravhøje.	Ingen.	Græsningen fortsættes. Fårene bør <u>ikke</u> tilskudsfodres, hvilket bl.a. også er beskrevet i lejekontrakten. Tilskudsfodring tilfører næringsstoffer og styrker derved den uønskede udbredelse af græsser på hedearealet.

Østlig del af Dommerby Hede

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Åben hede med hede-partier af forskellig alder.	Bjergfyr, Skovfyr, Gyvel og Rødgran bør nedskæres og fjernes fra området. Bevoksningensgraden bør reduceres med ca. 80 % i forhold til situationen i 2002. Grenmaterialet kan evt. flises og sælges. Poppel, Rosa Rugosa og Glansbladet Hæg i det levende hegn fjernes først i planperioden. Det langsigtede mål bør være at hegnene kun består af egnskarakteristiske træ- og buskarter.	Træer og buske fjernes med kratrydder hvert 5 år. Der kan med fordel foretages en pletvis afbrænding eksempelvis i form af områder på 25 x 25 m fordelt som skaktern. Afbrændingen kan foretages skiftevis hver 5-10 år. Såfremt afbrændingen kan tilpasses en øvelse, bør dette naturligvis overvejes. Alternativt til afbrænding foreslås slåning med kniv-, skive- eller slagleklipper. Det afklippede materiale bør opsamles og fjernes fra arealet.

Heden, litra 9 o

Heden, som er på 2,7 ha, er skarpt afgrænset mod nord, syd og vest af bevoksninger og mod øst af et levende hegn af Sitkagran. Heden har tidligere været landbrugsjord, som efter ophør af driften, langsomt er overgået til hede. Hedelyngen er i konkurrence med græsser og trues af tilgroning i form af Gyvel, Bjergfyr og Skovfyr. Mod øst er der et Hvidgranhegn, som bør fjernes og eventuelt erstattes af et løvtræshegn, hvis forsvaret har et øvelsesmæssigt behov for hegnet.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åben hede med op til mellem 30-50 stk. spredte Enebær og egetræer.	Gyvel, Bjergfyr, Skovfyr og anden opvækst reduceres eller fjernes helt. Sitkagranhegnet mod øst fjernes. Hvor der findes Enebær og egetræer, bevares disse spredt over arealet, således at der efterlades i alt ca. 30-50 stk. buske og træer.	Træer og buske fjernes med kratryd-der hvert 5 år. Pletvis afbrænding eksempelvis i form af områder på 25 x 25 m fordelt som skaktern. Afbrændingen foretages skiftevis hver 5-10 år. Hvor der forekommer Enebær eller egetræer etableres en brandfri zone på 4-5 m. Afbrændingen omkring enebærrene og egetræerne skal ske om morgenen, inden det bliver for tørt. Alternativt til afbrænding foreslås slåning med kniv- eller skiveklipper.

Hedeareal på den østlige del, litra 12 n

Østkanten af heden er for nyligt tilplantet med Skovfyr. Heden bør bevares, hvorfor træer foreslås fjernet.

Tidligere hedearealer som nu er bevokset med krat

Krattene litra 8 h, 10 c og 11 j er meget tætte og består af Hvidgran, Rødgran, Skovfyr, Bjergfyr, birk, Alm. Røn, Bævreasp, eg og Enebær. Spredte småområder af hedelyng, Enebær, eg og Skovfyr, birk, Alm. Røn, Bævreasp på det 27,9 ha store krat kan endnu skabe udgangspunkt for hedearealer med spredte krat.

Mht. litra 8 h og 10 c: Mod Tastum Plantage bevares en større andel krat med Enebær, eg, Skovfyr, birk, Alm. Røn og Bævreasp dette for at sikre mod vestenvinden, skabe en glidende visuel overgang mellem det åbne land og skoven samtidig med, at der sikres gode selvfornyelsesmuligheder i Tastum Plantage.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Hedelyng-domineret hede med spredt krat.	Alle nuværende enebær bør bevares og fritstilles. Total rydning af Bjergfyr, Hvidgran og Rødgran. De mindre kratområder som ønskes bevaret, bør markeres på drifts- og plejekortet, således at udbredelsen er kendt.	5 år efter 1. gangs plejeindgrebet bør det overvejes, om heden skal plejes i form af græsning, slåning eller afbrænding. Skov- og Naturstyrelsen vurderer, at vedvarende græsning vil være den bedste og billigste plejemetode. Såfremt denne plejemetode ikke vælges, vil slåning med kniv- eller skiveklipper være et godt alternativ. Kniv- eller skiveklipperen foretager et rent klip og skaber derved gode muligheder for hedelyngens vegetative foryngelse og frøforyngelse. Det er ligeledes nemt og effektivt at opsamle og eventuelt sælge materialet. Ud over, at salget kan bidrage til at nedbringe plejeomkostningerne, har fjernelsen af materialet en gavnlig effekt, da det nedbringer den tilgængelige næringspulje og begrænser akkumuleringen af førne (plantemateriale som kun langsomt nedbrydes og derfor ophobes på jordoverfladen). Et førnelag er med til at hindre hedelyngens frøformering. Hvert 5. år - eller efter behov - bør hedeområdet plejes i form af fjernelse af uønsket træopvækst. Afbrænding som plejemetode bør af hensyn til brandsikkerheden ikke anvendes på disse områder.

10.3 Forbedringer i plejen af overdrev

Høslæt

Høslæt vil forbedre forholdene for den lysåbne græs- og urtevegetation, som udgør levested for mange sjældne og interessante planter og dyr. Høslættet bør foretages mindst hvert 5. år, men gerne oftere hvis der findes ressourcer hertil. Uanset valg af slåningsredskab bør klippehøjden ikke være lavere end 15-20 cm over jordniveau. I forbindelse med slåning af ekstensivt plejede områder vil der være et stort antal større fugle og pattedyr, som vil trykke sig under slåningen. For at skåne de større fugle og pattedyr foreslår Skov- og Naturstyrelsen derfor følgende metoder, når slåning iværksættes :

1. Arealet afdrives så vidt muligt med uddannede hunde og hundeførere, som rekvireres gennem et landsdækkende Vildtredderkorps.
2. Langsom kørsel med slåmaskinen.
3. Slåningen startes fra arealets centrum og udad.
4. Traktoren, som bærer slåmaskinen, monteres med en alarm, der lyder, når et stykke vildt registreres foran traktor og klipper. Derved kan traktorføreren stoppe og drive dyret væk.

I forbindelse med høslættet på overdrevene bør der være op til 20 % af hvert område, der kun plejes i form af fjernelse af træer og buske. Placeringen af de 20 % bør være spredt over hele overdrevsområdet, og det kan ligeledes være forskelligt fra hvert plejeindgreb. Derved vil der opstå forskellige udviklingsstadier af græsser og urter til gavn for en større artsdiversitet.

Hvor der foreslås høslæt, bør det ske så sent på sommeren som muligt, dvs. i august eller tidligst fra 15. juli. Overdrevene slås med en egnet klippemaskine som klipper/skærer græs og urter af uden at knuse det, og derved er skånsom overfor floraen og smådyrsfaunaen. Den afklippede vegetation bør bjærges fra arealet, da den ellers vil have en kvælende og næringsberigende effekt med en uønsket vegetationsudvikling til følge. Efter afklipning bør høslættet ligge på arealet i nogle dage, indtil blomsterfrøene er løsnede og insektpopper m.v. er faldet af. Der går typisk 10-14 dage, men perioden er vejrafhængig. Når høslættet er tørt, fjernes det fra overdrevet.

Da større områder i afdeling 14 og 15 hidtil har været udsat for en intensiv drift, og der derfor ikke er opvækst af træer og buske, er det først nødvendigt at begrænse træopvækst fra 2004. Høslæt bør starte år 2003 og herefter hvert 3-5. år. På grund af overdrevenes tørre og næringsfattige tilstand skønnes høslæt hvert 5. år at være tilstrækkeligt til at holde træ- og buskvegetationen nede.

Kratområder på overdrev

Nedenstående er det flere steder beskrevet, at reduktion af træ- og buskvegetationen er ønskelig, men små kratområder med Ene, Hvidtjørn, Slåen, Eg, Ask, Birk, Vrietorn, Benved og rosen arter m.m. er en vigtig del af overdrevskarakteren og bør derfor lades urørte indenfor mindre områder. Dette er vigtigt bl.a. af hensyn til en speciel svampeflora, som kun er tilknyttet jordbunden under gamle træer og buske på næringsfattige overdrev. De spredte træ- og buskholme på overdrevet bør bestå af selvsåede Ene, Eg, Røn, Ask, Birk, Tjørn, Slåen, Vrietorn og Æble-rose.

Overdrevet på Fælleden, afdeling 2

Det 13 ha store overdrev er opdelt af levende hegn plantet omkring midten af 1990'erne. Ud over de levende hegn er der mindre kratområder mod øst, og mellem læhegnene på skråningerne findes begrænset udbredelse af Gyvel.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åbent overdrev.	Gyvel bør fjernes først i planperioden, da den i løbet af kort tid kan blive et alvorligt problem ved at brede sig hurtigt. Ved at fjerne buskene fuldstændig først i planperioden undgås en senere omkostningstung fjernelse, hvor mulighed for et godt resultat er mindre. De store fremtidige omkostninger ved at vente med indgrebet skyldes tildels, at gyvelen kan sprede sig aggressivt, men også at brug af sprøjtemiddel til bekæmpelse ikke fremover er et alternativ på statens og dermed forsvarets arealer. Såfremt de "Spanske Ryttere" ikke længere har en øvelsesmæssig værdi, bør de fjernes.	Slåning og efterfølgende fjernelse af materialet mindst to gange i planperioden vil være med til at fastholde en varieret overdrevsflora og fauna. Græsning vil skabe de bedste forudsætninger for et overdrev med stor naturværdi.

Overdrevet på landingsbanen, afdeling 6

Overdrevet på landingsbanen er på 7,7 ha. Overdrevet har stor botanisk værdi og bør prioriteres højt i forhold til den generelle plejeindsats på Skive Øvelsesplads.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åbent overdrev.	Ingen.	Som beskrevet under de generelle forskrifter for høslæt. Det er meget vigtigt at tidspunktet for høslættet ikke er før 15. juli bl.a. af hensyn til de sjældne planter: Månerude og Katterod.

Overdrevet, et mindre hedeområde samt kratområdet på Pynten, afdeling 7

Overdrevet er ca. 4,5 ha. Terrænet er afvekslende- både i form af spredt bevoksning omkring vådområder og i form af det tydelige terrænskel mod den tidligere Tastum Sø. Overdrevet er truet pga. tilgroning af bl.a. Bjergfyr, Birk, Pil og Gyvel. Spredt over overdrevet findes dybe, eroderede bælte- og hjulspor, se afsnit 10.12, "Bælte- og hjulspor".

Forsvaret foretager deponering af organisk materiale i form af grenmateriale, rodkager og andet organisk affald. Fra deponeringen af organisk materiale breder flere eksotiske arter sig ud på overdrevet, bl.a. Bambus, Rosa Rugosa, Ribes, Druehyld, Forsytia, Brændenælde og Spidsløn. Næringskrævende arter får her gode muligheder for at sprede sig via den næringsrige deponerede jord.

I bunkerne af organisk materiale findes enkelte hegnsstolper af jern og andet jern, som ud over at skæmme området også udgør en fare for mennesker og dyrs færdsel i området.

Langs overdrevets sydkant er der rester af gammelt pigtråd og en del gamle hegnspæle.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åbent overdrev/hede.	Bjergfyr, Gyvel, Birk, Rosa Rugosa samt de gamle hvidgranlæhegn bør fjernes. Deponeringen af enhver form for affald bør stoppes, da der er tale om en ulovlig tilstandsændring på et område beskyttet af Naturbeskyttelseslovens § 3. Deponeret affald fra tilstødende lods-ejer/lodsejere fjernes straks. Gammelt pigtråd og hegnspæle langs matrikelskellet i syd bør fjernes, da de skæmmer landskabet og er farlige for dyr og mennesker.	Hvert 5 år bør uønskede træer og buske fjernes. Fjernelsen af træopvækst kan eventuelt foregå i forbindelse med slåning af overdrevet. Tjørn og Mirabel bør bevares spredt over overdrevet.

På Pyntens vestlige del er der et hedeområde, en mindre slette og et kratområde på i alt 7,3 ha. Området er delvis bevokset med krat af specielt Bjergfyr.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Hede og slette med mindre kratområder	Kratområdet reduceres kraftigt til små holme.	Sidst i planperioden bør krattenes udbredelse reduceres

Overdrevet omkring Skajbækken, syd- og nordvest for Tværagre samt et mindre område vest for Højvang, litra 12 l

Området består hovedsageligt af flade, usammenhængende overdrev som tilsammen udgør 15 ha. Truslen i form af tilgroning af træer og buske er begrænset grundet tidligere landbrugs-mæssig drift. Bælte- og hjulkørsel har været begrænset til få spor gennem områderne, hvilket tilsammen med den flade udbredelse ikke har skabt erosionsproblemer.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åbent overdrev.	Ingen	Kørslen fastholdes på de nuværende "Tvangsspor", som markeres på Øvelseskortet, bilag 2. Hvert 5. år bør uønskede træer og buske fjernes. Fjernelsen af træopvækst kan eventuelt foregå i forbindelse med slåning af overdrevet.

Overdrevet omkring Dalum Høje, litra 14 f og 15 e

Området er kuperet og består af 3 østvestgående bakkepartier. Samlet set er overdrevet på ca. 22 ha. På de nordlige bakker findes 6 markante gravhøje på toppen. Der er udlagt kulturgræsser til høslæt helt op til bakkernes øverste skrænter.

På den sydøstlige del samt på toppen af bakkerne vokser der Eg, Alm. Røn, Birk, krat af Hvidtjørn, Rosa Rugosa og Gyvel. På den sydlige bakketop er der et tæt krat af førnævnte træer og buske samt Bøg, Elm, Ær og Skovfyr m.fl.

Området var ved planstatus ikke præget af kørsel med bæltekøretøjer, men fremstod jævnt og med få kørespor.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Den nordlige del: Åbent overdrev med markante gravhøje.	Kraftig reduktion af bevoksningen på gravhøjene. For at fremme gravhøjene visuelt bør grenmaterialet fjernes fra højene efter fældning, se afsnit 10.8.	Hvidtjørnekrattenes udbredelse ved planstatus bibeholdes, mens yderligere udbredelse af krat fjernes hvert 5. år. Udbredelsen ved planstatus er udprikket på grundkortet og tydeligt markeret på drifts- og plejekortet.
Den sydlige del: Overdrev med større kratområder.	De rødhvide pæle omkring gravhøjene bør suppleres med yderligere pæle. Ligeledes bør grævlingekomplekset markeres i terrænet, se afsnit 10.8.	For at begrænse sliddet kan der, hvor det er muligt ud fra øvelsesmæssig betragtning, etableres tvangsspor som markeres i terræn og på Øvelseskortet, bilag 2.
Hele området bør være sammenhængende som ét stort overdrevs-område.	Generel kraftig udtynding eller fjernelse af krat (tjørn og roser) bortset fra de udprikkede krat, jf. kortbilag 1.	

Overdrevet omkring Kærgård, litra 16 a

Området, som er temmelig kuperet, består af overdrev på de højtliggende områder, vådområder i de lavtliggende partier samtidig med, at der findes løvskov med en stor andel af gammelt ved. Dette giver en meget fin mosaikstruktur i og med, at de mange naturtyper ligger spredt mellem hinanden. Samlet set er overdrevet på cirka 14 ha.

Overdrevet er truet af tilgroning og kørsel, som danner kraftig spordannelse. Tilgroningen består hovedsageligt af Birk og Pil.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åbent overdrev med mindre krat-specielt langs vådområder.	Birk og Pil reduceres først i planperioden, således at der efter indgrebet er maks. 20 % af overdrevet, som er bevokset med træ- og buskvegetation.	Træ- og buskvegetationen holdes nede, så udbredelsen bevares under eller omkring 20 %. Ud fra en naturmæssig og økonomisk betragtning burde området syd for Lærkenborgvej indhegnes og græsses ekstensivt med kreaturer. Alternativt kan der foretages høslæt ca. hvert 5. år. Alle spor markeres som "Tvangsspor" på Øvelseskortet, bilag 2. Hvor det skønnes nødvendigt, markeres "Tvangssporene" også med pæle i terrænet, således at kørslen ikke breder sig ud fra nuværende spor.

10.4 Fremtidig pleje af slette- og agerarealer

Slettearealerne på øvelsespladsens sydlige del

Området i en linie syd for Højvang og nord for Kærgård udgør i alt ca. 220 ha. åbent kulturgræsareal og "slette". Området har hidtil indgået i rotation med landbrugsdrift, således at det periodisk er blevet jævnet for spor, graveaktivitet og andet slid. Fra år 2001 ophører landbrugsdriften pga. kasernens ændrede og mere intense brugsmønstre. Der skal derfor tages stilling til en ny form for pleje.

Høslæt

Samme fremgangsmåde som ved høslæt på overdrev, se ovenstående generelle beskrivelse omkring høslæt på overdrevsarealer.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åbent overdrev/sletteareal med høslæt.	Ingen	Hele området foreslås opdelt i eksempelvis 3 områder, som anvendes til militær uddannelse på skift. Efter 2 års anvendelse vil der være behov for udjævning af spor, graveaktivitet m.v. Udjævningen kan foregå med en kraftig tallerkenharve, som harver det øverste jordlag. Efter harvningen kan området ligge brak et år, således at jorden sætter sig og der igen etableres en naturlig græs-, urtevegetation. Den naturlige græs- og urtevegetation slås som høslæt eksempelvis hvert 3. eller 5. år Der bør ikke anvendes gødning, sprøjtes eller udlægges kulturgræsser.

Resultatet af den kontinuerlige pleje vil have en udpinende effekt, som vil skabe levemuligheder for nøjsomme arter, der normalt er trængt i kulturlandskabet. Der vil blive skabt gode muligheder for ét-årige planter. Sådanne biotoper med det tilhørende dyreliv er ligeledes i stærk tilbagegang i kulturlandskabet, hvilket har haft en kraftig negativ effekt på bl.a. Agerhøne.

Tidligere ager, nordlig del af litra 12 o

Området er på 2,6 ha. Gamle hvidtjørnehegn vidner om den tidligere landbrugsmæssige drift. Der forekommer en kraftig tilgroning af Gyvel overalt på marken.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Dyrkning ophører permanent. Fremover åbent overdrev med spredte træer og buske.	Gyvel slås. Hvis det er muligt, bør det afslåede materiale fjernes.	Hvert 2. år slås Gyvel, og om muligt fjernes det afslåede materiale. Dette vil have en udpinende effekt, som langsomt vil begrænse udbredelsen af Gyvel. Når udpiningen har haft effekt, kan slåningen udføres efter behov, typisk hvert 5 år.

10.5 Pleje, genopretning og beskyttelse af vådområder

Forslag til generelle retningslinier for pleje af vandhuller

For alle søer og vandhuller på øvelsespladsen bør det tilstræbes, at vandhullerne bliver/forbliver soleksponerede med en åben bredzone og til stadighed indeholder lavvandede

områder hvor der opstår høj vandtemperatur. Dog må de ikke være så lavvandede, at de tørrer ud om sommeren. En sådan retablering og pleje vil gøre vandhullerne optimale som yngledamme for specielt padder, som er en truet dyregruppe. Samtidig vil der blive genskabt biotoper, som på grund af et mere og mere intensivt landbrug og en ekspansiv byudvikling er blevet stærkt begrænset i det danske landskab.

For en del af vådområderne på Skive Øvelsesplads gælder, at den nuværende naturværdi ved planstatus er begrænset, af tilgroning bl.a. som følge af manglende pleje og lav vandstand. Ofte vil forudsætningen for at udføre et plejeindgreb i vådområderne være fjernelse af pilekrat, oprensning og etablering af en permanent højere vandstand. Den højere vandstand kan eksempelvis etableres ved at indsætte regulering på grøfter, og bør ofte betragtes som en forudsætning for genskabelse af værdifulde vådområder med begrænsede plejeomkostninger. Dette skyldes, at en højere vandstand vil hæmme den fremtidige udvikling af pilekrat og derved formindske plejeomkostningerne til nedskæring væsentligt. Pilekrattene har en selvforstærkende effekt i forhold til udbredelsesområderne, da de virker udtørrende på vådområderne samtidig med, at der er en kraftig organisk produktion, som langsomt er med til at hæve bunden i vådområderne.

Nogle vandhuller har behov for oprensning. Typisk har omgivende træer og buske gennem tiden kastet blade i vandhullet samtidig med, at vandhullets egen planteproduktion har givet en aflejring. Oprensningen sker bedst ved, at 20-50 cm af bundlaget skræbes af, så det sikres, at der står vand i dammen sommeren over. Af hensyn til vandhullets fauna bør kun 1/3-1/2 af vandhullet oprenses pr. gang. Det tilsigtes at opnå en vintervandstand på mellem 80 og 120 cm dybde.

Det er vigtigt, at der ved opgravningen etableres svagt skrånende bredder ud til maksimumsdybden for at opnå maksimale vandtemperaturer til de varmekrævende paddearter. En god hældning er på 1 m over 5 m. Den opgravede jord trækkes ud over de nærliggende arealer, så den ikke virker skæmmende. Jorden må ikke danne unaturlige volde ved vandhullet.

Rundt om dammene oprettes der en minimum 5 m bred zone, som skal være lysåben til opvækst af urter.

Generelt skal zonen omkring alle vandhuller plejes, således at vegetationen holdes som lav urtevegetation. Pilebuske skyder hurtigt og bør med ca. 4 års mellemrum – alt efter behov – nedskæres. Stauder som dueurt og brændenælder bør skæres ned, hvis de dækker store dele af bredden. Dette bør foregå efter 20. juli.

Der bør generelt etableres en "No-Go-Zone" for bæltekørsel rundt om alle vådområder på 10, minimum 5 m, således at brinkerne ikke ødelægges, og der ikke bliver tilført jord og mudder til vådområderne. Hvor vådområderne grænser op til bæltepor, bør No-Go-Zonen markeres med lave, kraftige pæle i terrænet.

Under markgennemgangen forår/sommer 2000 er der konstateret fodring af ænder med korn direkte i søerne. Fodringen, som bl.a. er foregået i søen litra 8 t, bør stoppe øjeblikkeligt, da det forurener vandmiljøet og forskubber en naturlig balance imellem dyr og planter.

Uden tilladelse fra Skov- og Naturstyrelsen må der ifølge Naturbeskyttelsesloven ikke udsættes dyr i vandhullerne, som ikke findes naturligt vildtlevende i Danmark. Udsættelse af dyr bør som hovedregel ikke finde sted.

Ud over denne generelle plejebeskrivelse har Skov- og Naturstyrelsen i det følgende beskrevet 3 vandhuller og 9 moseområder, som har et stort naturmæssigt potentiale og er særligt plejekrævende. Pleje af vådområder betragtes som en vigtig del i en drifts- og plejeplan, da vådområdernes udbredelse i Danmark i de seneste 100 år er stærkt reduceret.

De endeligt vedtagne plejeforslag til vådområderne vil være markeret på drifts- og plejekortet, (bilag 3 A) med en rød ring og fortløbende numre.

Forslag til konkrete plejeforanstaltninger for de enkelte vandhuller

Sø nr. 1: Hedesø, litra 8 t

Søen er på 0,7 ha og derved den største sø på øvelsespladsen. Den er dyb, mørk, næringsfattig og omgivet af pile- og porsekrat samt Bævreasp, Bjergfyr, Sitkagran og Vortebirk. Der smides korn ud i søen som andefoder.

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Åben hedesø	Udbringningen af korn i søen ophører øjeblikkeligt. Der ryddes en 5 m zone langs kanten af søen.	Søen og mosen markeres på øvelseskortet, bilag 2 som områder med: "Al øvelsesvirksomhed forbudt."

Sø nr. 2: Sydligste del af litra 9 k

Meget værdifuld sø med omkringliggende mose og hængesæk, øst for Tastum Plantage. Flere steder i mosen vokser der Pil, Birk og Porse. Pilen og Birken breder sig langsom ud over mosen.

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Sø med blankt vand-spejl og lysåben mose med hængesæk. Porsebuske mod nord og nordøst.	Træerne, som kan kaste skygge i søen bør fjernes, dog ikke Porse som bevarer.	Træer og buske fjernes hvert 5 år, dog ikke Porse. Søen og mosen markeres på øvelseskortet, bilag 2 som område med: "Al øvelsesvirksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods."

Sø nr. 3: Øst for Depotområde Fly, litra 10 m.

Lavvandet sø omgivet af krat. Søen er på 0,15 ha.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Lavvandet, åben sø.	Ingen	I løbet af planperioden fjernes Pil og Birk, som kaster skygge ud i søen. Søen markeres på øvelseskortet, bilag 2 som område med: "Al øvelsesvirksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods."

Vandhul nr. 4: Nordøst for Højvang, litra 14 e

Lille uforstyrret vandhul omgivet af både mose, skov og åben slette.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Vandhul med blankt vand-spejl omgivet af lysåben mose.	Reduktion af nærmeste træer og buskes skyggende effekt. Oprensningen 1. år: 20-50 cm af bundlaget graves af 1/3-1/2 af vandhullet. Det tilsigtes at opnå en vintervandstand på mellem 80 og 120 cm dybde. Ved oprensningen etableres svagt skrånende bredder 1/5 ud til maksimumsdybden. Den opgravede jord trækkes ud over de nærliggende arealer eller fjernes helt, så den ikke virker skæmmende. Jorden må ikke danne unaturlige volde ved vandhullet. Oprensningen 2. år: Gentagelse af 1. år, men på den anden side end 1. år.	Vandhullet og mosen markeres på øvelseskortet, bilag 2 som område med: "Al øvelsesvirksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods."

Vandhul nr. 5: Vest for Dalum, litra 15 c

Vandhullet, som er på 0,12 ha, bliver brugt til bjærgningsøvelser. Bjærgningsøvelserne slider hårdt på vandhullet og den omkringliggende vegetation. Der er tagrør og pilebuske i og langs vandhullet, hvorfor det vil kræve en stor 1. gangs plejeindsats, hvis vandhullet skal opnå en høj naturværdi. Såfremt vandhullet fortsat ønskes anvendt til bjærgningsområde, vil det ikke være formålstjenestligt at udføre pleje.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Vandhul som kan anvendes til bjærgningsøvelser.	Ingen.	Vandhullet markeres på Øvelseskortet, bilag 2 som "Bjærgningsområde".

*Forslag til pleje af de enkelte moseområder***Moseområderne nr. 6: Litra 2 e**

Begge moser er under kraftig tilgroning af Pil. Udbredelsen af Pil accelererer sandsynligvis pga. vandstandssænkning som følge af Skive Vandværks indvinding i området.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Mose med spredt pile-vegetation.	Pilens udbredelse bør begrænses ved optrækning eller nedskæring. Materialet bør fjernes fra mosen. Det kan overvejes om udløbet kan hæves, så vandstanden stiger mod vest og derved begrænser pilens udbredelsesområde. I forbindelse med retablering bør Hvidel, som er plantet ud i mosen nordøst for litra 2 k fjernes, så bevoksningskanten følger den omkringliggende rødgranbevoksning.	Hvert 10. år eller efter behov bør pilens udbredelse reduceres, så mosen kun er delvist bevokset med pil.

Mose nr. 7: Litra 5 f

Moseområdet strækker sig over et stort fladt område på ca. 3 ha. Der er forbindelse til moseområdet langs bækken mod nord, således at mosen strækker sig over 500 m i øst vestgående retning.

Der er spredt opvækst af pilebuske og den nuværende udbredelse skønnes at være optimal.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åben mose, men med enkelte spredte pilebuske.	Ingen.	En gang i planperioden begrænses udbredelsen af pilebuskene således at udbredelsen af Pil ikke overstiger 1/3 af mosens samlede areal.

Mose nr. 8: Litra 6 f

Mosen, som er på 1.1 ha, ligger i den sydlige del af et større hedeområde. Mosen er tydeligt afgrænset i form af et terrænspring op mod heden. Den er bevokset med meget gamle pil- og porsebuske, som igen er bevokset med mosser og laver. Til trods for den umiddelbare nærhed til Skivevej fremtræder området som et uspoleret naturområde med høj værdi.

I mosens nordlige del udspringer en lille bæk, som løber mod syd midt i mosen. Vandkvaliteten virker umiddelbar meget god, hvilket underbygges af dyrelivet i og omkring bækken.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Mose med gamle porse- og pilebuske.	Ved mosens sydlige del udbygges den allerede eksisterende øst vestgående vold, således at afløbet fra mosen hæves 50 – 75 cm. En vandstandshævning vil kun have effekt på selve moseområdet, da der er et markant terrænskit mod heden.	Volden og afløb vedligeholdes, ellers ingen behov for kontinuerlig pleje.

Moserne nr. 9: Pynten, afdeling 7

Områderne er under kraftig tilgroning af Pil, men har gode muligheder for at udvikle sig til artsrige og smukke vådområder indeholdende store naturværdier. Det åbne parti i den centrale del af Pyntens moseområder rummer en næringsfattig sø med Tagrør og Pil.

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Moseområde med porse- og pilebuske	Pilens udbredelse bør begrænses ved optrækning eller nedskæring. Materialet bør fjernes fra mosen.	Hvert 10. år eller efter behov bør pilens udbredelse reduceres, så mosen kun er delvist bevokset med Pil. Der bør etableres en 10 m zone, der markeres på øvelseskortet som område med: "Al øvelsesvirksomhed er forbudt bortset fra gennemgående færdsel til fods." Såfremt det ikke er muligt at etablere en 10 m zone, bør området som minimum markeres med kraftige pæle i terrænet.

Mosen nr. 10: Langs bækken i afdeling 7

Moseområdet er under kraftig tilgroning. Området har gode muligheder for at udvikle sig til et artsrigt og smukt vådområde indeholdende store naturværdier. Mosen, inde på øvelsespladsen, er kun en lille del af et større sammenhængende moseområde på ca. 6 ha, som støder ned mod Tastum Sø. Botanisk set er mosen værdifuld bl.a. på grund af forekomsten af orkideer og andre eng- og moseplanter.

Der foregår ikke kørsel eller anden uddannelsesmæssig aktivitet, som slider eller skader området. Der findes et kreaturhegn langs hele skrænten.

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Åben mose med skrænter bevokset med spredt krat og enkelte solitære træer.	Det gamle hegn foreslås fjernet. Nyt hegn placeres 2-5 m nord for skræntens top. Plejen bør iværksættes først i planperiøden.	Ekstensiv græsning med kreaturer. Forsvarets areal til græsning vil blive cirka 1,7 ha, se bilag 3. Eventuelt samarbejde med lodsejeren mod syd vil være en fordel, så der kan iværksættes pleje af hele moseområdet.

Mosen nr. 11: Syd for Depotområde Fly, litra 10 d

Mosen og søen, som tilsammen er på 1,1 ha, er ved at gro til i Pil. Mod syd løber et bæltespor tæt på moseområdet.

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Åben mose rundt om sø.	Bjergfyr, Pil og Birk fjernes. Pors bevares. Bælte sporet langs mosens sydkant bør sløjfes og rykkes 10 m mod syd.	Hvert 10. år fjernes selvsåede Pil og Birk samt anden uønsket træ- og buskvegetation. Der bør etableres en 10 m zone der markeres på øvelseskortet som område med: "Al øvelsesvirksomhed er forbudt bortset fra gennemgående færdsel til fods."

Mose nr. 12: Vest for Skajbæk, litra 12 m

Større mose på 2,4 ha bevokset med Tagrør, Pil og Birk. Området foreslås udlagt som del af et større område udpeget som vildtlomme, se afsnit 10.14, "Vildtpleje".

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Mose delvis bevokset med Pil og Birk.	Ingen	Der bør etableres en 10 m zone, der markeres på øvelseskortet, som område med: "Al øvelsesvirksomhed forbudt bortset fra gennemgående færdsel til fods."

Mose nr. 13: Nord for Fly, litra 13 e

Mosen er opstået på tidligere landbrugsjord og fremstod næsten stadig som landbrugsareal ved planstatus. Nærmere undersøgelse viste dog, at området er meget fugtigt samtidig med, at der har indfundet sig karakteristiske moseplanter.

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Åben mose.	Ingen	En gang i planperioden begrænses udbredelsen af Pilebuskene, således at udbredelsen af Pil ikke overstiger 1/3 af mosens samlede areal.

Mose nr. 14: Lillemose, incl. vandhuller, samt tilstødende moseområder, litra 14 e og o

Moseområdet, incl. 2 vandhuller, er på i alt 1,6 ha. Mod øst afvander Ormedals Rende så kraftigt, at den udgravede mose langs renden var fuldstændig tørlagt ved markgennemgangen. Vegetationen bestod her kun af en tæt skov af Tagrør.

Selve Lillemose er fugtig og med et mindre åbent vandspejl. Her vokser sumpskov af Rødel og Pil. Inde i sumpskoven foregår fasanopdræt og der fodres fra betonrør til vildtet.

I den østlige del af Lille Mose er der gravet en kunstig dæmning med overløb. Dæmningen har en gavnlig fugtgivende effekt et langt stykke mod vest.

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Vådområde med sø, mose og ellesumpskov.	Pil mod syd kan eventuelt reduceres.	Vedligeholdelse af den spinkle dæmning.

Vådområde nr. 15: Syd for Dalum Høje, litra 15 e

Det fladvandede moseområde er på kun 0,5 ha. Det er højst sandsynligt nyligt opstået ved sammenkørsel af fraførende markdræn. Mosen virker som et værdifuldt vådområde i det omgivende overdrevslandskab. Der er endnu ingen tilgroning af træer og buske, hvilket sammen med den lægivende placering danner et godt levested for bl.a. padder og krybdyr. Dette skyldes den lave vandstand og en høj solindstråling.

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Åbent vådområde på tørt overdrev.	Ingen	Ingen genåbning af eventuelt knuste drænrør, da det hurtigt vil kunne udtørre vådområdet. Området bør holdes fuldstændig fri for træer og buske.

Mose nr. 16: Vest for det nye broslagningssted i syd, ved Lærkenborgvej, litra 15 d

Mosen er på 1,1 ha. Den er forholdsvis velbevaret men med en del opvækst af Pil som truer med at overskygge hele mosen og dermed også den sjældne orkide Maj-Gøgeurt.

Målsætning	1. gangspløje	Kontinuerlig pleje
Åbent vådområde, som udgør et godt levested for orkidéen Maj-Gøgeurt samt padder og krybdyr.	Pilebuske fjernes så udbredelsen reduceres til 1/3 af mosens samlede areal, dvs. at der ikke bør være mere end ca. 0,3 ha. af mosen, som er bevokset med Pil. Den sydlige del, hvor orkidéerne findes, holdes åben for buske.	Pilebuskenes udbredelse bør ikke overstige 1/3 af mosens samlede areal. Den sydlige del, hvor orkidéerne findes, holdes åben for buske.

Moseområderne nr. 17: Kærgård, litra 16 c

Moserne har et samlet areal på 4,8 ha. Ligesom de tilstødende overdrev trues moserne af opvækst af Birk og Pil.

Målsætning	1. gangspløje	Kontinuerlig pleje
Åbne moser.	Ingen	En eller to gange i planperioden begrænses udbredelsen af Birk- og Pilebuske, således at udbredelsen ikke overstiger 1/3 af den enkelte moses samlede areal.

10.6 Vandløb**Skajbæk**

På begge sider af Skajbæk skråner terrænet ned mod bækken. Skråningerne og det flade parti umiddelbart ud til Skajbæk er overdrev samt hede og derfor beskyttet af Naturbeskyttelseslovens § 3. Der foregår vandtransport fra de højereliggende slettearealer ud i skråningerne, som sammen med skråningernes hældning gør området sårbart overfor kørsel med hjul- og bæltetøretøjer. Da strækningen langs Skajbækken er et af terrænets mest oprindelige og naturskønne områder, samtidig med at det er særligt sårbart, bør det friholdes for kørsel samt anden tung øvelsesaktivitet og kun benyttes til øvelser til fods.

10.7 Bekæmpelse af Kæmpe Bjørneklo

Enkelte steder på øvelsespladsen findes der Kæmpe Bjørneklo. Kæmpe Bjørneklo har den uheldige egenskab, at den fortrænger langt de fleste dyr og planter fra voksestedet, da de ikke trives i mørket under plantens store blade. En enkelt Kæmpe Bjørneklo spreder flere tusinde frø i løbet af sin levetid på 2-3 år, hvorfor den hurtigt kan brede sig over store arealer.

Skov- og Naturstyrelsen finder det væsentligt, at kasernen fortsætter sin indsats i bekæmpelsen af Kæmpe Bjørneklo på terrænet- også i den kommende 15 års periode. Dette skal bl.a. ses i lyset af, at udbredelsen af Kæmpe Bjørneklo eventuelt kan blive større i takt med, at færds-

len med bæltekøretøjer øges. Dette skyldes, at bælteerne har en opløjende effekt og er med til at flytte frø over store afstande.

Skov- og Naturstyrelsen har følgende forslag til fremtidig bekæmpelse af Kæmpe Bjørneklo: Bekæmpelse kan foregå enten ved slåning, rodstikning i 5-10 cm dybde eller opgravning. Viser det sig i løbet af sommeren, at enkelte planter er blevet overset, er det vigtigt, at disse ikke får lov til at sprede frø. Dette forebygges ved at afskære blomsterstanden og brænde den, inden frøene er modnet.

Kæmpe Bjørnekloen kan forveksles med *Kvan* og *Angelik*, to plantearter det er vigtigt ikke at fjerne.

10.8 Kulturhistoriske interesser

Afmærkning af fortidsminderne

I princippet bør alle fortidsminder på militære øvelsesområder være tydelig markeret med pæle. Pælene skal mindst stå uden for fortidsmindernes 2-m zone, og en rund gravhøj bør markeres med mere end 4 pæle- gerne 6 eller mere, alt efter områdets størrelse.

På Skive Øvelsesområde er det naturligvis overflødigt og helt uønsket at mærke højene på Dommerby Hede. Det vurderes ligeledes, at afmærkning er overflødig i Dommerby Plantage, men det forudsætter, at der ikke finder militær kørsel sted omkring højene.

Det er ønskeligt, om alle gravhøje og højenes nærmeste omgivelser ligger hen med en slidstærk overflade af græs eller lyng- helt synlige og uden slørende opvækst. Ved markregistreringen blev det da også konstateret, at langt de fleste høje har det som ønsket. Af listens bemærkninger fremgår, at forholdene omkring ca. 20 gravhøje kunne forbedres. På disse høje er der slørende opvækst. Der er også mindre træer, som vil anrette skader, hvis de vælter i en storm. På resten af arealet bør der være tydelig afmærkning omkring gravhøjene- og specielt bør afmærkningen opsættes eller forbedres ved følgende høje: 1907:1, 3, 11, 12, 113, 116, 156, 160 og 161, se bilag 6 og kortbilag 2. Ud over de generelle bemærkninger og forslag til tydeligere afmærkning, har Skov- og Naturstyrelsen specifikke forslag til yderligere tiltag, hvilket er detaljeret beskrevet i bilag 6.

Højene 1907:60, 117, 123, 131 og 136 er beskadiget og skaderne foreslås udbedret eller restaureret. Forsvaret skal dog være opmærksom på, at **restaurering af fortidsminder kun må finde sted med Skov- og Naturstyrelsens tilstedeværelse**. Hvis forsvaret ønsker at restaurere højene, skal Skov- og Naturstyrelsen kontaktes forinden.

10.9 Ændringer af skovdriften til naturnær skovdrift

Baggrund for at ændre skovdriften til naturnær skovdrift

På globale forhandlinger indenfor skovområdet har Danmark bl.a. forpligtet sig til at fremme bæredygtig og naturnær skovdrift. Nationalt set konkluderes det, at den nuværende drift af de danske skove må betragtes som bæredygtig. Dog peges der på behovet for at konvertere en række ustabile bevoksninger til mere varierede og stabile enheder.

Netop stabiliteten af en række af de nuværende bevoksninger i f.eks. Dommerby eller Tastum Plantage er ikke tilfredsstillende. For at forbedre stabiliteten skal det gennem en fortsat grundig planlægning sikres, at der fremover indbringes træarter og provenienser, der er tilpasset

øvelsespladsens lokalitet. Dette vil bl.a. betyde en større brug af stabile, længerelevende træarter, med langt overvejende anvendelse af hjemmehørende træarter.

Skovene på øvelsespladsen er for hovedpartens vedkommende opbygget som kulturskove på tidligere hedearealer. Bortset fra skoven ved Kærgård består skovene i stor udstrækning af ensaldrene og plantede bevoksninger. Bevoksninger af denne karakter er netop ustabile, let påvirkelige overfor en række artsspecifikke skadevoldere, har en lav biodiversitet og danner ikke en god baggrund for øvelsesmæssige aktiviteter. Med hensyn til driftsøkonomien for øvelsespladsens skove er der store engangsinvesteringer i form af kulturetablering efter renafrift. Normalt modsvares denne investering af afkastet i forbindelse med renafriften, men dette er sjældent tilfældet på forsvarets arealer pga. træets ofte dårlige kvalitet som følge af øvelsesaktiviteter.

Skive Øvelsesplads ligger på et stort og vigtigt indvindingsområde for drikkevand. Undersøgelser peger i retning af, at grundvandsdannelsen er større under løvtræ end under nåletræ. Samtidig er belastningen fra atmosfæren mindre ved løvtræ. Dette peger mod en langt større anvendelse af løvtræer i de fremtidige skove på øvelsespladsen og bør samtidig være et tungtvejende kriterium ved valg af træarter og driftsformer fremover.

Det forventes, at en mere naturnær dyrkning vil bidrage til sikring af biodiversiteten, fordi skovøkosystemet får større lighed med det økosystem, som skovenes biodiversitet naturligt har tilpasset sig. Tilsvarende forventes det, at naturnært dyrkede skove er mere fleksible og robuste overfor skiftende udnyttelses- og plejeintensitet samt eventuelle klimasvingninger, end tidligere driftsformer. Dette vil være en stor fordel i forsvarets skove, hvor skiftende øvelsesmønstre og derved skiftende behov til skovens udformning forventes at optræde jævnligt.

Dyrkningsgrundlaget

Alle skovdyrkningsmæssige tiltag bør tage højde for, og søge at minimere effekten af den fremherskende vestenvind. Der kan på denne egn stort set forekomme frost året rundt, hvilket er en væsentlig begrænsende faktor. Specielt er nyanlagte kulturer særligt påvirkelige overfor sen forårsnattefrost hvilket betyder at de fleste træarter bedst etableres under ”skærm”. En yderligere begrænsende faktor er store forekomster af områder med et næringsfattigt dyrkningsgrundlag som tilsammen med sandjordens ringe vandholdende evne udgør en begrænsende vækstfaktor i tørre somre. Dette skaber yderst vanskelige etableringsforhold samtidig med, at væksten gennem hele omdriften begrænses af den ringe næringspulje og det lave niveau af plantetilgængeligt vand.

Der er en del råvildt, men skader på kulturerne har hidtil været begrænset. Derfor- og på grund af de øvelsesmæssige problemer forbundet med hegninger har det ikke hidtil været brugt.

Hvis arealet havde ligget uberørt af menneskehænder siden istiden, ville den naturlige skov på Skive Øvelsesplads sandsynligvis have været en ege/skovfyr/birke/aspe-blandingsskov på de næringsfattige områder og ege/bøge/elme/aske/hassel/elle-blandingsskov på de mere næringsrige områder. Imidlertid har menneskelig påvirkning, bortset for skoven ved Kærgård, ryddet den naturlige skov og områderne er efterfølgende blevet erstattet af vidtstrakte hedearealer. På disse hedearealer er nåletræsplantagerne på Skive Øvelsesplads etableret, hvorfor størstedelen af plantagerne er 1. generationsskov på hedejod. Hededriften har haft betydning for jordbun-

den, da den mange steder har betydet, at der er dannet et al-lag i ca. 20-80 cm dybde. Al har negativ indvirkning på træers vækst, fordi den hæmmer røddernes udvikling.

Konverteringsprocessen mod naturnær skov

Ud fra ovennævnte ses det, at etablering af skov på Skive Øvelsesplads har været en vanskelig proces, der er løbet over mange år. I de nuværende skovområder er der imidlertid skabt et bedre klima i form af læ, større fugtighed og afskærmning mod sen forårsnattefrost. Når nye kulturer anlægges bør de forbedrede forhold udnyttes ved, at der plantes ind under de nuværende bevoksninger.

Konverteringen til naturnær skovstruktur på Skive Øvelsesplads må forventes at tage lang tid på grund af det relativt ensartede udgangspunkt og det ugunstige skovdykningsmæssige grundlag. Det må derfor formodes, at en fuldstændig konvertering først vil være tilendebragt omkring 50-100 år. Effekterne fra den naturnære driftsform forventes dog allerede at kunne mærkes i løbet af 5-10 år.

Målsætningerne med den fremtidige skovdrift

Det centrale formål med skovene er at tilgodese forsvarets uddannelsesmæssige behov og ønsker til varig opnåelse af camouflage og dækning, hvilket vil sige en opbygning af en skovstruktur med varigt skovdække.

Med udgangspunkt i dyrkningsgrundlaget, den nuværende ustabile skovstruktur, de uddannelsesmæssige behov og ønsket om på langt sigt at minimere skovdriftsomkostningerne, er det Skov- og Naturstyrelsens ønske, at der udarbejdes en driftsplan for naturnær skovdrift på Skive Øvelsesplads.

10.10 Levende hegn

Der findes en del hvidgranhegn, som ikke længere har speciel god lægivende effekt. Hvidgranhegnene er blevet åbne i bunden, fremstår hullede og utidssvarende. De foreslås derfor fjernet og eventuelt erstattet med brede løvtræhegn, dog kun hvor det har en øvelsesmæssig værdi.

Over hele øvelsespladsen er der fra begyndelsen af 1990'erne plantet løvtræhegn med Poppel som ammetræer. Poplerne er nu så høje og dominerende både i landskabet og overfor de øvrige træer og buske i læhegnet, at de bør fældes. Veddet samt grenmateriale kan skæres i mindre stykker på 1- 0,5 m og efterlades i læhegnene eller det kan flises. Flisen kan blæses tilbage i læhegnet eller anvendes eksempelvis som bunddække på kaserneområdets beplantninger.

Af eksempler på områder hvor Poplerne bør fjernes snarest muligt, er hegnene langs Ormedals Rende. Her slører og dominerer poplerne alt for meget i landskabet.

Hvis der plantes brede løvtræhegn, bør de bestå af træer og buske, som er egnskarakteristiske og derved naturligt hjemmehørende i Danmark. Eksempler på træer og buske, der vil kunne anvendes, er følgende:

Bævreasp, Stilkeg, Vintereg, Storbladet Elm, Enebær, Engriflet Hvidtjørn, Almindelig Hæg, Blågrøn Rose, Æble Rose, Alm. Røn, Tørst, Vild Æble og Almindelig Hyld.

10.11 Faste bælte- og hjulspor samt forslag til områder der bør friholdes for kørsel

Mørchs Vej, syd for afdeling 11, er opdelt mellem hjul- og bæltespor med en kraftig tråd. Langs ydersiden er der gravet grøfter eller plantet skov, således at færdselen ikke har tendens til at søge ind på de tilstødende arealer. Ved at færdselen holdes på et begrænset område og hjul- og bæltespor er adskilt, skånes både sporene og de tilstødende arealer. Sporopbygningen bør videreføres overalt, hvor det er muligt på de eksisterende spor.

Der er mange spor på hederne samt overdrevene. Der er en tendens til, at sporene bliver bredere og dybere. De nuværende spor bør markeres- både i terræn og på øvelseskortet som tvangsspor for at hindre yderligere udbredelse. Af eksempler, hvor udbredelsen af bælte- og hjulspor er for kraftig, ses Fæld Bakke samt overdrevet, litra 7 g, "Pynten". Det bør overvejes, om sporene på "Pynten" kan sikres mod yderligere erosion ved udlægning af eksempelvis marksten.

Et eksempel på den under afsnit 10.5 foreslåede "No-Go-Zone" på 10 m, som markeres i terrænet med pæle, er bæltesporene igennem Kærgårdens moseområder umiddelbart nordøst for Kærgård skov.

Flere områder skønnes så sårbare overfor bæltekørsel, at de helt bør friholdes for kørsel. Udover søer og moser gælder det efter styrelsens opfattelse også Skajbæk med omgivende skrænter, Dalum Højes højeste partier omkring gravhøjene samt Kærgård Skov og skræntskoven, som danner grænse mod syd i terrænet.

For at kunne administrere ovenstående i praksis foreslås det at der på øvelseskortet anvendes 2 kategorier:

1. Fredede områder: Al øvelsesaktivitet forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.
2. Al kørsel uden for tvangsspor og anlagte hjulveje er forbudt.

10.12 Offentlighedens adgang

Ved markregistreringen år 2000 og 2002 blev det bemærket, at øvelsespladsen anvendes meget af motionister i den tidlige morgen, sene eftermiddag og i weekenderne. Specielt anvendes løbebanen og stisystemet i Dommerby Plantage meget. Der blev ligeledes set en del almindelige (uorganiserede gæster) i skovområderne og omkring fortidsminderne.

Skov- og Naturstyrelsen foreslår, at kasernens nuværende åbne holdning overfor offentlighedens adgang styrkes på flere områder. Dette kan gøres ved at sørge for en øget opmærksomhed på reglerne for offentlighedens adgang til øvelsespladsen, bl.a. i forbindelse med offentliggørelsen af nærværende drifts- og plejeplan.

Udenfor øvelsestid bør offentlighedens adgang generelt tillades overalt, herunder også skovområderne. Ud fra en naturmæssige betragtning har øvelsespladsen en karakter og størrelse som gør, at offentlighedens adgang ikke vil påvirke flora eller fauna væsentligt. Ved at tilrettelægge et ruteforløb med orienterende punkter undervejs er det Skov- og Naturstyrelsens erfaring, at langt den overvejende del af de besøgende vil anvende ruteforløbet.

Selv om øvelsespladsen er åben for offentligheden, kan der være tilfælde, hvor forsvaret har behov for kørsel udenfor øvelsestid. Ved sådanne ekstraordinære lukninger skal det tydeligt

fremgå ved alle indkørselsveje og på hjemmesiden. Sådanne lukninger bør dog overvejes nøje og have et specifikt formål, som ikke kan løses ved en efterfølgende offentliggjort lukning.

Mulighederne for adgang i ferier og på fridage bør prioriteres højere end adgang i andre perioder. Det bør derfor tilstræbes at tilrettelægge øvelserne, så terrænet så vidt muligt er åbent, når der er størst interesse for adgang.

Hunde

Under markregistreringen er der flere gange konstateret løsgående hunde på øvelsespladsen. Problemet synes særligt udtalt på Fælleden. Det er Skov- og Naturstyrelsens klare holdning, at hunde er velkomne på øvelsespladsen, men at de altid skal føres i snor.

Folder på Internettet og ved indgangene til øvelsespladsen

Det foreslås, at der udarbejdes en folder, som kan rekvireres ved øvelsespladsens indgange til området og på den allerede etablerede hjemmeside på Internettet. På folderens kort bør der være et ruteforløb med forklarede punkter samtidig med, at ruten bør være let genkendelig i terrænet.

Folderen bør indeholde en tydelig beskrivelse af, at øvelsespladsen ikke er åben for offentligheden i forbindelse med øvelser. Det skal også fremover være tydeligt afmærket ved alle indgange og på Internettet, at der afholdes øvelser, ligesom den hidtidige praksis med annoncering af øvelsesaktiviteterne i lokale aviser og på Internettet fastholdes.

10.13 Vildtpleje

På grund af den større belægning på Skive Kaserne, og dermed øgede brug af øvelsespladsen, kan der være behov for at udpege vildtlommer, hvor der ikke foregår øvelsesaktivitet. Samtidig bør der heller ikke foretages forstyrrende plejetiltag.

Det foreslås, at området litra 12 n, del af c, l og m udpeges til vildtlomme. Det udpegede område er på ca. 8 ha. Vildtlommen er placeret et centralt sted på øvelsespladsen, og vil få en størrelse, hvor der er mulighed for, at vildtet kan finde ro trods intens øvelsesaktivitet på den omkringliggende øvelsesplads.

Forsvarets frivillige fredning af skoven på Kærgård bør ligeledes fastholdes som vildtlomme.

Det bør overvejes, om et område omkring Dalum Høje kan udpeges som vildtlomme. Allerede i dag fungerer området som sådan, og der er bl.a. en del råvildt, ræv og grævling tilknyttet området. Grævlingekomplekset på Dalum Højes sydside bør, som hidtil, friholdes for enhver form for kørsel.

Gennem en omhyggelig planlægning er det i vidt omfang muligt at tilgodese en lang række tilsyneladende indbyrdes uforenelige friluftaktiviteter. Derfor er det Skov- og Naturstyrelsens ønske, at der ikke sker lukning af områder i forbindelse med jagt.

10.14 Råstofindvinding

Ved markregistrering, foråret 2001, blev der i mindre omfang indvundet grus nordøst for det nyetablerede broslagningssted. Da der ikke er meddelt råstofindvindingstilladelse i området, skal indvindingen straks ophøre.

11 Kommentarer og ønsker fra eksterne bidragydere

Ved en skrivelse af den 21. august 2000 orienterede Skov- og Naturstyrelsen de eksterne bidragydere, bestående af Viborg amt, Skive Kommune, Fjends Kommune, Friluftsrådet, Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Ornitologisk Forening, Entomologisk Fredningsudvalg, Dansk Botanisk Forening samt Danmarks Jægerforbund om, at en drifts- og plejeplanlægning for Skive Øvelsesplads var igangsat. Styrelsen indkaldte i den anledning eventuelle bidrag fra de pågældende myndigheder og organisationer til planlægningen. Om formålet med drifts- og plejeplanlægningen hed det, at

“Planen skal fastlægge retningslinierne for benyttelse, drift og pleje af terrænerne, således at der opnås en tilfredsstillende opfyldelse af forsvarets behov for overvågnings- og øvelsesmæssige aktiviteter samtidig med at de naturbeskyttelsesmæssige, rekreative og kulturhistoriske interesser tilgodeses.

Drifts- og plejeplanlægning vil omfatte udarbejdelse af kort, registrering af naturtyper og flora- og faunamæssige forhold, fastlæggelse af plejebehov samt en afvejning af benyttelses- og beskyttelseshensyn.

Bidrag

Det er et vigtigt formål med planlægningen at tilvejebringe al relevant information om terrænerne og sikre, at de til områderne knyttede interesser kan indgå i afvejningerne. Materiale, som bør indgå i den kommende driftsplanlægning og ønsker til den kommende arealdrift, ønskes derfor oplyst.”

Endvidere hed det, at

“Skov- og Naturstyrelsen er opmærksom på, at amtet og kommunen ikke kan give en generel godkendelse af en kommende drifts- og plejeplan for området, men at der skal søges om tilladelse til de af planens tiltag, der vurderes at kræve en sådan. Skov- og Naturstyrelsen håber dog, at amtet og kommunen vil involvere sig i og acceptere afvejningen mellem de forskellige interesser i forbindelse med drifts- og plejeplanlægningen.

Efter styrelsens opfattelse bør det herefter være således, at forsvaret som bruger af planen kan have en berettiget forventning om, at amtet og kommunen vil administrere relevant lovgivning med udgangspunkt i drifts- og plejeplanen. Der tænkes her navnlig på Lov om Planlægning, Naturbeskyttelsesloven og Vandløbsloven. Tiltag som der i forbindelse med udarbejdelse af planen har været enighed om, og som kræver tilladelse, bør der således umiddelbart kunne meddeles tilladelse til. Dette er en af baggrundene for i det hele taget at iværksætte en planlægning af denne type.”

Det blev endvidere meddelt, at Skov- og Naturstyrelsen, efter modtagelse af materiale og gennemførelse af egen kortlægning og registrering af arealet, ville udarbejde et forslag til en drifts- og plejeplan. Dette planforslag ville blive tilsendt bidragyderne til kommentering og blive drøftet på et efterfølgende møde. Styrelsen bad om, at eventuelle bidrag var fremsendt til styrelsen senest den 17. november 2000.

Efter afleveringsfristen har Skov- og Naturstyrelsen modtaget bidrag fra Viborg Amt, Skive Kommune og Friluftsrådet. Det skal bemærkes, at Friluftsrådet er fællesrepræsentation for friluftslivet i Danmark, og som sådan sørger for at varetage såvel de tilsluttede organisationers som den almene befolknings behov for og interesser i et aktivt friluftsliv.

Bidragene er generelt set indføjjet ordret.

11.1 Viborg Amt

I Nordskoven blev det under rundvisningen oplyst, at der drænes arealer for, at folk kan færdes på dertil indrettede stier. Det er amtets vurdering, at det ikke kan være meningen at dræne til dette formål. Så må man placere stierne et andet sted.

Viborg Amt finder det vigtigt, at arealerne er åbne for offentligheden i videst muligt omfang, da der er tale om et vigtigt rekreativt område for Skive By.

Forsvaret opfordres til at rydde endnu mere omkring gravhøje, f.eks. ved at fjerne nåleskoven, så der kommer luft omkring den flotte række på 5 gravhøje, helst som minimum i en afstand af 100 m fra højfoden. En sådan rydning vil være i fin overensstemmelse med de fremtidige ønsker for arealet, som Oberst Lund redegjorde for under besigtigelsen.

Hedearealet vest for Skive Vandværk, afdeling 2, er ved at gro til i bjergfyr. Der bør hurtigst muligt åbnes op ved at fjerne så mange Fyr som muligt, således at et af terrænets eneste regulære hedeområder bevares.

Al fodring af ænder i området bør øjeblikkeligt standses.

Man kunne forestille sig overdrevsarealerne ved Nissebakker i syd udvidet, f.eks. ved at holde de omkringliggende områder afslåede, klippede eller afgræssede. De nye arealer ved Højvang, der trækkes ud af landbrugsmæssig drift, bør så vidt muligt holdes åbne for fremtiden. Ved at stoppe gødskning kan de med tiden muligvis udvikle sig til overdrevslignende områder.

Den sydlige del af terrænet er tidligere landbrugsland, men har gennem en længere årrække ligget mere eller mindre ubrugt hen. De gamle markskel og læhegn kan stadig ses. Amtet mener de gamle læhegn af hvidgran bør fjernes, da de skæmmer området og hindrer større udsigter over området. De relativt nye læhegn af Poppel mange steder på terrænet kan måske være meget pæne, men ikke hvis det skal ligne et naturområde, samtidig med at det er øvelsesplads. Udover Poppel er der desværre i læhegnene ofte brugt egnsfremmede arter, oven i købet visse arter der i dag regnes som "landskabsukrudt", bl.a. Rosa rugosa (Hybenrose) og Prunus serotina (Glansbladet hæg). Træerne bør fjernes, eventuelt til fordel for nogle tidssvarende læhegn med lokale danske arter.

Et særligt kapitel mod syd er den lille samling af 6 gravhøje som desværre er under kraftig tilgroning. Bevoksningen på højene bør ryddes, og er der behov for plantninger til øvelsesbehov, bør disse anlægges uden for højenes 100 m zone.

Brosagningsstedet mod syd ser ikke pænt ud, men kan muligvis med tiden gro lidt bedre til, så der ikke er så åbne "sår" i landskabet.

11.2 Skive Kommune

Skive Vandværk er beliggende som umiddelbar nabo til øvelsespladsen og har 2 borer belygende på øvelsesarealet. En boring benyttes som produktionsboring og en boring benyttes som pejle- og overvågningsboring.

Arealet, som Skive Øvelsesplads dækker, er udlagt som særligt drikkevandsområde i Viborg Amts Regionplan. I særlige drikkevandsområder skal arealanvendelse, der kan være med til at beskytte grundvandet, fremmes.

Skive kommunale Vandforsyning har sammen med Viborg Amt lavet undersøgelser af grundvandsmagasinerne i området syd for Skive. Meget af det grundvand, som Skive Vandværk oppumper, bliver dannet i oplandet som Skive Øvelsesplads omfatter. Der er planlagt en ny supplerende kildeplads for Skive kommunale Vandforsyning ved Dronning Margrethes Høj (naboområde til Skive Øvelsesplads). En stor del af grundvandsdannelsen til denne nye kildeplads vil komme fra arealet, som Skive Øvelsesplads dækker.

Skive kommunale Vandforsyning ønsker ud fra ovenstående, at der på Skive Øvelsesplads kun tillades:

- Ekstensiv skovdrift
- Naturskov
- Ekstensiv landbrugsdrift/økologisk landbrug
- Permanente græsarealer
- Naturområder

Skive kommunale Vandforsyning ønsker ikke, at der på Skive Øvelsesplads gives tilladelse til:

- Benyttelse af pesticider
- Udbringelse af spildevandsslam
- Anvendelse af andre stoffer som kan forurene grundvandet

11.3 Bidrag fra Fjends Kommune

Kommunen deltog i bidragyderbesigtigelsen, men har ikke efterfølgende fremsendt kommentarer eller ønsker til planprocessen.

11.4 Bidrag fra Friluftsrådet

Offentlig adgang generelt

Rundvisningen gav det positive indtryk, at Hærens Operative Kommando i Karup hidtil har haft en imødekommende holdning overfor de ønsker, der er om friluftsliv på Skive Øvelsesplads. Det er væsentligt, at offentligheden har adgang til at benytte det naturskønne område under hensyntagen til forsvarets øvelsesvirksomhed. Friluftsrådet har store forventninger til, at denne imødekommende holdning overfor offentlig adgang til arealet fortsætter i fremtiden.

Friluftsrådet finder det meget positivt, at der er adgang til hele arealet uden for øvelsestid, i alle weekender og helligdage. Særligt positivt er den natursti, som er etableret i den nordlige ende af arealet. Stien er meget brugt af borgerne i Skive.

På ekskursionen var røster fremme om, at den almindelige offentlige adgang uden for øvelsestid måske skulle begrænses i fremtiden, mens man ville være meget imødekommende overfor ønsker om guidede ture o.lign. Friluftsrådet er naturligvis positiv overfor den store imødekommenhed overfor guidede ture, men vil til gengæld opfordre til, at offentlighedens almindelige adgang til øvelsespladsen uden for øvelsestid ikke forringes, som der kunne være grund til at frygte ville ske i forbindelse med de strukturmæssige ændringer ved Skive Kaserne.

Anbefalinger

Friluftsrådet finder anledning til at foreslå, at der for Skive Øvelsesplads udarbejdes en publikumspolitik med deraf følgende retningslinier for den offentlige adgang til arealet. Nedenfor ses, hvordan DANILOG ved Kulsbjerg Øvelsesplads har taget stilling til publikums brug af arealet:

- Øvelsespladsen er åben for civil adgang til arealet på faste veje og stier til fods og på cykel, når der ikke er øvelsesvirksomhed.
- Ridning er tilladt ad etablerede ridestrøg, når der ikke er øvelsesvirksomhed.
- Der er etableret parkeringspladser ved øvelsespladsens adgangsveje.
- Der er opsat skilte med generel vejledning for civile ved adgangsvejene til øvelsespladsen.
- Der er opsat skilte om aktuelle begrænsninger i adgangsforholdene ved adgangsvejene til øvelsespladsen.
- Der anvendes stort set de samme ordensregler, som gælder for statsskove og andre stats-ejede arealer.
- De arealer man ikke må færdes på, er afmærket med gule pæle.
- Der er udarbejdet et hæfte "Bestemmelser for anvendelse og rekvisition af Kulsbjerg Øvelsesplads", der gælder både den militære og den civile brug af arealet.
- Der informeres om øvelsesvirksomhed både i de lokale aviser og via internettet på DANILOG's hjemmeside.
- Ønsker om foreningsarrangementer m.v. skal rettes til garnisonskommandanten.
- Regler for fiskeri i søerne.
- Regler om, at hunde skal føres i snor.
- Tilladelse til privat brug at plukke blomster, bær og lignende samt skære eller klippe kviste af løvtræer, der er over 10 meter høje.
- Regler om ikke at forvolde skade.
- Forbud mod anvendelse af åben ild.

Det falder fint i tråd med Forsvarsministeriets Miljøstrategi og et af formålene med udarbejdelsen af drifts- og plejeplaner for forsvarets arealer. Heri ligger, at det er væsentligt for Forsvarsministeriet ikke i unødigt omfang at afskære offentligheden fra adgang til forsvarets arealer.

Friluftsrådet vil kraftigt opfordre til, at der udarbejdes tilsvarende retningslinier for Skive Øvelsesplads, og at lokalbefolkningen og andre informeres om disse regler via lokalaviser og

Internet. Der kan hentes inspiration til udformning af retningslinierne i Naturbeskyttelsesloven af 3. januar 1992, kapitel 4 om offentlighedens adgang til naturen samt Miljø- og Energiministeriets bekendtgørelse nr. 842 af 4. september 2000 om offentlighedens adgang til at færdes og opholde sig i naturen. Her skal der særskilt gøres opmærksom på de regler, der gælder for skove, der ejes af staten, kommuner, Folkekirken samt offentlige stiftelser (§§ 8-16). Herudover kan det anbefales at skele til Skov- og Naturstyrelsens publikation ”Organiseret brug af statsskovene – regler og gode råd” fra 1997.

Endvidere vil Friluftsrådet opfordre til, at der i lokalaviser og på en hjemmeside informeres om øvelsespladsens aktiviteter, så befolkningen har mulighed for at få at vide, hvornår de har mulighed for at færdes på terrænet.

Det vil også være en stor fordel for befolkningen, hvis der ved indgangene til øvelsespladsen informeres om retningslinier for færdene på arealet samt information om de aktuelle øvelsesaktiviteter.

Reglerne for civil færdsel kunne med fordel publiceres i en selvstændig folder til udlevering til interesserede. Reglerne kunne også bringes på regimentets hjemmeside. Folderen kunne indeholde et kort over området med angivelser af de veje og stier, civile må færdes på. Det kunne også være relevant at supplere folderen med en beskrivelse af naturen og landskabet.

Specifikke interesser, fugle

Der ønskes taget hensyn til fuglene i de forskellige biotoper, specielt i yngletiden maj-august. Jagten bør begrænses for at beskytte fuglene.

Specifikke interesser, orienteringsløb

Spejderne vil gerne fortsat have mulighed for at benytte den nordlige del af området til orienteringsløb.

Fremtidig pleje

Friluftsrådet støtter forslaget om at fælde bjergfyrren på Fælledbakke. Endvidere finder Friluftsrådet, at poppelhegnet på Dommerby Hede bør fjernes, så hedearealet fremstår mere åbent.

I Tastum Plantage vil Friluftsrådet foreslå, at der foretages en udtynding i rødgranerne med henblik på at få undervækst op. Bevoksningen bør med tiden ændres fra den rødgran-monokultur den er i dag, til en mere varieret bevoksning med forskellige fortrinsvis hjemmehørende – træ- og buskarter i forskellige aldre.

Den eksisterende blandskov ved søen i Tastum Plantage ønskes bevaret og der bør i øget omfang efterlades dødt ved til naturligt forfald.

Samarbejde med organisationer

Friluftsrådet håber, at Hærens Operative Kommando i Karup/Prinsens Livregiment også fremover vil være imødekommende overfor organisationer og borgere, der har ønske om at benytte området. Evt. påvirkning af naturen ved sådanne arrangementer kan læses og minimeres gennem dialog og konstruktivt samarbejde. Her tænkes f.eks. på frygt for hundeefterladenskaber og forstyrrelse af vildtet.

Såfremt det kommer på tale at oprette et brugerråd for området, er Friluftsrådet og dets organisationer interesserede i at deltage i dette.

AFVEJNING

12 Afvejning af benyttelse og beskyttelse

De væsentligste temaer der knytter sig til afvejningen af den fremtidige benyttelse og beskyttelse af Skive Øvelsesplads er drift og pleje af øvelsespladsens store hede- og slettearealer, skovområderne samt forslag til naturgenopretning af en række enkeltarealer stillet af Prinsens Livregiment, Skov- og Naturstyrelsen samt eksterne bidragydere. De eksterne bidragydere ønsker drejer sig primært om ønsker i forhold til bevarelsen af grundvandet under øvelsespladsen, de kulturhistoriske interesser og offentlighedens adgang.

I dette afsnit redegøres for de overvejelser, der ligger til grund for afvejningen af de fremsatte ønsker beskrevet i afsnit 9, 10 og 11. Forslag og idéer som umiddelbart kan effektueres eller accepteres uden afvejning er ikke medtaget i nærværende afsnit, men i stedet overført direkte til afsnit 13: Plan.

12.1 Vurdering af ønsker og forslag fra forsvaret

Behov for øvelsesanlæg og uddannelsesfaciliteter

Behovet og placeringen af permanente faciliteter som f.eks. nærkampmomenter kunne endnu ikke afklares og det vil først være muligt når de nye regimenter har anvendt terrænet gennem længere tid. Når konkrete tiltag kan fremstilles, skal der søges om tilladelse fra relevante myndigheder, se afsnittene ”Nødvendige tilladelser til planens tiltag” og ”Planændringer” i kapitel 13.

Såfremt der ønskes etableret et antal forberedte kampstillinger var der enighed om at de vil blive placeret på slettearealerne i afdeling 13 og 15.

Terrænet øst og syd for kaserneområdet benævnt Fælleden, Fælledbakke og Nordskoven samt Heden

Ønsket om at opdele Dommerby Plantage i individuelle skovparceller med åbne områder til brug for militær uddannelsesaktivitet, etableringen af to spor som kan åbne mod syd samt anlæg af spor fra Fælleden mod syd til forbindelse mod viadukten forventes imødekommet. Dette begrundes i at ingrebene foretages i ung, stabil skov som forventes at kunne klare denne form for indgreb.

Da området er fredskov skal der tages stilling til en dispensation fra Skovloven, ud fra et konkret forslag som præsenteres for den lokale skovlovsmyndighed, Feldborg Statsskovdistrikt. Se afsnit vedrørende ”Retningslinier for skovdriften” i kapitel 13 og kortbilag 3 for regimentets konkrete udpegning.

Etablering af to spor fra Dommerby Plantage syd over den østlige del af Dommerby Hede med forbindelse til viadukten under Skivevej vil kræve dispensation fra Naturbeskyttelseslovens §-3 ved Viborg Amt. Det blev vurderet at dispensationen sandsynligvis vil være mulig, da der er tale om at sporene lægges tværs over overdrevet på den tidligere landingsbane for derefter at blive anlagt på allerede etablerede bæltepor mod syd.

Tastum Plantage

Ved etablering af tre eller flere større spor gennem plantagen, bør der udvises stor forsigtighed med hensyn til stormfaldsrisiko af ældre bevoksninger. Den konkrete udpegning af sporene er derfor foretaget efter afvejningsmødet i samarbejde mellem regimentet og Styrelsen.

Af hensyn til stormfaldsrisiko var der enighed om ikke at etableret større åbne områder centralt i Tastum Plantage. En større rydning af krattet litra 8 h og 10 c vil dog imødekomme forsvars behov.

Terrænet syd for Tastum plantage

Hvor de nye spor vil påvirke naturtyper omfattet af Naturbeskyttelseslovens §-3 er det nødvendigt at ansøge amtet om dispensation. Det vurderes som sandsynligt at der kan opnås dispensation til en udvidelse af den permanente sporlægning.

Dalum Partiet

Under afvejningsmødet blev der enighed om at anlæg af faste kampstillinger ikke vil foregå i de centrale dele af Dalum Høje, men at kampstillingerne i stedet anlægges vest for Dalum. Kampsporene etableres hovedsageligt på sletterne og agrene.

Hegn og beplantninger

Regimentets frafaldt forslaget om at beplante Pynten, afd. 7, g

12.2 Skov- og Naturstyrelsens ønsker til forbedringer af naturområder***Fællad Bakke, litra 2 f***

Målsætningen og plejeforslaget vil opfylde både natur- og øvelsesmæssige formål, men forsvaret ønsker ikke at fastlægge præcist hvilke plejemetode der vil blive anvendt til den kontinuerlige pleje. Det forventes at den kontinuerlige pleje vil blive et skift mellem de foreslåede metoder alt efter vejrforhold og tekniske hjælpemidler.

Overdrevet omkring Dalum Høje, litra 14 f og 15 e

Forslaget omkring markering af grævlingekomplekset blev skønnet unødvendigt da komplekset ligger på en svært tilgængelig lokalitet, og ødelæggende færdsel derfor ikke at udgøre nogen fare.

Fremtidig pleje af slette- og agerarealer

Punktet blev ikke afvejet på afvejningsmødet, da yderligere analyse var nødvendig. Efterfølgende er der opnået enighed om at regimentet plejer de 220 ha slette- og agerarealer som overdrev der jævnligt klippes. Eneste reservation i forhold til Styrelsens ønske om ikke at tilså arealer, er at regimentet ønsker at have mulighed for at sikre graveområder mod erosion ved eksempelvis at tilså gravearealer med rajgræs, for hurtigt at danne plantedække/fast overflade.

Forsvaret har udtrykt bekymring omkring at området vil udvikle sig til naturtypen overdrev. Ud over at der kan gå helt op til 50 år før områderne vil kunne betegnes som overdrev henvises i øvrigt til nærværende plans bilag 5 hvor følgende citat stammer fra:

”Store dele af forsvarets skyde- og øvelseterræner er tidligere landbrugsarealer. Ved overgangen til militære øvelsesområder ekstensiveres landbrugsdriften enten kraftigt eller ophører helt, hvilket ofte muliggør forskellige beskyttede naturtypers opståen. Imidlertid hindrer dette ikke fortsat gennemførelse af de militære aktiviteter, som er områdernes hovedformål.

Som efter de hidtil gældende regler er naturbeskyttelseslovens §§ 3-4 nemlig ikke til hinder for en fortsættelse af de beskyttede arealers hidtidige benyttelse. Dette gælder også forsvarets hidtidige benyttelse af arealer og anlæg m.v.

Det skønnes derfor, at den vedtagne driftsform på ingen måde vil have negativ indflydelse på øvelsesaktiviteterne, og at den fremtidig drift af de ca. 220 ha slette- og agerarealer vil sikre samfundets interesse i en forsvarlig og langsigtet forvaltning.

Pleje, genopretning og beskyttelse af vådområder

Der blev enighed om at etableres en generel ”No-Go-Zone” for bæltekørsel rundt om alle vådområder på minimum 5 m. De konkrete forslag om en 10 m ”No-Go-Zone” omkring vandhullerne vil ligeledes blive reduceret til 5 m.

Vandhul vest for Dalum, litra 15 c

Vandhullet vil ikke fremover blive anvendt til bjærgningsøvelse, og det foreslås derfor plejet på samme måde som vandhullet nordøst for Højvang, afdeling 14.

Moseområderne på Kærgård, litra 16 c

Der var enighed om at udføre de foreslåede plejetiltag.

På afvejningsmødet fremgik det, at forsvaret fortsat ønsker at have mulighed for at anvende moseområderne på den østlige del af Kærgård til bjærgningsøvelser. Derfor vil disse moser blive markeret som bjærgningsområder på øvelseskortet, bilag 2.

Skajbæk

Anvendelsen af bækken vil ikke kunne begrænses til kun at foregå til fods. Dette skyldes at netop området omkring Skajbæk har gode tilgangsforhold og terrænet på begge sider er ideelle til Ingeniørbataljonens uddannelsesaktiviteter pga. faste sider, relativt højtliggende og tørt terræn på begge sider.

Samtidig ligger den østlige del af Skajbækken i en fremrykningsakse mod store dele af øvelsespladsens sydlige del. Forsvaret er opmærksom på at området er sårbart og ønsker også at skrænterne fremover fremtræder markant både af æstetiske og øvelsesmæssige årsager.

Sliddet vil blive søgt begrænset ved at markere mulighederne for broslagning og anden færdsel på øvelseskortet, bilag 2. Der vil blive udarbejdet en beskrivelse til planafsnittet vedrørende krav om reetablering i tilfælde af nedslidning, graveaktiviteter mv. i og omkring Skajbækken. Samtidig vil området blive tydeligt markeret på øvelsesområdet som sårbart og med krav om reetablering i tilfælde af slidskader.

Bekæmpelse af Kæmpe Bjørneklo

Planten udgør ikke et problem på nuværende tidspunkt. Hvis der fremover findes enkelte planter på øvelsespladsen vil Styrelsens forslag til bekæmpelse blive fulgt.

Ændringer af den traditionelle skovdrift mod naturnær skovdrift

Der var interesse for at udarbejde en driftsplan mod naturnær skovdrift. Gennem planprocessen er alle forslag efterfølgende afvejet gennem dialog mellem Forsvarets Bygningstjeneste, Prinsens Livregiment og Skov- og Naturstyrelsen. Resultaterne af dialogen er indføjet direkte i planafsnittet efter mundtlig afvejning mellem de ovennævnte instanser.

Vildtpleje

Ud fra det lave jagttryk og den anvendte jagtform, der udøves/anvendes er det vurderet at jagtfriholdelse ikke er relevant. Regimentet vil også fremover tilstræbe at skabe gode forudsætninger for vildtet i specifikke terrænområder, herunder ro specielt i yngleperioder og vintertid samt ved underplantninger, slåning af højt græs og evt. såning.

Der blev argumenteret for ikke at udsætte fasan- og agerhøns, men regimentet ønskede at fastholde udsætningen og præciserede at fugleudsætningen ikke har et jagtformål, men bør betragtes som værende et supplement til en vigende bestand.

Faste bælte- og hjulspor samt forslag til områder der bør friholdes for kørsel

Forslaget om at udpege områder som ”Al kørsel uden for tvangsspor og anlagte hjulveje er forbudt.” vil ikke kunne administreres i praksis. Restriktionen vil derfor ikke blive medtaget på øvelseskortet.

12.3 Afvejning af ønsker og forslag fra bidragyderne***Forslag og ønsker fra Viborg Amt***

Regimentet oplyste at der kun finder dræning sted i render langs stierne og at dette udelukkende er udført for at holde stierne fri for vand i meget regnfulde perioder.

Ønsket angående fjernelse af nåleskoven omkring den flotte række på 5 gravhøje vil blive indarbejdet i forbindelse med nyanlæg af spor og etableringen af individuelle skovparceller til uddannelsesformål.

Forslaget om at forsøge en udvidelse af overdrevsarealerne ved Nissebakker vil blive tilgodeset ved ikke at anvende sprøjtemidler, gødning eller udlægge græsfrø.

Forslaget om at fjerne hvidgranhegnene vil blive effektueret i løbet af planperioden.

Poplerne i læhegnene vil blive fjernet i løbet af planperioden. Hybenroserne og Glansbladet Hæg vil så vidt muligt blive erstattet af de egnskarakteristiske træ- og buskarter nævnt under afsnit 10.10: Levende hegn.

Forslagene omkring gravhøjene i Dalum Bakker vil tildels blive tilgodeset ved at regimentet vælger at følge Skov- og Naturstyrelsens foreslåede tiltag omkring de kulturhistoriske interesser på øvelsespladsen.

Skive Kommunes forslag og ønsker

Den kommunale vandforsynings ønsker om:

- Ekstensiv skovdrift
- Naturskov
- Ekstensiv landbrugsdrift/økologisk landbrug
- Permanente græsningsarealer
- Naturområder

er i overensstemmelse med flere af styrelsens forslag til den fremtidige drift og pleje.

Forsvaret vil også fremover tage vidtstrakte hensyn til at sikre grundvandet under øvelsespladsen og kunne derfor tilslutte sig de fleste af kommunens forslag. Udlæg af permanente græsningsarealer er allerede indarbejdet på den vestlige del af Dommerby Hede, men det synes ikke foreneligt med de nuværende øvelsesaktiviteter at udvide denne driftsform.

Der vil fortsat være restriktioner mod følgende aktiviteter på øvelsespladsen:

- Benyttelse af pesticider
- Udbringelse af spildevandsslam
- Anvendelse af andre stoffer som kan forurene grundvandet.

Friluftsrådets forslag og ønsker

Den hidtidige åbenhed overfor offentligheden vil blive videreført ud fra nyligt vedtagne retningslinier fra Forsvarskommandoen, se afsnit 13.10 "Offentlighedens adgang".

Retningslinierne tilgodeser anbefalingerne fra Friluftsrådet bort set fra, at der ikke vil blive etableret egentlige ridestrøg, men at ridning kan tillades efter nærmere aftale med regimentet.

Tiltagene i nærværende plan vil generelt forbedre de forskellige biotopers naturværdier herunder fuglenes forhold. Høslættet på de store slettearealer vil blive foretaget så sent som muligt af hensyn til fuglenes yngleperiode.

PLAN

Denne del af drifts- og plejeplanen indeholder en anvisning af, hvorledes den ovenfor gennemgåede afvejning kan realiseres i praksis, herunder hvordan den skal udmøntes i retningslinier for terrænets fremtidige benyttelse, pleje og forbedring.

Planperioden er opdelt i tre perioder fra år 2002-2006, 2007-2011 og 2012-2016. Der henvises til perioderne som henholdsvis delperiode 1, 2 og 3. Sidst i dette afsnit er der opstillet en oversigt over den prioriterede handlingsplan.

13 Retningslinier for fremtidig anvendelse af Skive Øvelsesplads

Retningslinierne for den fremtidige anvendelse af øvelsespladsen skal tilgodes følgende forhold:

- At terrænet er udlagt som militær øvelsesplads, og derfor fortsat skal kunne opfylde forsvarrets behov for uddannelsesaktiviteter.
- At den forsvarsmæssige benyttelse sker under hensyntagen til landskabelige og biologiske værdier, som i drifts- og plejeplanperioden søges fastholdt og udbygget.
- At den rekreative benyttelse sker i det omfang det er sikkerhedsmæssigt forsvarligt og ikke forstyrrer forsvarrets brug samt er foreneligt med hensynet til de natur- og kulturmæssige værdier.

13.1 Behov for øvelsesanlæg og uddannelsesfaciliteter

Forberedte kampstillinger etableres på slettearealerne i litra 13 a og 15 a.

Nuværende landingsbane nedlægges og der etableres åbne uddannelsesområder på fremtidige hedearealer samt 3 spor gennem Dommerby Plantage. Se bilag 2 og 3 for placering.

I Tastum Plantage etableres tre spor i nord-, sydgående retning. Se bilag 2 og 3 for placering.

Krattets udbredelse i litra 8 h og 10 c reduceres, se efterfølgende afsnit "Tidligere hedearealer som nu er bevokset med krat".

Der indlægges tre nye kampvognsspor i den sydlige del af terrænet, se kortbilag 2 og 3.

- Spor 1. Fra nuværende kampvognsspor i den vestlige del af Tastum Plantage bliver der mulighed for et spor gennem litra 8 h, 10 c og videre mod syd hvor sporet kobles på Mørchs Vej og Dalumvej.
- Spor 2. Hovedsageligt midt igennem Tastum Plantage fra nord mod syd.
- Spor 3. Fra Rullebanen, over litra 9 e og med udgangspunkt over slettearealerne nord for Skajbæk. Det er endnu uvist hvor stort behov der er for dette tredje nye spor, og anlægget realiseres derfor først efter en længere analyseperiode.

På området vest for Dalum Høje, nord for Dalumvej bevares den etablerede bane for skydning med 14,5 mm og 12,7 mm salon mod bevægeligt mål.

Hvidgranhegn

På Pynnten litra 7 a og i området Syd for Tastum Plantage fjernes eksisterende gamle hvidgranhegn.

Kampvogns- og hjulspor

Der er foretaget en udpegning af tvangsspor langs vådområder og andre følsomme naturtyper. Se kraftig rød stregmarkering på Øvelseskortet bilag 2.

I særligt fugtige områder vil kampvogns- og hjulspor blive forstærket. Såfremt der anvendes byggeaffald skal det være miljøgodkendt. Forstærkningen etableres af kaserneelementet ved at fjerne ca. 0,5 m jord med gravelæssemaskine hvorefter der fyldes miljøgodkendt byggeaffald i som vejkasse. Oven på byggeaffaldet lægges et lag stabilgrus. Byggeaffaldet tippes for enden af sporet af lokale vognmænd for derefter at blive fordelt af gravelæssemaskinen.

13.2 Pleje af hedearealer

Den kontinuerlige pleje bliver et skift mellem de foreslåede metoder alt efter vejrforhold og tekniske hjælpemidler. Supplerende oplysninger til nedenstående plejeforslag kan ses i bilag 8.

Fælled Bakke, litra 2 f

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åben hede.	Reetablering af heden på sprængningsobjektpladsen. Den kraftige tilgroning af Bjergfyr, Gyvel og Bævreasp nedskæres og fjernes fra området. Grenmaterialet flises og sælges.	Træer og buske fjernes med kratrydder ca. hvert 5. år. Pletvis afbrænding eksempelvis i form af områder på ca. 25 m brede striber eller 25 x 25 m fordelt som skakterner. Afbrændingen foretages skiftevis ca. hver 10 år. Såfremt afbrænding ikke kan udføres slås med kniv- eller skiveklipper. På Fælled Bakke vil der blive taget hensyn til resterne af anlæggene fra 2. verdenskrig.

Vestlig del af Dommerby Hede, litra 5 a

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åben hede med tydelig fremtræden af markante gravhøje.	Ingen.	Græsningen fortsættes. Fårene <u>vil ikke blive tilskuds fodret</u>.

Østlig del af Dommerby Hede, litra 6 a

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Åben hede med hede-partier i forskellige alder.	Bjergfyr, Skovfyr, Gyvel og Rødgran bør nedskæres og fjernes fra området. Bevoksningensgraden ved planstatus reduceres med ca. 80 % på de ca. 20 % af arealet som er bevokset. Grenmaterialet flises og sælges. Poplerne, Rosa Rugosa og Glansbladet Hæg i det levende hegn fjernes først i planperioden. Det langsigtede mål er at hegnene kun består af egnskarakteristiske træ- og buskarter.	Træer og buske fjernes med kratrydder hvert 5 år. Såfremt forholdene tillader det, vil der blive foretaget en pletvis afbrænding eksempelvis i form af områder på 25 x 25 m fordelt som skakternes. Afbrændingen vil blive foretaget skiftevis hver 5-10 år. Såfremt afbrændingen kan tilpasses en øvelse, vil dette blive indarbejdet i øvelsen. Alternativt til afbrænding foreslås slåning med kniv-, skive- eller slagleklipper. Det afklippede materiale opsamles og fjernes fra arealet.

Heden, litra 9 o

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Åben hede med op til mellem 30-50 stk. spredte Enebær og egetræer.	Gyvel, Bjergfyr, Skovfyr og anden uønsket opvækst reduceres eller fjernes helt. Sitkagranhegnet mod øst fjernes. Hvor der findes Enebær og egetræer bevares disse spredt over arealet.	Træer og buske fjernes med kratrydder hvert 5 år. Pletvis afbrænding eksempelvis i form af områder på 25 x 25 m fordelt som skakternes. Afbrændingen foretages skiftevis hver 5-10 år. Hvor der forekommer Enebær eller egetræer etableres en brandfri zone på 4-5 m. Afbrændingen omkring enebærrene og egetræerne skal ske om morgenen, inden det bliver for tørt. Alternativt til afbrænding foreslås slåning med kniv- eller skiveklipper.

Hedeareal på den østlige del af litra 12 n

Heden bevares og plantet kultur fjernes.

Tidligere hedearealer som nu er bevokset med krat, litra 8 h, 10 c og 11 j

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Hedelyng domineret hede med spredt krat.	Alle nuværende enebær bevares og fritstilles. Total rydning af bjergfyr, hvidgran og rødgran. De mindre kratområder som bevares markeres på drifts- og plejekortet således at udbredelsen er kendt. Mht. litra 8 h og 10c: Mod Tastum Plantage bevares en større andel krat med enebær, eg, skovfyr, birk, alm. røn og bævreasp.	5 år efter 1. gangs plejeindgrebet iværksættes slåning med kniv- eller skiveklipper. Det afslåede materiale fjernes og kan evt. sælges og bidrage til at nedbringe plejeomkostningerne. Afbrænding som plejemetode bør af hensyn til brandsikkerheden ikke anvendes på disse områder.

13.3 Forbedringer i plejen af overdrev***Generelt om plejen i forbindelse med områder hvor der foreslås høslæt***

Høslættet bør foretages mindst hvert 5. år, men gerne oftere hvis der findes ressourcer hertil. Uanset valg af slåningsredskab bør klippehøjden ikke være lavere end 15-20 cm over jordniveau. Når slåningen iværksættes bør:

5. Arealet afdrives så vidt muligt gennemgås med uddannede hunde og hundeførere, som rekvireres gennem et landsdækkende Vildtredderkorps.
6. Der køres langsomt med slåmaskinen.
7. Slåningen startes fra arealets centrum og udad.
8. Traktoren, som bærer slåmaskinen monteres med en alarm, der lyder, når et stykke vildt registreres foran traktor og klipper. Derved kan traktorføreren stoppe og drive dyret væk.

I forbindelse med høslættet på overdrevene vil der være op til 20 % af hvert områder, der kun plejes i form af fjernelse af træer og buske. Placeringen af de 20 % vil være spredt over hele overdrevsområdet, og det kan være forskelligt fra hvert plejeindgreb. Der efterlades ligeledes små kratområder med Ene, Hvidtjørn, Slåen, Eg, Ask, Birk, Vrietorn, Benved og rosen arter m.m.

Høslættet vil ske så sent på sommeren som muligt, dvs. i august, eller tidligst fra 15. juli. Overdrevene slås med en egnet klippemaskine som klipper/skærer græs og urter af, uden at knuse det og derved er skånsom overfor floraen og smådyrsfaunaen. Den afklippede vegetation bør bjærges fra arealet. Efter afklipping bør høslættet ligge på arealet i nogle dage. Der går typisk 10-14 dage, men perioden er vejrafhængig. Når høslættet er tørt, fjernes det fra overdrevet.

På de større områder i afdeling 14 og 15 er det først nødvendigt at begrænse træopvækst fra 2004. Høslæt bør starter år 2003 og herefter hvert 3-5. år.

Overdrevet på Fælleden, afdeling 2

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åbent overdrev.	Gyvel fjernes først i planperioden. Udbredelsen vurderes at være på ca. 10 % af de 10,6 ha.	Slåning og efterfølgende fjernelse af materialet mindst to gange i planperioden.

Overdrevet på landingsbanen, afdeling 6

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åbent hedeareal bortset fra modelflyvearealet der bibeholdes som overdrev.	Ingen.	Som beskrevet under den kontinuerlige pleje af: Østlig del af Dommerby Hede, litra 6 a. Modelflyvebanen plejes fortsat ved jævnlig græsslåning.

Overdrevet, et mindre hedeområde samt kratområdet på Pynten, 7 a, 7 e, 7 c og 7 g

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åbent overdrev/hede.	Bjergfyr, Gyvel, birk, Rosa Rugosa samt de gamle hvidgranlæhegn fjernes. Udbredelsen vurderes at være på ca. 20 % af arealerne. Al deponeringen af enhver form for affald stoppes. Gammelt pigtråd og hegnspæle langs matrikelskellet i syd fjernes.	Hvert 5 år fjernes uønskede træer og buske fjernes. Fjernelsen af træopvækst kan foregå i forbindelse med slåning af overdrevet. Tjørn og Mirabel bør bevares spredt over overdrevet.

Overdrevet omkring Skajbækken, syd og nordvest for Tværagre samt et mindre område vest for Højvang, litra 12 l

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åbent overdrev.	Ingen	Kørslen fastholdes på de nuværende "Tvangsspor" som markeres på Øvelseskortet, bilag 2. Hvert 5 år fjernes uønskede træer og buske fjernes.

Overdrevet omkring Dalum Høje, litra 14 f og 15 e

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Nordlige del: Åbent overdrev med markante gravhøje. Sydlig del: Overdrev med større kratområder. Hele området bør være sammenhængende som ét stort overdrevs-område.	Kraftig reduktion af bevoksningen på gravhøjene. Grenmaterialet fjernes fra højene efter fældning. Det vurderes at træopvæksten udgør 50 % af overdrevet. Ud af de 50 % kan den ene halvdel ryddes med buskrydder og den anden halvdel med traktor monteret med grenknuser. De rødhvide pæle omkring gravhøjene suppleres med yderligere pæle.	Hvidtjørnekrattenes udbredelse ved planstatus bibeholdes, mens yderligere udbredelse af krat fjernes hvert 5 år. Udbredelsen ved planstatus er udprikket på grundkortet og tydeligt markeret på drifts- og plejekortet. Der etableres tvangsspor som markeres i terrænet og på Øvelseskortet, bilag 2.

Overdrevet omkring Kærgård, litra 16 a

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åbent overdrev med mindre krat specielt langs vådområder.	Birk og pil reduceres først i planperioden, således at der efter indgrebet er maks. 20 % af overdrevet som er bevokset med træ- og buskvegetation.	Træ- og buskvegetationen holdes nede så udbredelsen bevares under, eller omkring 20 %. På området syd for Lærkenborgvej foretages der høslæt af den naturlige vegetation ca. hvert 5. år. Alle spor markeres som "Tvangsspor" på Øvelseskortet, bilag 2. Hvor det skønnes nødvendigt markeres "Tvangssporene" også med pæle i terrænet.

13.4 Forbedringer i plejen af slette- og agerarealerne på øvelsespladsens sydlige del

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åbent overdrev/sletteareal med høslæt.	Ingen	Hele området foreslås opdelt i eksempelvis 3 områder som anvendes til militær uddannelse på skift. Efter 2 års anvendelse vil der være behov for udjævning af spor, graveaktivitet m.v. Udjævningen kan foregå med en kraftig tallerkenharve, som harver det øverste jordlag. Efter harvningen kan området ligge brak et år, således at jorden sætter sig, og der igen etableres en naturlig græs-, urtevegetation. Græs-, urtevegetationen slås eksempelvis hvert 3. eller 5. år Der anvendes ikke gødning eller sprøjtes. Der vil være mulighed for udlæg af kulturgræsser på områder med fare for erosion.

Tidligere ager, nordlig del af litra 12 o

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Dyrkning og hører permanent. Fremover åbent overdrev med spredte træer og buske.		Hvert 2.-5. år slås Gyvel.

13.5 Pleje, genopretning og beskyttelse af vådområder

Der etableres en generel "No-Go-Zone" for bæltekørsel rundt om alle vådområder og vandhuller på minimum 5 m.

Der vil ikke bliver fodret i, eller i umiddelbar nærhed af vådområder eller vandhuller.

Nr. 1 kortbilag 3: Hedesø, litra 8 t

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åben hedesø	Der ryddes en bredzone på 5 m langs kanten af søen.	Søen og mosen markeres på øvelseskortet, bilag 2 som område hvor: Al øvelsesvirksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.

Nr. 2 kortbilag 3: Sø, litra 9 k

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Sø med blankt vand-spejl og lysåben mose med hængesæk. Porsebuske mod nord og nordøst.	Træer som kan kaste skygge i søen fjernes. Pors bevares.	Træer og buske fjernes hvert 5 år. Dog ikke Porse. Søen og mosen markeres på øvelseskortet, bilag 2 som område hvor: Al øvelsesvirksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.

Nr. 3 kortbilag 3: Sø øst for Depotområde Fly, litra 10 m

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Lavvandet, åben sø.	Ingen	I løbet af planperioden fjernes pil og birk som kaster skygge ud i søen. Søen markeres på øvelseskortet, bilag 2 som område hvor: Al øvelsesvirksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.

Nr. 4 kortbilag 3: Vandhul nordøst for Højvang, litra 14 e

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Vandhul med blankt vand-spejl omgivet af lysåben mose.	Reduktion af nærmeste træer og buskes skyggende effekt. Oprensningen 1. år: 20-50 cm af bundlaget graves af 1/3-1/2 af vandhullet. Det tilsigtes at opnå en vintervandstand med dybde på mellem 80 og 120 cm dybde. Ved oprensningen etableres svagt skrånende bredder 1/5 ud til maksimumsdybden. Den opgravede jord trækkes ud over de nærliggende arealer eller fjernes helt, så den ikke virker skæmmende. Jorden må ikke danne unaturlige volde ved vandhullet. Oprensningen 2. år: Gentagelse af 1. år men på den anden siden end 1. år.	Vandhullet og mosen markeres på øvelseskortet, bilag 2 som område hvor: Al øvelsesvirksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.

Nr. 5 kortbilag 3: Vandhul vest for Dalum, litra 15 c

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åbent vandhul.	Reduktion af nærmeste træer og buskes skyggende effekt. Oprensningen 1. år: 20-50 cm af bundlaget graves af 1/3-1/2 af vandhullet. Det tilsigtes at opnå en vintervandstand med dybde på mellem 80 og 120 cm dybde. Ved oprensningen etableres svagt skrånende bredder 1/5 ud til maksimumsdybden. Den opgravede jord trækkes ud over de nærliggende arealer eller fjernes helt, så den ikke virker skæmmende. Jorden må ikke danne unaturlige volde ved vandhullet. Oprensningen 2. år: Gentagelse af 1. år men på den anden siden end 1. år.	Vandhullet og mosen markeres på øvelseskortet, bilag 2 som område hvor: Al øvelsesvirksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.

*Forslag til pleje af de enkelte moseområder**Nr. 6 kortbilag 3: Moseområderne, litra 2 e*

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Mose med spredt pile-vegetation.	Pilens udbredelse begrænses ved optrækning eller nedskæring. Materialet fjernes fra mosen. Hvidel som er plantet ud i mosen nordøst for litra 2, k fjernes så bevoksningskanten følger den omkringliggende rødgranbevoksning.	Hvert 10. år eller efter behov bør pilens udbredelse reduceres så mosen kun er delvist bevokset med pil.

Nr. 7 kortbilag 3: Mosen, litra 5 f

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åben mose men med enkelte spredte pilebuske.	Ingen.	En gang i planperioden begrænses udbredelsen af pilebuskene således at udbredelsen af pil ikke overstiger 1/3 del af mosens samlede areal.

Nr. 8 kortbilag 3: Mosen, litra 6 f

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Mose med gamle porse- og pilebuske.	Ved mosens sydlige del udbygges den allerede eksisterende østvestgående vold, således at afløbet fra mosen hæves 50 – 75 cm.	Volden og afløb vedligeholdes ellers ingen behov for kontinuerlig pleje.

Nr. 9 kortbilag 3: Moseområderne på Pynten, afdeling 7

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Moseområde med porse- og pilebuske	Pilens udbredelse begrænses ved optrækning eller nedskæring. Materialet fjernes fra mosen.	Hvert 10. år eller efter behov bør pilens udbredelse reduceres så mosen kun er delvist bevokset med pil. Moserne markeres på øvelseskortet, bilag 2 som område hvor: Al øvelsesvirksomhed forbudt, bortset fra gennemgående færdsel til fods.

Nr. 10 kortbilag 3: Mosen langs bækken i afdeling 7

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åben mose med skrænter bevokset med spredt krat og enkelte solitære træer.	Det gamle hegn fjernes. Nyt hegn placeres 2-5 m nord for skræntens top. Plejen iværksættes først i planperioden.	Ekstensiv græsning iværksættes såfremt der kan opnås aftale med lokale dyreholdere.

Nr. 11 kortbilag 3: Mosen med tilhørende sø, syd for Depotområde Fly, litra 10 d

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åben mose rundt om sø.	Bjergfyr, pil og birk fjernes. Bæltesporet langs mosens sydkant bør sløjfes og rykkes 10 m mod syd.	Hvert 10. år fjernes selvsåede pil og birk samt anden uønsket træ- og buskvegetation. Der etableres en 5 m zone på øvelseskortet som område hvor: Al øvelsesvirksomhed er forbudt bortset fra gennemgående færdsel til fods.

Nr. 12 kortbilag 3: Mosen vest for Skajbæk, litra 12 m

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Mose delvis bevokset med pil og birk.	Ingen	Der etableres en 5 m zone der markeres på øvelseskortet som område hvor: Al øvelsesvirksomhed forbudt bortset fra gennemgående færdsel til fods.

Nr. 13 kortbilag 3: Mosen nord for Fly, litra 13 e

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Åben mose.	Ingen	En gang i planperioden begrænses udbredelsen af pilebuskene således at udbredelsen af pil ikke overstiger 1/3 del af mosens samlede areal.

Nr. 14 kortbilag 3: Lillemose incl. vandhuller, samt tilstødende moseområder, litra 14 o

Målsætning	1. gangspleje	Kontinuerlig pleje
Vådområde med sø, mose og ellesumpskov.	Pilen mod syd reduceres.	Vedligeholdelse af den spinkle dæmning.

Nr. 15 kortbilag 3: Vådområde syd for Dalum Høje, litra 15 e

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Åbent vådområde på tørt overdrev.	Ingen	Ingen genåbning af eventuelt knuste drænrør da det hurtigt vil kunne udtørre vådområdet. Områder holdes fuldstændig fri for træer og buske.

Nr. 16 kortbilag 3: Mosen vest for broslagningssted i syd, ved Lærkenborgvej, litra 15 d

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Åbent vådområde.	Pilebuske fjernes så udbredelsen reduceres til 1/3 del af mosens samlede areal dvs. at der ikke bør være mere end ca. 0,3 ha. af mosen som er bevokset med pil. Den sydlige del, hvor orkidéerne findes, holdes åben for buske.	Pilebuskenes udbredelse bør ikke overstige 1/3 del af mosens samlede areal. Den sydlige del, hvor orkidéerne findes, holdes åben for buske.

Nr. 17 kortbilag 3: Moseområderne på Kærgård, litra 16 c

Målsætning	1. gangspøje	Kontinuerlig pleje
Åbne moser.	Som beskrevet under generelle retningslinier for pleje af vandhuller i afsnit: 10.5 "Pleje, genopretning og beskyttelse af vådområder".	En eller to gange i planperioden begrænses udbredelsen af birk og pilebuske, således at udbredelsen ikke overstiger 1/3 del af

Skajbæk

Sliddet vil blive begrænset ved at markere mulighederne for broslagning og anden færdsel på øvelseskortet, bilag 2. Der er krav om reetablering i tilfælde af nedslidning, graveaktiviteter mv. i og omkring Skajbækken.

Bekæmpelse af Kæmpe Bjørneklo

Bekæmpelse kan foregå enten ved slåning, rodstikning i 5-10 cm dybde eller opgravning. Viser det sig i løbet af sommeren, at enkelte planter er blevet overset, er det vigtigt, at disse ikke får lov at sprede frø. Dette forebygges ved at afskære blomsterstanden og brænde, den inden frøene er modnet.

13.6 Kulturhistoriske interesser

Tydelig afmærkning opsættes eller forbedres ved følgende høje: 1907:1, 3, 11, 12, 113, 116, 156, 160 og 161. Specifikke forslag til yderligere tiltag omkring gravhøje og diger er beskrevet i bilag 6 og kan ses kortbilag 2.

Højene 1907:60, 117, 123, 131 og 136 er beskadiget og skaderne vil blive udbedret eller restaureret i løbet af planperioden.

13.7 Retningslinier for skovdriften

Denne driftsplan anbefaler, at det nuværende plantagedrift ophører, og at man på Skive Øvelsesplads overgår til et naturnært skovdriftssystem som bygger på vedvarende skovdække, selvforryngelse og fler-etagerethed.

Et varigt skovdække skabes bedst ved en skovopbygning med flere forskellige træarter, samt hvor der i de enkelte bevoksninger skabes en form for fleretageret struktur hvor der kan opstå naturlig forryngelse. Størstedelen af øvelsespladsens egentlige skovbevoksninger er imidlertid monokulturer af især rødgran og sitkagran. Disse bevoksninger drives ikke med varigt skovdække, dels fordi der anvendes renafdrift ved optimal omdriftsalder, men også fordi rødgran og sitkagran bliver ustabile i de ældre aldersklasser.

I den kommende planperiode er det derfor vigtigt at iværksætte skærmforryngelse af en stor del af monokulturene af rødgran og sitkagran, i stedet for at satse på at forrynge disse arealer ved renafdrift. Forryngelserne bør overvejende ske ved skærmforryngelse, fordi skærmforryngelse bedst vil sikre, at der bevares et vedvarende skovdække og derved åbnes for muligheden for at der kan indplantes frostfølsomme træarter. Jo længere tid man venter med at påbegynde skærmstilling i disse bevoksninger, jo større er risikoen imidlertid for, at rødgran- og sitkagranbevoksningerne pga. alder, højde og anden svækkelse bliver uegnet til skærmforryngelse. Derfor vil mange bevoksninger blive foreslået skærmstillet først i planperioden for at nå skærmstillingen specielt inden for stor højde.

Principperne ved konvertering til naturnær skovdrift på Skive Øvelsesplads

Træartsvalget i de blandingsbevoksninger der foreslås anlagt i den kommende planperiode bør være træarter med betydeligt selvforryngelsespotentiale som på lang sigt kan danne stabile og sunde bevoksninger under de vanskelige vækstvilkår. Skov- og Naturstyrelsen vurderer, at eg, skovfyr og bøg bør være hovedtræarterne, men der bør ske en indblanding af andre løv- og nåletræarter som birk, ask, fuglekirsebær, ædelgran og douglasgran. Bøg, ask, ædelgran, douglasgran er dog frostfølsomme og indbringes derfor bedst under skærm evt. først når hovedtræarterne er etableret. Mange af træarterne findes allerede på arealet i dag, og kan derfor så sig selv ud i området med tiden. Det vil derfor være vigtigt at der f.eks. ved tyndingen af litra 8 h og 10 d efterlades mange af de oprindelige træ- og buskarter for derved at få arterne til at sprede sig ind under bevoksningerne mod øst. Her vil den fremherskende vestenvind hjælpe godt til med frøspredningen.

Se i øvrigt bilag 7 for en beskrivelse af de forskellige træarters forventede brug og potentiale på Skive Øvelsesplads.

Ovenfor er nævnt, at forryngelserne af især de ældre rødgran- og sitkabebevoksninger bør ske ved skærmforryngelse. Ved skærmforryngelse forstås, at man tynder bevoksningerne relativt hårdt 2-4 gange over en 4-8 årig periode. Stamtallet vil herefter være reduceret til ca. 50 % eller mindre, og have karakter af en "skærm", som underplantes. Der går som hovedregel minimum 4 år fra skærmstillingen påbegyndes til der underplantes. Underplantning som allerede er påbegyndt i den sydlige del af Tastum Plantage, vil netop udvikle skoven mod en mere varieret og stabil biotop. Variationen vil skabe bedre levevilkår for dyr og planter samt højne den oplevelses- og øvelsesmæssige værdi af skoven.

"Skærmen" sørger for at de nyplantede træer er væsentligt mindre udsat for frost i vækstsæsonen, insektangreb, udtørring samt konkurrence fra ukrudt om vand og næringsstoffer. Desuden gør skærmen, at arealet stadig har karakter af skov. Graden af tyndingerne bør være en balance-

gang mellem at skabe lys nok til naturlig foryngelse, men ikke så meget lys at forekomsten af græsser bliver dominerende.

Desværre er en skærm af ældre rødgran og sitkagran sjældent særlig stabil, og det springende punkt ved denne form for foryngelse er derfor, om skærmen kan holde sig stående til underplantningen er ca. 2 meter høj. Når underplantningen er ca. 2 meter høj kan skærmen tyndes eller fjernes helt, og den nye skov vil stå parat.

For at gøre rødgran- og sitkagranskærmen så stabil som mulig er det vigtigt, at:

- Stamtalsreduktionen (fjernelse af 50 % eller mere af træerne) sker over 2-4 omgange i løbet af 4-8 år, med "fornemmelse" for, hvad bevoksningen kan tåle, førend der underplantes. Skærmstilling bør helst ske, når bevoksningen er under 14 meter høj. Tyndingerne bør sker i marts, april eller evt. første halvdel af maj. Herved fjernes den betydeligste risiko for alvorlige stormfald under vinterhalvårets ofte kraftige storme, idet træerne får en vækstsæson til at "gro fast" efter tyndingen. Marts, april eller evt. første halvdel af maj er til gengæld saftstigningsperioden, hvor barken kan være meget "løs" og let rives af. Derfor skal førerne af skovningsmaskinen og udkørselsmaskinen være påpasselige med at holde afstand til de blivende træer.
- Skærmstilling og underplantning startes fra øst i bevoksningerne, således at vestsiderne bevares som lægivere indtil underplantningerne i øst er ca. 2 meter høje. Så tyndes/skoves skærmen i øst og der påbegyndes skærmstilling og underplantning i vestsiden af bevoksningen. Ca. den vestligste fjerdedel bør altså efterlades stort set utyndet, med mindre der står stabile nabobevoksninger vest for.
- De sundeste træer efterlades som skærm. Undertrykte, svagt forankrede træer bør fjernes så tidligt som muligt, ligesom særligt store træer bør fjernes af hensyn til det rodtryk, de kan udøve på underplantningen.
- Skærmtræerne fordeles så jævnt som muligt.

Skulle skærmen bryde sammen inden underplantningen er ca. 2 meter høj, er det dog ikke en katastrofe med de underplantnings-træarter, der anbefales her (se senere). De fleste af disse træarter vil også kunne klare sig uden en skærm, men til øvelsesformål vil det være uheldigt, idet der vil opstå en slags renafrift der skal efterbedres. Herefter vil det tage en årrække inden området igen får karakter af skov.

Ved tyndingerne bør toppene fra træerne efterladtes til henrådning på skovbunden, da det vil være urentabelt at transportere dem ud og f.eks. flise dem til salg. Toppene kan være til biologisk og skovdyrkningsmæssig fordel for bevoksningerne ved især at skabe bundlæ. Problemet med typografbiller bør ikke blive stort, da toppene jo ligger i skygge. Toppene bør i videst mulige omfang placeres på køresporene, så de ikke generer udførslen af underplantningen.

Løvtræernes tilvækst og kvaliteten af tilvæksten, må forventes at være begrænset, hvorfor man de næste 100 år eller mere ikke skal regne med, at løvtræet i Dommerby og Tastum Plantage vil producere andet end brænde. Løvtræernes skovdyrkningsmæssige værdi er dog alligevel høj pga. deres andre og i denne sammenhæng mere væsentlige funktioner. I fremtiden skal det sikres, at der bevares et betydeligt indslag af løvtræer i alle bevoksninger, og at rene bevoksninger af løvtræer behandles, så der dannes en underetage af forskellige træarter, når disse bevoksninger bliver ældre end 50 år.

Resultatet af konverteringen til naturnær skovdrift og udlægningen af urørte skovområder

Det generelle skovbillede på Skive Øvelsesplads om ca. 100 år forventes at blive en blandings-skov hvor eg, skovfyr og bøg vil dominere. Spredt i bevoksningerne vil endvidere stå relativt store nåletræer. Nåletræerne vil primært være ædelgran, lærk og douglasgran, men rødgran og sitkagran vil også kunne findes. Der vil være lysninger i skoven opstået i forbindelse med skovning af stort nåletræ. I lysninger vil der pga. skovklimaet sandsynligvis hurtigt komme ny træopvækst, ligesom der i underskoven vil være spredt træopvækst på vej op. Opvæksten fremmes ved at fælde træer både i underskoven og i skærmen. Målet er en etageret struktur med få store træer på ca. 20 meters højde, en underskov primært af løvtræ på 10-12 meters højde og en undervækstzone på 0-3 meters højde. Hvilke etage der dominerer vil variere rundt i bevoksningen.

Når først ovennævnte skovmiljø er skabt, kan man - groft sagt - gøre hvad man vil med henblik på at skabe de skovterræner man ønsker. Eksempelvis kan man med passende hugstindgreb skabe områder med meget tæt underskov til brug for f.eks. øvelser i "kamp i lukkede terræner", eller man kan hugge lysninger til brug som åbne undervisningsområder.

Det skal understreges, at fra skærmstillingen påbegyndes til den nye skov er 2-3 meter høj vil der i de fleste tilfælde gå ca. 15-20 år. I denne periode vil de ældre rødgran- og sitkabevoksninger virke endnu mere åbne, end de gør nu. Dette taler for at sprede skærmstillings-tiltagene over planperioden, således at der hele tiden findes rimelig tæt skov på terrænet til brug for øvelsesaktiviteterne.

De urørte skovområder på Kærgård vil efterhånden udvikle sig til en urskovsagtig struktur med væltede og døde træer, foryngelser vil forekomme i lysbrønde og der vil fortsat være et højt vandindhold i jorden. Skovbrynene vil være brede og der vil være en blød overgang til det lysåbne overdrev. Forekomsten af disse faktorer vil skabe et naturområde med mange levedmuligheder og højst sandsynligt gøre Kærgården til det område på Skive Øvelsesplads med den største, biologiske mangfoldighed.

Fremtidigt træartsvalg

De fremtidige hovedtræarter bliver eg, skovfyr og bøg samt i mindre udstrækning sitkagran og rødgran. Andre træarter som f.eks. ask, fuglekirsebær, ædelgran, douglasgran, birk og bævreasp vil også indgå i bevoksningerne.

Den forventede effekt af at satse på eg, bøg og skovfyr som fremtidige hovedtræarter i en blandingsskov er primært at sikre:

Skovdyrkningsmæssige faktorer:

- Stabilitet
- Dækning
- Lægivning
- Jordbundsforbedring
- Gode muligheder for det naturnære skovdyrkningssystem

Flersidige faktorer:

- Forbedring af de øvelsesmæssige forhold
- Grundvandssikring
- Brandsikring
- Forbedring af arealets naturindhold
- Forbedring af de landskabelige forhold
- Højere biodiversitet

Se bilag 7 for en beskrivelse af de enkelte træarter og deres forventede potentiale og brug på Skive Øvelsesplads i fremtiden.

Træartsblandinger og kulturmodeller

Da regimentet forholdsvis hurtigt ønsker at opnå et naturnært skovdriftssystem som bygger på vedvarende skovdække, selvforryngelse, fler-etagerethed og stor stabilitet er det nødvendigt at anvende mange forskellige træarter. Da ikke alle de ønskede træarter findes spredt over øvelsespladsen vil det være nødvendigt at foretage en intensiv transformering hvor de ”nye” arter indplantes under f.eks. monokulturer af sitkagran og rødgran. Når et sådant naturnært skovdriftssystem er opbygget (om 50-100 år) kan den ønskede træartsblanding sikres ved hugst, men det er vigtigt allerede nu at indplante de træarter, som på længere sigt må forventes at blive de bærende træarter i den naturnære drift, samt at blande dem således at resultatet kan blive det ønskede. Træartsblandingerne bør foretages holmvis udfra en strategisk overvejelse med hensyn til jordbund, topografi og lystilgang.

Det skal bemærkes at der omkring planstatus i år 2000 allerede er underplantet flere steder med kombinationer af sitkagran, skovfyr, lærk, douglasgran, ædelgran, eg og bøg. Bevoksninger anlagt i 1980- og begyndelsen 1990'erne er hovedsageligt monokulturer af sitkagran og rødgran. Sitkagran og rødgran vil i kraft af disse bevoksninger stadig udfylde en stor del af skovbilledet i mange år fremover og på den baggrund foreslås der ikke anvendt yderligere sitkagran eller rødgran i planperioden.

Skov- og Naturstyrelsen anbefaler, at der i nedenstående træartsblandinger - som danner grundlag for den konkrete kulturplan foreslået senere i dette kapitel – kan indblandes op til 20 % andre træarter end de angivne. Formålet er at øge variationen af træarter yderligere. I nogle områder kan således indplantes f.eks. fuglekirsebær, bævreasp, lind, rødell og birk på bekostning af f.eks. eg, bøg og skovfyr. Spontan opvækst af andre træarter bør udnyttes i videst mulige omfang undtagen bjergfyropvækst som virker invasiv. Hvor der således findes holme eller enkeltindivider af eksempelvis skovfyr, ædelgran, bøg, eg, pil, alm. røn, hyld eller andet skal disse tildeles 1. prioritet i forhold til den resterende bevoksning. Dette gælder selvsåede såvel som plantede holme eller træer.

Langs indre og ydre skovbryn kan den naturlige træ- og buskopvækst suppleres med benved, brombær, hassel, alm. hvidtjørn, kvalkved, hunde rose, tørst og alm. hyld.

Træartsblandingerne som primært anbefales i den kommende periode er:

1. Underplantning af ustabile bevoksninger hvor skærmen kan forsvinde indenfor 5-10 år:

Eg/skovfyr/ask/fuglekirsebær/douglasgran i forholdet 40/30/10/10/10 (=60 % løv, 40 % nål hvoraf de 90 % er hjemmehørende træarter). Eg, Skovfyr, fuglekirsebær og douglasgran vil i første omgang danne overetage sammen med selvsåede rødgran. Indplantning af fuglekirsebær og ask vil skabe yderligere variation samt naturmæssig værdi. Under de indplantede arter vil der indfinde sig selvsåede birk, røn og hæg der vil virke som en kratagtig underetage. Underetagen vil tilsammen med de plantede arter sikre stabilitet, læ og jordbundsforbedring via deres let-omsættelig løv. Douglasgran kan specielt anvendes til ”plombering” hvor der findes huller i bevoksningen som skaber lysbrønde. Her vil dens høje ungdomsvækst hurtigt udnytte lyset hvorved der skabes en varieret struktur i forhold til de andre underplantningsarter. Et godt eksempel på gruppevis indplantning ses mellem litra 11 m og 11 p hvor der under sunde, kraftige skovfyr ses en fin opvækst af løvtræer.

2. Underplantning af stabile bevoksninger hvor en åben skærm kan bevares 20 år eller mere:

Bøg/eg/skovfyr/ædelgran i forholdet 40/25/25/10 (=65 % løv, 35 % nål hvoraf de 90 % er hjemmehørende træarter). Det ses ud fra flere vellykkede underplantninger på Skive Øvelsesplads at kombinationer med bøg passer fint til underplantning af stabile skærme. Bøgen trives og er vækstkraftig i eksempelvis underplantninger af litra 11, p. Bøg vil på lang sigt være med til at skabe stabile og gode

forhold for selvfornyelse i form af et køligt og fugtigt skovklima. Samtidig vil den naturmæssige værdi blive højnet væsentligt i en blandingsskov med bøg som et markant element. Egen er vanskelig at plante ind under skærm da den har høje lyskrav. Derfor bør eg kun plantes ind i holme hvor skærmen er særlig åben, gået i opløsning eller forventes at gå hurtigt i opløsning. Såfremt skærmen pludselig forsvinder vil sådanne egeholme være garanter for at en vis form for skovklima bevares eller hurtigt genskabes. Ædelgran vil med sin meget langsomme kulturstart først blive markant sent i forløbet. Her vil den gavne med høj omdriftsalder og være med til at sikre stabilitet i skovstrukturen samtidig med at der vil være gode muligheder for at træarten danner selvfornyelse.

3. Tilplantning af mindre bevoksninger og pludselig opståede skovkanter:

Lærk i renbestand eller lærk, eg og skovfyr i forholdet 33/33/33. Lærk og skovfyr vokser hurtigt i ungdommen og bliver i forhold til eg relativt hurtigt til skov. Indblanding af eg kan dog være at foretrække, hvor væksthastighed er underordnet eller hvor løvtræ er ønskværdigt af landskabelige, naturmæssige eller skovbrandsforebyggende årsager.

Proveniensanbefalinger og kulturmodeller ses i bilag 7.

Bemærk at der ikke påregnes brugt pesticider andet end til beskyttelse af nåletræplantninger mod snudebille-angreb. Bemærk også bilagets "katastrofemodel" for skærmunderplantninger såfremt disse bryder sammen.

Hegning

Den største trussel mod ovenstående plan er, bortset fra stormfald, at de underplantede løvtræer bliver ædt af harer og råvildt. Hare- og råvildtbestanden på øvelsespladsen er dog relativt begrænset efter danske forhold. Hegning af skov-kulturerne har derfor hidtil ikke været benyttet, fordi man ikke har registreret skader af betydende omfang. At hegne kulturerne er desuden dyrt og uhensigtsmæssigt i øvelsesmæssig sammenhæng.

I forbindelse med plantningsarbejdet i den kommende periode kan det dog være hensigtsmæssigt at hegne mindre dele for at sikre hurtigst mulig vækst, samt sikre de særligt udsatte træarter. Stort set alle løvtræ-arter er yndede fødeemner for hare, rå- og kronvildt, men også ædelgran og douglasgran er meget eftertragtede. "Flyvende" indhegninger på ca. 100 x 100 meter, der opstilles i 5-6 år med passende afstand imellem, kunne i så fald måske være en mulighed. En anden mulighed kunne være kappeplantning, hvor f.eks. en eg og en skovfyr plantes sammen, og skovfyrren beskytter egen mod bid (og frost) ved at egen "gemmer sig væk" i skovfyrren. Når egen er over bidhøjde fjernes skovfyrren. Ved kappeplantning sparer man således hegningsudgiften men den er tilgængelig arbejdskraft- og administrativt krævende. Det ses desværre tit at man glemmer at fjerne skovfyrene efter 4-7 år, hvorved resultatet bliver en ren skovfyrbevoksning – og egeplantningerne er spildt.

Det skal understreges, at manglende hegning kan vise sig meget bekostelig. Vildtets påvirkning af nyplantningerne skal derfor følges nøje.

Såfremt man på et tidspunkt alligevel beslutter sig for at hegne skal oplyses, at prisen vil være ca. 10.000 kr/ha på de store flade arealer som udgør Skive Øvelsesplads.

En reduktion af vildt-bestanden via jagt kan udføres for bedst muligt at sikre kulturene samt sikre, at der sker en vis naturlig fornyelse overalt i skovområderne.

Jordbearbejdning

Der er sandsynligvis et veludviklet al-lag i jorden under det meste af Skive Øvelsesplads. For at sikre skovens udvikling bedst muligt på længere sigt, er det vigtigt at få brudt dette al-lag i forbindelse med kultur-etableringen. Dette kan ske ved grubning på renafdrifter, mens det er mere kompliceret i forbindelse med underplantning.

Der er dog for relativt nyligt udviklet et mekanisk plantebor der påsat en lille skovningsmaskine, kan lave plantehuller under skærm. Dette plantebor laver hul i al-laget, samt sikrer en opblanding af det ofte tykke morlag med den underliggende mineraljord. Det sidste er vigtigt for at sikre kulturetableringen, idet rødderne skal i kontakt med mineraljord, for at planternes vandforsyning er sikret bedst muligt. Det anbefales at benytte dette mekaniske plantebor eller tilsvarende i forbindelse med underplantningerne på Skive Øvelsesplads i den kommende periode.

Plantehulsboring er relativt dyrt, ca. 2,5 kr/hul. Det skal bemærkes, at der findes andre aggregater der kan lave plantehuller under skærm uden at ødelægge skærmtræernes rodnet nævneværdigt, og at den tekniske udvikling på dette område er under stadig udvikling. Det er derfor muligt, at der om nogle år, når de fleste af underplantningerne skal foretages, vil være andre og måske billigere muligheder end plantehulsboremaskinen. Det bør undersøges til den tid. I kulturmodellerne i bilag 7 er anvendt plantehuls-boringsprisen, da det så vidt vides er det bedste aggregat p.t.

Driftsplan

Med udgangspunkt i de ovenstående afsnit har Skov- og Naturstyrelsen i 2002 foretaget en gennemgang af skovene på Skive Øvelsesplads med det formål at udfærdige en plan for driften af skovarealerne i den kommende periode. Selve planen fremstår som en forskrift for, hvilke bevoksninger, der skal tyndes eller afvikles i planperioden (2002-2016) og hvilke træarter, der skal etableres efterfølgende.

Kulturplanen er opstillet skematisk hvilket ikke levner plads til længere bemærkninger. Derfor er der før skemaet en kort overordnet beskrivelse samt begrundelse for driftsplanens tiltag:

Dommerby Plantage

I plantagen er der gode muligheder for at konvertere mod selvforrygende blandingsskov i og med at bevoksningerne er forholdsvis unge, har en lille højde under 14 m samt at der allerede findes selvforryngelsen af birk, eg, alm. røn og bævreasp.

Skovbevoksningerne i et område omkring de 5 markante gravhøje centralt i Dommerby Plantage bør ikke fremover være bevokset med træer. Bevoksningerne bør af kulturhistoriske, øvelsesmæssige og landskabelige årsager ryddes først i planperioden. Den landskabelige, natur- og øvelsesmæssige værdi ved at fjerne disse bevoksninger er væsentlig større end træproduktionsværdien ved disse bevoksninger. Bevoksningerne er fredskovspligtige ifølge Skovloven, og rydning kræver derfor skovlovstilladelse fra Feldborg Statsskovdistrikt.

Tastum Plantage

Det generelle indtryk af Tastum Plantage er homogene nåletræsbevoksninger omkring 40-50 års alderen. Indtil midten af 1990'erne har homogeniteten i bevoksningerne været videreført ved renafdrift og beplantning med sitkagran i stormfaldsramte dele af skoven. Fra midten af 1990'erne er det forsøgt at skabe større spredning indenfor valget af nåletræ. Der er således plantet blandinger af sitkagran, ædelgran, douglasgran og skovfyr og i litra 11, p er rødgran og ædelgran un-

derplantet med bøg, ædelgran og skovfyr. Resultatet ser lovende ud specielt i den sydvestlige del, hvor der er tyndet således at forholdet mellem lystilgang og skovklima er optimalt.

Højvang Plantage

Bevoksningerne i Højvang Plantage er omkring 40-60 år. Skoven fremtræder mørk og lukket til trods for den relativt lille størrelse. Løv- og nåletræsbevoksningerne i Højvang Plantage har behov for tynding, men der skal udvises varsomhed overfor tynding i de ældre bevoksninger da de er følsomme overfor så sene indgreb.

Flere steder er der klynger af udgåede elmetræer langs sporene. Disse træer bør fældes, så der ikke er fare for at der falder store grene ned på sporene. Veddet kan med fordel trækkes ind i skoven og blive liggende i skovbunden.

Skoven ved Kærgård

Som beskrevet i statusafsnittet fremstår skovene ved Kærgård som smukke, gamle og varierede løvskove. Rekreativt, naturmæssigt og landskabeligt betragter forsvaret og Skov- og Naturstyrelsen den centrale skov samt skræntskoven mod syd som områder af meget høj værdi, hvorfor der er opnået enighed om at skovene bevares som driftsmæssigt urørte skove. Ud over de nævnte forhold bør det nævnes at netop udgangspunktet med en stor andel af forskellige og gamle løvtræer der nærmer sig forfald, er et godt udgangspunkt for urørt skov idet naturligforyngelse vil ske langsomt, og så naturligt som tænkeligt.

Ved at udlægge skovene som urørte skove skal forstås, at der ikke vil blive foretaget skovdykningsmæssige tiltag. Derved viderefører og sikrer forsvarets hidtidige restriktive holdning overfor området.

Forsvaret vil dog i sjældne tilfælde foretage behersket ”oprydning” langs trampestierne og langs det eneste spor fra nord og ind til søen centralt i Kærgård Skov. Formålet med ”oprydningen” vil være af hensyn til øvelsesmæssige formål eksempelvis etablering af beredskabsområde for en enhed af delingsstørrelse eller af hensyn til skovgæsters sikkerhed. Materialet fra ”oprydningen” vil forblive i skovområderne, og der vil ikke blive foretaget sankning eller anden form for fjernelse af ved.

Driftsplan for skovområderne på Skive Øvelsesplads										
Periode 2002 - 2016										
Afd	Litra	Træart	Årgang	Areal	Tynding	Tidspunkt			Kulturplan	Bemærkning
					Antal	Pri mo	Me dio	Ulti- mo	Model 1 - 2	
2	j	RGR	1978	3,90	2	x	x		Underplant med 2	Kan behandles som litra 4, a, g og h.
3	b	EG	1976	2,80	1			x		
3	e	SKF	1987	0,80	1	x				Egene og bøgene står klemte.
3	f	LÆR	1991	1,00	1		x			Vær opmærksom på EG samt BIR som der skal tyndes for.
3	k	RGR	1965	1,70	2	x	x		Underplant med 2	Tynd specielt for ÆGR.
3	o	OMO	1985	1,40	1			x		
3	m	SKF	1985	1,10	1			x		
3	l	RGR	1986	1,10	2		x	x		
4	a, g og h	RGR	1972, 1976	8,80	2	x	x		Underplant med 2	Tynd for LÆR og ÆGR, bevar selvsåede røn, hæg og BIR.
4	c	RGR	1970	0,80	1		x			Tynd for ÆGR.
4	d	SGR	1991	0,50	1			x		Tynd for LÆR.
4	f	RGR	1986	0,50	1			x		Tynd for ÆGR og LÆR.
4	j	RGR	1988	6,30	2	x	x			Tynd for ÆGR medio i planperiode.
4	m	RGR	1980	7,60	2		x	x	Underplant med 2	Vær opmærksom på selvsåede EG, røn og BIR.
5	c	RGR	1977	0,50	2	x	x			
8	a	SGR	1986	0,20	2		x	x		
8	d og j	SGR LÆR	1987 1989	2,90	2		x	x		Sats på eksisterende EG og SKF samt selvforyngelse af BIR og røn.
8	n	RGR	1951	2,30	1 til 2	x		x		Tynd for nuværende selvforyngelse og afvent reaktion efter tyndinger.
8	q	ÆGR	1948	0,40	1		x			Tynd sydlig del og afvent selvforyngelse.
8	x	RGR	1977	0,90	2	x		x		Tynd for ÆGR.
9	f	RGR	1977	1,60	2	x	x			

Tabel 2. Driftsplan på skemaform. Foryngelsesarealerne er vist på kortet, bilag 3.

Periode 2002 - 2016

Afd	Litra	Træart	Årgang	Areal	Tynding	Tidspunkt			Kulturplan	Bemærkning
					Antal	Pri mo	Me dio	Ulti- mo	Model 1 - 2	
9	n	RGR	1985	0,90	2	x		x		Tynd for EG og LÆR
9	p og r	SKF RGR	1967 1956	1,50	1	x			Underplant med 1, men tag hensyn til selvforyngelse.	Bevoksningen er lys, åben og virker stabil. Selvforyngelse af EG, SKF, SGR, RGR i forskellig aldre og strukturer.
9	s	SGR	1990	0,50	2			x	Underplant med 2	
9	t	SGR	1992	1,40	1 til 2			x		
9	u	SGR	1997	1,30		x				Flere DGR har 3-4 toppe efter fejleskader. De bør klippes primo.
10	a	SKF	1967	1,10	1 til 2		x			
10	j	RGR	1966	2,80	2	x	x		Underplant med 2	
11	d	RGR	1958	1,10	2	x	x		Underplant med 1	Underplantningen er allerede foretaget på dele af litra.
11	h og m	RGR	1969 1966	2,70	2 – 4	x	x		Underplant med 2	Vær opmærksom på SKF mod vest med fin selvforyngelse.
11	k og p	RGR	1950	13,90	2 – 4		x	x	Underplant med 1	Tag hensyn til vellykket selvforyngelse, indbland gerne LIN og REL etc.
11	l	RGR	1975	1,70	2	x		x		Fjern BJF og tynd for ÆGR.
11	n	RGR	1991	0,90						Kan bevares utyndet såfremt der ønskes en tæt bevoksning til bivuakering.
11	r	SGR	1992	0,20	1			x		
11	t	RGR	1991	0,80	1			x		
11	x	RGR	1976	2,90	2	x	x		Underplant med 1	
12	f	RGR	1991	1,80	1 til 2		x	x		
12	h	LÆR	1987	1,50	2	x		x		
12	p	ÆGR	1957	3,90	2 – 4	x	x		Vurder om selvforyngelsen bliver tilstrækkelig.	Hvis ikke selvforyngelse slår til, supler med 1.
14	d	RGR	1958	1,30	2	x	x		Vurder om selvforyngelsen bliver tilstrækkelig.	Hvis ikke selvforyngelse slår til, supler med 1. Bevar gl. SGR.
14	j	BØG	1937	3,00		x		x		Plughugst i blandingsskov af : Bøg, eg, ær, enkelte lær, bir og ask.
14	k	EG	1976	1,70	2	x		x		
15	g	ALØ	1900	4,50						Udlægges som urørt skov.

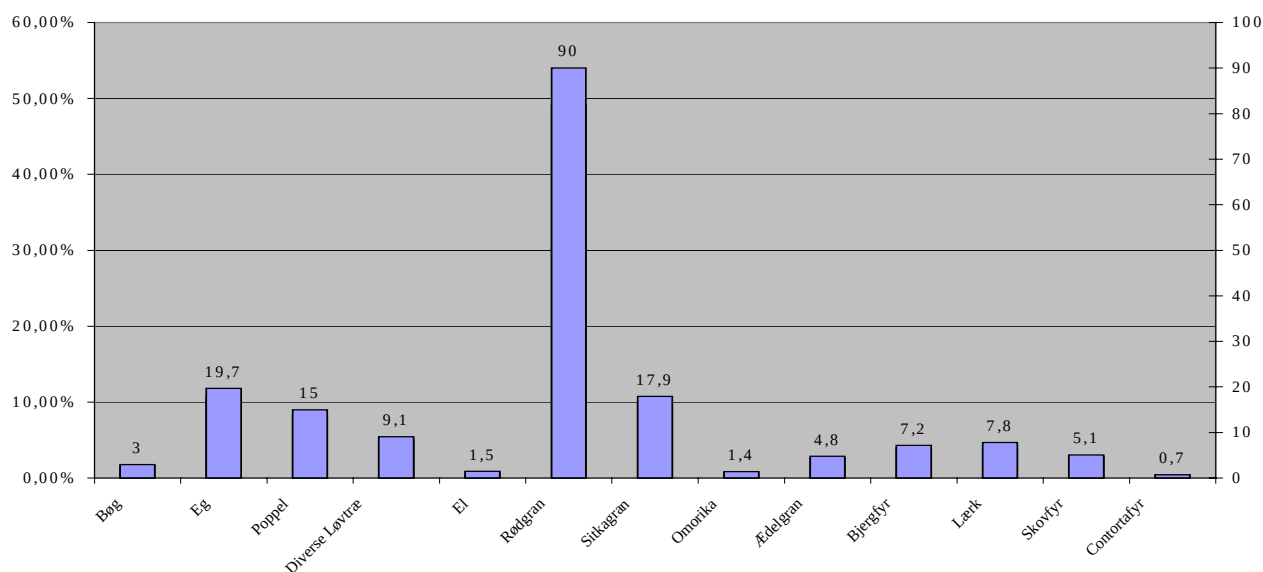
I tabel 3 er angivet hvilke skovarealer som af landskabs-, naturmæssige og øvelsesmæssige årsager ønskes afviklet og erstattet med hede eller bæltespør.

Afd.	Litra	Træart	Årgang	Total areal	Areal der overgår til HED	Areal der overgår til BÆL	Afviklingen i % af litra	Bemærkning
2	j	RGR	1978	3,9	0,49		14	Øvelsesmæssige årsager.
3	b	EG	1976	2,8		0,07	3	Øvelsesmæssige årsager.
3	f	LÆR	1991	1	0,06		6	Øvelsesmæssige årsager.
3	g	SGR	1993	2,6	0,87	0,55	55	Øvelsesmæssige årsager.
3	l	RGR	1986	1,1	0,14	0,22	33	Øvelsesmæssige årsager.
3	m	SKF	1986	1,1	0,14	0,26	36	Øvelsesmæssige årsager.
3	o	OMO	1985	1,4	0,6	0,51	79	Øvelsesmæssige årsager.
4	a	RGR	1976	2,7	0,37	0,58	35	Øvelses-, kultur- og naturmæssige samt landskabelige årsager.
4	b	BJF	1984	5,6	4,07	1,41	98	Øvelses-, kultur- og naturmæssige samt landskabelige årsager. Lad eg og birk langs bevoksningskanter blive tilbage.
4	c	RGR	1970	0,8	0,2	0,35	69	Øvelses- og kulturmæssige samt landskabelige årsager.
4	d	SGR	1991	0,5	0,21	0,18	78	Øvelses- og kulturmæssige samt landskabelige årsager.
4	e	SGR	1993	1,9	1,38	0,18	82	Øvelses- og kulturmæssige samt landskabelige årsager. Efterlad evt. enkelte holme af EG og SKF.
4	f	RGR/ LÆR	1986	0,5		0,08	16	Øvelsesmæssige årsager.
4	g	RGR/ LÆR	1972	2,3		0,44	19	Øvelsesmæssige årsager.
4	h	RGR	1981	3,8	1,29	1,15	64	Øvelsesmæssige årsager.
4	j	RGR	1988	6,3	1,82	0,74	41	Øvelsesmæssige årsager.
4	k	RGR/ LÆR	1975	1,4		0,29	21	Øvelsesmæssige årsager.
4	l	RGR	1987	1	0,41	0,30	71	Øvelsesmæssige årsager.
4	m	RGR	1980	7,6	0,93	1,76	35	Øvelsesmæssige årsager.
7	f	SGR	1993	0,2	0,2		100	Øvelsesmæssige årsager.
8	g	RGR	1959	7,0		0,34	5	Øvelsesmæssige årsager.
8	l	SGR	1999	0,5		0,16	32	Øvelsesmæssige årsager.
8	m	SGR/ RGR	1955	1,9		0,31	16	Øvelsesmæssige årsager.

Afd.	Litra	Træart	Årgang	Total areal	Areal der overgår til HED	Areal der overgår til BÆL	Afviklingen i % af litra	Bemærkning
8	n	RGR/SKF	1951	2,3		0,16	7	Øvelsesmæssige årsager.
8	o	SGR/ÆGR	1999	0,7		0,35	50	Øvelsesmæssige årsager.
9	d	RGR	1959	3,7		0,82	22	Øvelsesmæssige årsager.
9	m	RGR/SGR	1993	1,0		0,22	22	Øvelsesmæssige årsager.
9	n	RGR/SGR	1985	0,9		0,23	26	Øvelsesmæssige årsager.
9	s	SGR/RGR	1990	0,5		0,08	16	Øvelsesmæssige årsager.
9	u	SGR/LÆR	1997	1,3		0,54	42	Øvelsesmæssige årsager.
10	j	RGR	1966	2,8	0,4	0,43	30	Øvelsesmæssige årsager.
11	d	RGR	1958	1,1		0,32	29	Øvelsesmæssige årsager.
11	f	EG	1972	0,6		0,05	8	Øvelsesmæssige årsager.
11	g	RGR	1975	3,3		0,78	24	Øvelsesmæssige årsager.
11	h	RGR	1969	0,8		0,20	25	Øvelsesmæssige årsager.
11	k	RGR	1952	4,0		0,37	9	Øvelsesmæssige årsager.
11	m	RGR	1966	1,9		0,22	12	Øvelsesmæssige årsager.
11	p	RGR/ÆGR	1950	9,8		0,53	5	Øvelsesmæssige årsager.
11	v	RGR/SGR	1986	1,3		0,43	33	Øvelsesmæssige årsager.
Antal ha der overgår til HED					13,6			
Antal ha der overgår til BÆL					15,6			
Antal ha, der afvikles i alt: (13,6 + 15,6) = 29,2								

Tabel 3. Viser de arealer, som foreslås helt eller delvist afviklet og overgår til åbne naturarealer. Det skal understreges, at afvikling af disse arealer kræver skovlovstilladelse fra Feldborg Stats-skovdistrikt, som er skovlovsmyndighed, se efterfølgende afsnit "Nødvendige tilladelser".

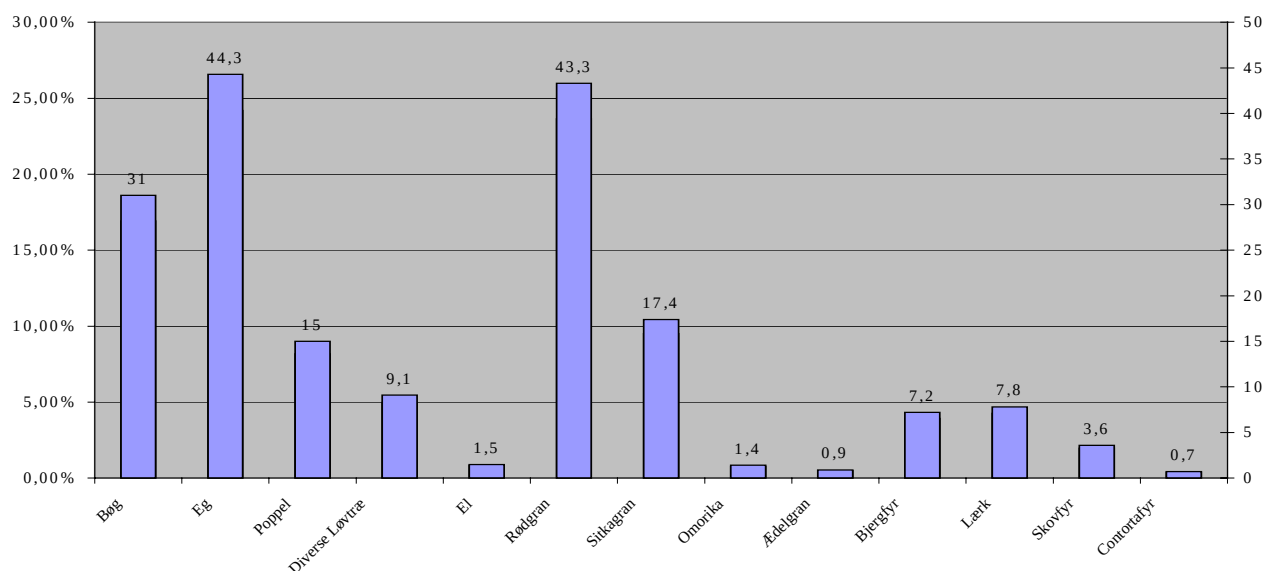
Nuværende træartsfordeling

Figur 12. Viser den nuværende træartsfordeling på Skive Øvelsesplads i år 2000.

Fremtidig træartsfordeling

Nedenstående figur viser træartsfordelingen på Skive Øvelsesplads år 2016, efter at kulturplanen er ført ud i praksis. Det skal understreges, at de fleste bevoksninger i den kommende periode vil blive anlagt som blandingsbevoksninger af op til 5 træarter eller mere, og nedenstående figur kun viser hovedtræartsfordelingen. Ved sammenligning af figur 12 med figur 13, ses et markant træartsskiftet fra nåletrædominerede skove til løvtrædominerede skove.

Figur 13. Viser træartssammensætningen på Skive Øvelsesplads år 2016, såfremt den foreslåede kulturplan udføres. Til sammenligning henvises til figur 12, den nuværende træartssammensætning.

Løv/nål-forholdet ændrer sig således fra 26/74 -% i 2000 til 55/45 -% i 2016, når den foreslåede kulturplan følges.

13.8 Levende hegn

Hvidgranhegn vil blive fjernet i løbet af planperioden. Poplerne i de nyere løvtræhegn vil blive fjernet først og midt i planperioden. Fremover vil der kun anvendes egnskarakteristiske træer og buske såfremt der plantes nye levende hegn.

13.9 Bælte- og hjulspor

De nuværende spor markeres både i terræn og på øvelseskortet som tvangsspor for at hindre yderligere udbredelse.

Dalum Højes højeste partier omkring gravhøjene samt Kærgård Skov og skræntskoven som danner grænse mod syd i terrænet vil være friholdt for al kørsel og markeres som områder på øvelseskortet hvor: Al øvelsesvirksomhed forbudt bortset fra gennemgående færdsel til fods.

13.10 Retningslinier for offentlighedens adgang

Fremover vil der i medfør af forsvarsministeriets "Bekendtgørelse om forbud mod ophold på og færdsel gennem forswarets skydeområder og andre militære områder", udstedt i januar 2002, gælde følgende regler og retningslinier for offentlighedens adgang til Skive Øvelsesplads: Øvelsespladsen er lukket når der foregår militære aktiviteter, som af sikkerhedsmæssige grunde nødvendiggør lukning. Hvornår området er lukket for offentlighedens adgang fremgår af informationsposterne ved indfaldsvejene, som indeholder oplysninger om aktiviteternes karakter og varighed.

Når terrænet ikke anvendes til øvelse m.m. har offentligheden adgang til terrænet til fods og på cykel. Færdsel på terrænet sker på eget ansvar. På et opslået terrænkort ved informationsposterne er anvist et afmærket stisystem, som *skal* følges af cyklister. På kortet er der markeret farvekoder for eksempelvis en rød, gul og en blå rute. Farvekoderne vil ligeledes blive afmærkede i terrænet. Gæster til fods kan dog også færdes uden for det anbefalede stisystem. Af terrænkortet vil fremgå, om der er områder som er afspærret permanent for publikum på grund af fare, f.eks. skydebaneområdet.

Kørsel med motorkøretøjer samt ridning er generelt ikke tilladt, men der kan dog efter aftale med regimentet opnås tilladelse til kørsel eller ridning på specifikke områder.

Opsamling af ammunitionsgenstande eller andet militær materiel er forbudt og livsfarligt.

Hunde skal føres i snor (brud på dette vil medføre øjeblikkelig bortvisning fra området). Henkastning af affald i øvelsesområdet er forbudt. Reglerne for offentlighedens adgang er i øvrigt beskrevet i bilag 9: Ordensreglement for offentlighedens adgang til Skive Øvelsesplads.

13.11 Vildtpleje

Vildtplejen udføres ved:

- sikring af biotoperne ved almindelig pleje og plantning.
- at vedligeholde vildtlommer, der sikrer vildtet ro, specielt i yngleperioden og perioder med vanskelige vilkår, f.eks. i vinterperioder.
- sikring af fødemuligheder gennem plejeforanstaltninger f.eks. slåning, anlæggelse af fodermarker og supplerende fodringer.
- regulering af rovvildt ved anlæggelse af kunstige rævegrave og regulering af rævebestanden samt regulering af skadevoldende vildt bl.a. skader og krager efter gældende regler.
- at udsætte en begrænset mængde af fasan- og agerhøns.
- gennemførelse af jagt med det formål at høste af tilvækst i bestanden og fastholdelse af en sund og passende bestand i forhold til terrænet bæredygtighed.

På de vidtstrakte 220 ha slettearealer (litra 12 a – 13 a – 14 a og 15 a) på øvelsespladsens sydlige del vil der blive anlagt vildtagre i striber af ca. 50 m og med en bredde på 5-10 m. i alt ca. 2 ha. Der vil være mulighed for at vildtagerne kalkes og grundgødes.

Jagtvirksomheden gennemføres efter garnisonskommandantens direktiver og gennemføres som kontaktarrangementer. Deltagelse består af civile berøringsflader, civile- og militære samarbejdspartnere og eget personel.

Grundlaget for vildtplejen vil være en kontinuerlig registrering af vildtet og dets forhold samt vurdering af antal, tilstand og behov. Styrende er naturligvis gældende lovgivning og bestemmelser samt almindeligt anerkendte principper for jagtetik og –moral. Der lægges i forhold til offentligheden, herunder naboer og nabojagtforeninger, vægt på åbenhed og dialog.

13.12 Råstofindvinding

Der vil ikke foregå råstofindvinding på øvelsespladsen.

13.13 Nødvendige tilladelser

Flere af planens tiltag kræver tilladelse fra forskellige myndigheder, specielt fra amtet, som har dispensationskompetence vedrørende størstedelen af naturbeskyttelseslovens og planlovens bestemmelser. Det må i hvert enkelt tilfælde vurderes, hvorvidt en given foranstaltning kræver tilladelse eller ej. I bekræftende fald indhentes myndighedernes godkendelse inden iværksættelse. I tvivlstilfælde bør spørgsmålet forelægges den pågældende myndighed. Der er i det følgende derfor ikke givet en fuldstændig facitliste til hvilke myndighedstilladelser der er påkrævet, men en vurdering af hvilke lovgivninger der kan være relevante i de enkelte tilfælde.

Faste stillinger og anlæg i relation til myndighedsgodkendelse

Flytning af eksisterende, permanente anlæg, samt etablering af nye, permanente anlæg og opstilling af faste terrænpunkter kan kræve tilladelse fra relevante myndigheder. Afgørelsen af om der foreligger lokalplanpligt i den konkrete situation træffes af kommunalbestyrelsen ud fra en samlet vurdering. Tilsvarende er det amtet der træffer afgørelse om hvorvidt der kræves zonetilladelse.

Naturpleje

Afbrænding af eksempelvis dele af Dommerby Hede kan kun foretages efter forudgående tilladelse fra Viborg Amt og de lokale brandmyndigheder. De almindelige regler i bekendtgørelsen om "brandværnsforanstaltninger ved afbrænding af halm, affald, bål og fyrværkeri m.v." skal overholdes.

Plejen af vådområderne kræver tilladelse fra Viborg Amt i henhold til naturbeskyttelseslovens § 3. Umiddelbart vurderer Skov- og Naturstyrelsen, at det vil være muligt at gennemføre plejen, da den vil forbedre naturforholdene og styrke områdernes udpegningsgrundlag som naturområder beskyttet af Naturbeskyttelsesloven.

Stabilisering af Kampvogns- og hjulspor

Før yderligere tiltag omkring stabilisering af kampvognsspor tages der kontakt til Viborg Amt angående den miljømæssige kvalitet af byggeaffaldet, og for at søge om dispensation for naturbeskyttelsesloven hvor nye kampvognsspor går gennem §-3 beskyttede områder.

Skovdrift

Rydning af skovområder til anlæg af kampvognsspor vil kræve tilladelse efter skovlovens § 10. Det må forventes at Feldborg Statsskovdistrikt stiller krav om udlæg af erstatningsskov for de 15,6 ha fredskov som ændres til kampvognsspor.

Dispensation til midlertidig rydning af 13,6 ha skov til øvelses-, kultur- og/eller naturmæssige samt landskabelige årsager ud fra skovlovens § 10 kan ifølge skovlovens § 13 gøres tidsbegrænset. Når der stilles krav om tidsbegrænsning kan kravet om udlæg af erstatningsskov i særlige tilfælde fraviges ifølge skovlovens § 14, stk. 5.

Evt. udlæg af fredskov til urørt skov kræver tilladelse i henhold til skovlovens §18. Tilladelsen skal søges hos Feldborg Statsskovdistrikt, som er skovlovsmyndighed.

13.14 Planændringer

På dette sted indsættes vedtagne tilføjelser til og ændringer af planen.

13.15 Samlet oversigt over prioriteret handlingsplan

Areal	Periode		
	2002-2006	2007-2011	2012-2016
Hedearealer	Litra 2 f.		Litra 2 f.
	Litra 6 a.		Litra 6 a.
		Litra 9 o.	
	Litra 12 n.		
Hedearealer som ved planstatus er overgået til krat	Krat i litra 8 h, 10 c og 11 j reduceres.		Krat i litra 8 h, 10 c og 11 j reduceres.
Overdrev	Nedlæggelse af landingsbane.	Nedlæggelse af håndgranatbane.	
	Pleje af landingsbane	Pleje af landingsbane	Pleje af landingsbane
	Fælleden, afdeling 2.	Fælleden, afdeling 2.	Fælleden, afdeling 2.
	Pyntens vestlige del litra 7 a, 7 e, 7 c, 7 g.		Pyntens vestlige del litra 7 a, 7 e, 7 c, 7 g.
	Litra 12 l		Litra 12 l
	Litra 14 f og 15 e	Litra 14 f og 15 e	Litra 14 f og 15 e
	Litra 16 a		Litra 16 a
Slette- og agerarealer	Etablering af kampstillinger, afd. 13 og 15.		
	Reetablering og høslæt på slette- og agerarealer, litra 12 a, 12 o, 13 a, 13 d, 14 a og 15 a.	Reetablering og høslæt på slette- og agerarealer, litra 12 a, 12 o, 13 a, 13 d, 14 a og 15 a.	Reetablering og høslæt på slette- og agerarealer, litra 12 a, 12 o, 13 a, 13 d, 14 a og 15 a.
Vådområder	Hedesøen litra 8 t.		
	Sø litra 9 k.	Sø litra 9 k.	Sø litra 9 k.
			Sø litra 10 m.
		Vandhul litra 14 e.	
		Vandhul litra 15 c.	
	Moseområderne litra 2 e.		Moseområderne litra 2 e.
			Mosen litra 5 f.
		Mosen litra 6 f.	
		Moseområderne på Pynten litra 7 d.	
	Mosen langs bækken litra 7 d.		
	Mose med tilhørende sø litra 10 d og 10 m.		

Tabel 4: Samlet oversigt over prioriteret handlingsplan. Fortsætter på næste side !

Areal	Periode		
	2002-2006	2007-2011	2012-2016
Vådområder		Lillemose litra 14 o.	
			Mose nord for Fly, litra 13 e.
			Litra 15 e.
	Mosen litra 15 d.		Mosen litra 15 d.
	Moserne på Kærgård litra 16 c.		Moserne på Kærgård litra 16 c.
Kæmpe Bjørneklo	x	x	x
Kulturhistoriske emner	Se bilag 6.		
Skovdrift	Etablering af åbne udd. områder og spor i Dommerby og Tastum Plantage.		
	Se afsnit 13.7 ”Retningslinier for skovdriften”.	x	x
Levende hegn		Hvidgranhegn fjernes, litra 7 a.	
	Popler i løvtræhegn fjernes.	Popler i løvtræhegn fjernes.	
Bælte- og hjulspor	Stabilisering af spor.	Stabilisering af spor.	Stabilisering af spor.
Offentlighedens adgang	Annoncering omkring off. adgang i dagspressen.	Annoncering omkring off. adgang i dagspressen.	Annoncering omkring off. adgang i dagspressen.
	Informationsposter ved indfaldsveje/P-pladser.		
	Etablering af afmærkede vandruter.		
Vildtpleje	x	x	x

Tabel 4: Samlet oversigt over prioriteret handlingsplan. Se også forrige side !

ØKONOMI

14 Økonomiske konsekvensberegninger

De nedenfor anførte konsekvensberegninger udgør en afgørende forudsætning for at den i planens kap. 13 opstillede handlingsplan kan implementeres. Såfremt årlig ressourcetildeling ikke er i samklang med erkendt og budgetteret behov, vil dette således medføre retardering af handlingsplanens implementering.

I det følgende er de økonomiske konsekvenser af drifts- og plejeplanens gennemførelse vurderet. De økonomiske overslag repræsenterer det på planlægningstidspunktet bedst mulige skøn. De økonomiske konsekvensberegninger omfatter de af planens aktiviteter, der ligger *ud over* den nuværende løbende drift af terrænet, og som skal sikre eller forbedre områdets naturmæssige værdier. Beregningerne omfatter således plejetiltag, naturgenopretningsaktiviteter, og de driftsmæssige tiltag på skovområdet. Udgifter i forbindelse med den almindelige drift og vedligeholdelse af grønne områder på kasernen, veje og militære anlæg samt tiltag som allerede udføres er ikke medtaget. Derfor indgår følgende prioriterede arbejdsopgaver ikke i budgetoverslaget:

- Etablering af kampstillinger.
- Etablering af kampvognsspor.
- Stabilisering af kampvognsspor.
- Nedlæggelse af håndgranatbanen.
- Udgifter til vildtpleje.
- Reetablering af heden på hidtidige sprængningsobjektplads.
- Udgifter til pæleafspæring af vådområder.

Udregningsgrundlag		
Timelønning, specialarbejder	180	kr./time
Timelønning, traktorfører	190	kr./time
Almindelig traktor	450	kr./time
Anhænger til traktor	90	kr./time
Flismaskine	1200	kr./time
Flisfrakører	600	kr./time
Grønthøster med vogn	120	kr./time
Grenknuser	150	kr./time
Motorsav	25	kr./time
Buskrydder	25	kr./time
Kraftig tallerkenharve	48	kr./time
Skovningsmaskine	1000	kr./time
Udkørselsmaskine	600	kr./time
Frontlæsser til traktor	45	kr./time

Tabel 5: Udregningsgrundlag for økonomiske konsekvensberegninger.

Kalkule over drifts- og plejetiltag i de åbne områder				
Fjernelse af hvidgranhegn		Afvikles ved hjælp af sankere	0	kr./m
Hede: 1. gangspleje, nedskæring se evt. bilag 8.	15	time/ha x (mand + sav)	3075	kr./ha
Hede: 1. gangspleje, grønflisning	3,5	time/ha x (2 x maskinfører+ flismaskine + flisfrakører)	7630	kr./ha
Hede: Indtægt flis		1/4 del af de samlede omkostninger: (3075+7630=10705*0,25=2676	2676	kr./ha
Hede: Omkostning til 1. gangspleje			8029	kr./ha
Hede: Kontinuerlig pleje, nedskæring se evt. bilag 8.	18,8	time/ha x (mand + sav)	3844	kr./ha
Hede: Kontinuerlig pleje afbrænding/klipning. Bemærk at evt. indtægt af afslået materiale IKKE er indregnet !	3	time/ha x (traktorfører + traktor + grønthøster med vogn)	2280	kr./ha
Fjernelse af plantet kultur	7,5	time/ha x (mand + buskrydder)	1538	kr./ha
Rydning af tæt krat hvor træet tørrer ca. 1,5 år og hugges til brændselsflis		Ifølge SNS, maskinstation midt- og vestjylland vil salget af flis afholde plejeomkostningerne.	0	kr./ha
Reduktion af træopvækst på overdrev		Se omk. til 1. gangspleje af hede !	3075	kr./ha
Slåning af overdrev samt fjernelse af mat.		Se omk. til kontinuerlig pleje af hede !	2280	kr./ha
Kørsel med grenknuser	1	time/ha * (traktorfører + traktor + grenknuser)	790	kr./ha
Rydning af krat på svært tilgængelige områder med buskrydder	11,3	time/ha x (mand + buskrydder)	2306	kr./ha
Reetablering af slette- og agerarealer	1,5	time/ha * (traktorfører + traktor + tallerkenharve)	1032	kr./ha
Omkostning per vådområde er angivet som gennemsnit			10000	kr./stk

Tabel 6: Kalkule over drifts- og plejetiltag i de åbne områder.

Oversigt over drifts- og plejeplanens økonomiske konsekvenser eksklusiv omkostninger til skovdrift

Arbejdsopgave	Antal	Enhed	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Total
Fjernelse af hvidgranhegn	1501,00	m.							0	0	0	0	0					0
1. Gangspleje af hedearealer: 2 f-6 a-9 o	14,86	ha			50581	47048		21678										119307
Kontinuerlig pleje af hedearealer: 2 f-6 a	14,86	ha											14364	13361				27725
Fjernelse af plantet kultur på 12 n	1,20	ha		1845														1845
Rydning af tæt krat: 8 h-10 c-11 j	27,60	ha					0											0
Kontinuerlig pleje af 8 h-10 c- 11j	27,60	ha											62928					62928
Reduktion af Gyvel og træopvækst på litra.:2 a-7 a del af 7 e, 7 c og 7 g.	20,55	ha		63191														63191
Slåning af overdrev samt fjernelse af mat.:2 a-6 b- 7 a del af 7 e, 7 c og 7 g.	28,25	ha							64410					64410				128820
Fjernelse af træer og buske med grenknuser på 12 l	15,30	ha				12087					12087					12087		36261
1. gangspleje: Reduktion af krat: 14 f og 15 e 50 % ryddes med motorsav.	6,35	ha			19526													19526
1. gangspleje: Reduktion af krat: 14 f og 15 e 50 % ryddes med grenknuser	6,35	ha			5017													5017
Kontinuerlig pleje af 14 f og 15 e 50 % ryddes med buskrydder	6,35	ha								14645					14645			29289
Kontinuerlig pleje af 14 f og 15 e 50 % ryddes med grenknuser	6,35	ha								5017					5017			10033
Opsætning af pæle omkring gravhøje					2500	2500												5000
1. gangspleje hvor der anvendes buskrydder til nedskæring på overdrev 16 a	13,70	ha				31596												31596
Kontinuerlig pleje med høslæt på 16 a.	13,70	ha				31236					31236					31236		93708
Reetablering af slette- og agerarealer (212 ha / 3)	70,67	ha		72928	72928	72928	72928	72928	72928	72928	72928	72928	72928	72928	72928	72928	72928	1020992
Høslæt ved lokal landmand	141,33	ha		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Slåning af Gyvel 12 o	6,20	ha			4898				4898				4898				4898	19592
Pleje af vådområder: 8 t-9 k-10 m-14 e- 14 o- 5 c-2 e-5 f- 6 f- 7 d- 10 d- 12 m- 13 e 15 d- 16 c.				20000	20000	20000	20000	20000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	20000	10000	20000	210000
Information til offentligheden, informationsposter, stiafmærkning, foldere m.v.				30000														30000
Total			0	187964	175450	217395	92928	114606	152236	102589	126251	82928	165118	160699	112589	126251	97826	1914830

Tabel 7: Oversigt over drifts- og plejeplanens økonomiske konsekvenser eksklusiv omkostninger til skovdrift

De drifts- og plejeplansmæssige økonomiske konsekvenser, eksklusiv omkostninger til skovdrift, på i alt 1914830 giver over den 15. årige planperiode et økonomisk behov på 127655 kr./år.

Økonomi ved skovdrift

Økonomi ved omlægning til naturnær skovdrift

Omlægning fra den nuværende plantagedrift til et mere naturnært skovdriftssystem vil tage lang tid - over 50 år - og kræve en konsekvent planlægning og opfølgning. Den direkte økonomiske ekstraudgift ved omlægningen vil dog sandsynligvis være begrænset. Med det nuværende dominerende rødgran- og sitkagranrenafdrift system skulle der jo alligevel plantes. Nu skal der blot plantes andre træarter, men færre træer/ha, hvis det er underplantning. Ved underplantning kan man nøjes med ca. 2500 træer/ha mod ca. 4000 træer/ha når der plantes på renafrift. Såfremt underplantningerne mislykkes, fordi skærmene går i opløsning, vil der dog komme en oprydning og efterbedringsudgift. Såfremt skærmen går totalt i opløsning f.eks. i forbindelse med stormfald bør der udarbejdes et plantillæg for de berørte bevoksninger.

Den største udgift bliver de indirekte omkostninger, nemlig mindre indtægter i form af hugst-udbytter i den kommende opbygningsperiode. Opbygningsperioden vil vare i hvert fald de næste 50 år.

Skærmstillingen vil i en del tilfælde ske før den økonomisk optimale omdriftsalder er nået. Den mistede tilvækst på de træer, som man fjerner ved skærmstillingen, vil i disse tilfælde også være en indirekte omkostning. Omvendt i de tilfælde hvor skærmene har nået den økonomisk optimale omdriftsalder, men hvor man pga. ønsket om skærmstillingen afstår fra at indkassere max.-beløbet nu og her, vil der opstå et indirekte økonomisk tab, især hvis skærmen går til pga. billeangreb, stormfald o.lign., hvilket kan ske i et vist omfang.

På længere sigt kan det dog, som beskrevet tidligere, forventes at den gennemsnitlige årlige udgift til skovdriften bliver væsentlig mindre end i øjeblikket, primært fordi den naturnære skovdrift vil betyde væsentlig lavere kulturudgifter. Samtidig er den øgede økonomiske fordel ved at tage de flersidige hensyn som beskyttelsen af grundvandet og jordbundforbedringen ikke medregnet.

Driftsøkonomien ved skovdriften på Skive Øvelsesplads

I forbindelse med de kulturarbejder der skal udføres i den kommende periode, skal bemærkes, at selvom der bliver betydelige udgifter i forbindelse hermed, så kommer der også en del hugstindtægter.

I alt 19,4 ha gran, der for størstedelen er ældre end 1960, vil blive forynget i denne periode med kulturmodel 1. Ved skærmstillingen skoves ca. 50 % af vedmassen før der underplantes. Ca. 10 år efter underplantningen forventes den resterende del af skærmen at kunne fjernes, og den nye skov vil stå parat. Omkring år 5 efter underplantningen fjernes måske yderligere 20 % af den oprindelige vedmasse. I alt må det altså forventes, at ca. 60 % af den nuværende vedmasse på de ca. 19,4 ha bliver skovet i denne planperiode. På de 19,4 ha står ca. 266 kbm/ha ifølge gennemsnit fra bevoksningslisten (bilag 4). Dvs. Den samlede gran-vedmasse der forventes skovet i denne periode er ca. $19,4 \cdot 0,60 \cdot 266 = 3096$ kbm. gran.

Kun ca. 80 % af de i bevoksningslisten angivne vedmasser er dog erfaringsmæssigt salgbare. Bevoksningslisten angiver **total-kbm**, mens det der er økonomisk interessant er **salgbar-kbm**. Sammenhængen mellem total-kbm i bevoksningslisten og salgbar-kbm, er at salgbar-kbm er lig med total-kbm minus fratræk af stød, savspor og anden ikke udnyttelig vedmasse (IUV). IUV er ca. 20 % på sådanne nåletræsarealer. Dvs. $(3096 \text{ kbm. gran} \cdot 0,8) 2477$ salgbar-kbm kan der blive skovet i granbevoksningerne som forynges i planperioden. Mængden af salgbar-kbm må dog reelt forventes at blive større i og med at træerne opnår tilvækst indtil skovningen. Under alle omstændigheder skal det understreges, at skærmstillingerne bør udføres, så skærmen bliver bedst muligt. Den affødte hugstindtægt må betragtes som værende af sekundær betydning.

Dækningsbidraget ved skovning af gran kan på grund af længere tids nedadgående salgspriser ikke forventes højere end 80 kr/kbm ved aflægning i korttømmer og 3-m træ. Der kan således forventes en indtægt på ca. $80 \text{ kr/kbm} \cdot 2477 \text{ salgbar-kbm} = 198160 \text{ kr}$. Dette giver et dækningsbidrag pr. ha: $198160 \text{ kr.} / 19,4 \text{ ha} = 10214 \text{ kr./ha}$

De øvrige bevoksninger der forynges vil tilsammen sandsynligvis også give en mindre salgsindtægt ved salg af flis.

I alt 28 ha yngre gran er udpeget til at blive forynget med kulturmodel 2. Ud af disse 28 ha er der et overlap på 3,12 ha mellem arealer som delvis afvikles og skærmstilles. Derfor er det samlede areal til foryngelse med kulturmodel 2: $28 \text{ ha} - 3,12 \text{ ha} = 24,88 \text{ ha}$. Her må det også forventes at ca. 60 % af den nuværende vedmasse på de 24,88 ha bliver skovet i planperioden. På de 24,88 ha står ca. 145 kbm/ha ifølge gennemsnit fra bevoksningslisten (bilag 4). Dvs. Den samlede gran-vedmasse der forventes skovet til flisning i denne periode er ca. $24,88 \cdot 0,60 \cdot 145 = 2165 \text{ kbm. gran}$. Såfremt tyndingerne foregår samlet og materialet flises efter tørring 1,5 år, kan der ved en flisindtægt på 70 kr/kbm. forventes en samlet indtægt på: $2165 \text{ kbm. flis} \cdot 70 \text{ kr./kbm} = 151550 \text{ kr}$. Hvilket giver en indtægt pr. ha. på: $151550 \text{ kr} / 24,88 \text{ ha} = 6091 \text{ kr./ha}$. Det må forventes at indtægten fra flis kan dække størstedelen af omkostningerne til skærmstillingen, men et negativt dækningsbidrag på 2000 kr/ha. kan forventes.

Oversigt over drifts- og plejeplanens økonomiske konsekvenser for skovdriften

Arbejdsopgave	Antal	Enhed	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Total
Underplannting med kulturmodel 1	19,40	ha.						47250							126000		437850	611100
Indtægt ved skærminstilling af "moden" skærm ca.10214 kr/ha.	19,40	ha.						-15321							-40856		-141975	-198152
Underplannting med kulturmodel 2 (28 ha-3,12=24,88 ha)	24,88	ha.												528570			255150	783720
Omkostning ved skærminstilling af "ung" gran.	24,88	ha.												49760				49760
Tynding af litra 3 b (18,8 time/ha *(mand+sav)=3844 kr/ha)	2,80	ha.											10763					10763
Tynding af litra 3 e	0,80	ha.				3075												3075
Tynding af litra 3 f	1,00	ha.									3844							3844
Tynding af litra 3 o	1,40	ha.														5381		5381
Tynding af litra 3 m	1,10	ha.														4228		4228
Tynding af litra 3 l	1,10	ha.									4228					4228		8456
Tynding af litra 4 c	0,80	ha.									3075							3075
Tynding af litra 4 d	0,50	ha.														1922		
Tynding af litra 4 f	0,50	ha.														3844		3844
Tynding af litra 4 j	6,30	ha.				24216					24216							48431
Tynding af litra 5 c	0,50	ha.				1922					1922							3844
Tynding af litra 8 a	0,20	ha.									769							769
Tynding af litra 8 d og j	2,90	ha.									11147					11147		22294
Tynding af litra 8 n: Dækningsbidrag ved aflæg. i kort-tømmer og 3.m træ, 80 kr/kbm * 40 kbm/ha=3200 kr/ha i DB. Indtægten er sat med negativ fortegn da skemaet er en oversigt over omkostninger !	2,30	ha.				-7360										-7360		-14720
Tynding af litra 8 q: 3200 kr/ha i DB	0,40	ha.						-1280										-1280
Tynding af litra 8 x	0,90	ha.				3459										3459		6919
Tynding af litra 9 f	1,60	ha.				6150					6150							12300
Tynding af litra 9 n	0,90	ha.				3459										3459		6919

Arbejdsgave	Antal	Enhed	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Total
Tynding af litra 9 t	1,40	ha.														5381		5381
Tynding af litra 9 u	1,30	ha.				4997												4997
Tynding af litra 10 a: 3200 kr/ha i DB	1,10	ha.									-3520							-3520
Tynding af litra 11 l	1,70	ha.				6534										6534		13069
Tynding af litra 11 r	0,20	ha.														769		769
Tynding af litra 11 t	0,80	ha.														3075		3075
Tynding af litra 12 f	1,80	ha.									6919					6919		13838
Tynding af litra 12 h	1,50	ha.				5766										5766		11531
Tynding af litra 12 p: 3200 kr/ha i DB	3,90	ha.				-12480					-12480							-24960
Tynding af litra 14 d: 3200 kr/ha i DB	1,30	ha.				-4160					-4160							-8320
Plughugst i litra 14 j	3,00	ha.				-10000										-10000		-20000
Tynding af litra 14 k	1,70	ha.				6534										6534		13069
Afvikling af skovarealer: Nedsvær + tørring 1,5 år og flisning til brændselsfills.	13,70	ha.			0													0
Knusning af afviklede skovarealer efter flisning: 6 time/ha (traktorfører + traktor + grenknuser)=4740 kr/ha.	13,70	ha.			64938													64938
Total (Summering af denne og foregående side)			0	0	64938	32113	0	30649	0	0	42109	0	10763	578330	85144	55287	551025	1448435

Tabel 8: Oversigt over drifts- og plejeplanens økonomiske konsekvenser for skovdriften.

De samlede omkostninger for skovdriften den næste 15. årige periode på 1448435 kr. giver et underskud på gennemsnitlig 96562 kr./år.

De samlede indtægter er anslået til $(198152+14720+1280+3520+24960+20000)$ 262632 kr. Såfremt effekterne og flis ikke kan sælges pga. meget dårlig kvalitet eller et svigtende marked vil den samlede omkostning således være: $1448435+262632 = 1711067$ kr. hvilket giver et underskud på gennemsnitlig 114071 kr./år.

BILAG

15 Oversigt over bilag

Bilag 1: Grundkort over Skive Øvelsesplads (i kortlomme bagest).

Bilag 2: Øvelseskort over Skive Øvelsesplads (i kortlomme bagest).

Bilag 3: Drifts- og plejekort over Skive Øvelsesplads (i kortlomme bagest).

Bilag 4: Bevoksningsliste for Skive Øvelsesplads. Bemærk: Træernes alder er skønnet !

Bilag 5: Retningslinier for forsvarets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner i relation til Naturbeskyttelseslovens §§ 3-4.

Bilag 6: Katalog over fortidsminder på Skive Øvelsesplads.

Bilag 7: Notat vedrørende skovdriften.

Bilag 8: Notat vedrørende erfaringer og økonomi forbundet med hedepleje.

Bilag 9: Ordensreglement for offentlighedens adgang til Skive Øvelsesplads

Bevoksningsliste for Skive Øvelsesplads

Bevoksningslisten (afdelingernes særlige beskrivelse) er statusopgørelsen litra for litra, april 2000.

Til de enkelte kolonner gives følgende kommentarer:

Afd.	Afdelingsnummer
Lit.	Litra(delareal)
Areal	Litraareal i hektar
B %	Bevoksningsprocent. For ikke fuldt sluttede bevoksninger angiver tallet % af normal slutning.
Årgang	Året for plantning (eller etableret selvforryngelse). Er sædvanligvis beregnet ud fra alderen fra frø ved at antage en plantealder på 2 år for løvtræ og 4 (3) år for nåletræ.
Alder	Alder fra frø på plantetidspunktet.
I %	Indblandingsprocent. Den indre arealfordeling mellem træarterne i en blandingsbevoksning.
PK	Boniteten for samtlige træartsforekomster udtrykt som produktionsklasse (gennemsnitlig årlig tilvækst pr. ha. i m ³)
T	Taksationsmetode. E: enkelt-træmåling F: fuldtaksation, S: skøn, T: tælling
H	Højde i meter med 1 decimal.
D	Diameter i cm med 1 decimal.
Masse	Kubikmeterfastmasse – dels for litraen og dels pr. ha.

Bevoksningslisten er en status og indeholder derfor ikke tilvækst- og hugstoplysninger samt evt. afviklingstid for de enkelte bevoksninger.

Forkortelser

AGE	= Ager	KRT	= Krat
ALØ	= Andet løv	LÆR	= Lærk
ASK	= Ask	MOS	= Mose
BIR	= Birk	ORE	= Overdrev/strandoverdrev
BJR	= Bjergfyr	OMO	= Omorika
BØG	= Bøg	POP	= Poppel
COF	= Contorta	RGR	= Rødgran
ENG	= Eng	SGR	= Sitkagran
EG	= Eg (stilkeg/vintereg)	SKF	= Skovfyr
EL	= El	SLE	= Slette/kulturgræs
ELM	= Elm	STG	= Strandeng
FBF	= Fransk Bjergfyr	STS	= Strandsump
FUT	= Idrætsanlæg	SØ	= Sø
KLG	= Kaserne, lejr, garageområde	VEJ	= Bilfaste veje
		ÆGR	= Ædelgran

Tabel I
Side 1

Bevoksningsliste 2000

[illegible]

Bilag 4

Tauron
Skov- og Naturstyrelsen

Tabel I
Side 2

Distrikt 6138: SKIVE ØVELSESPLADS
Skovpart 1: SKIVE ØVELSESPLADS
Skov 101: SKIVE ØVELSESPLADS

Bevoksningsskema 2000

Afd.	Lit	Areal ha	B%	Anv.	År- gang	Al- der	I%	PK	T	H	D	Masse lalt	Masse /ha	Bemærkninger
3	a	2.10		FUT										
	b	2.80		EG	1976	26		4	E	6.0	9.0	77	28	Lær, skf, eg, ægr
	c	0.50		ÆGR SKF	1945 1945	59 59	70 30	11 4	E E	18.0 14.0	32.0 27.0	110 23 133*	220 46	
	d	0.80	90	EL	1970	32		4	E	8.0	10.0	18	23	
	e	0.80		SKF	1987	17		6	E	6.0	6.0	31	39	Eg, rgr, lær og bøg
	f	1.00		LÆR SKF	1991 1991	13 13	80 20	12 6	E E	5.0 4.0	5.0 3.0	42 5 47*	42 5	
	g	2.60		SGR SKF	1993 1993	11 11	50 50	12 6	E E	2.0 2.0	3.0 3.0	36 18 54*	14 7	Frostramte områder
	h	0.50		KRT										
	j	0.20		EG	1976	26		6	E	5.0	7.0	4	20	Holm af rgr, skf og lær
	k	1.70		RGR	1965	39		10	E	12.0	16.0	289	170	Indbland af ægr
	l	1.10		RGR	1986	18		10	E	5.0	6.0	68	62	
	m	1.10		SKF LÆR	1986 1986	18 18	50 50	6 12	E E	6.0 6.0	9.0 9.0	21 35 56*	19 32	
	n	0.20		EG	1998	4		6		1.2		1	5	
	o	1.40 16.80*		OMO	1985	19		8	E	4.0	3.0	65	46	

Tabel 1
Side 3

Bevoksningsliste 2000

Afd.	Lit	Areal ha	B%	Anv.	År- gang	Al- der	I%	PK	T	H	D	Masse Ialt	Masse /ha	Bemærkninger
4	a	2.70		RGR LÆR	1976 1976	28 28	80 20	13 12	E E	11.0 11.0	13.0 12.0	352 68 420*	130 25	Lær mod vest
	b	5.60		BJF	1984	20		2	E	1.0				
	c	0.80		RGR	1970	34		11	E	11.0	14.0	129	161	Indbland af ægr og bælte af lær, skf, eg
	d	0.50		SGR LÆR	1991 1991	13 13	50 50	12 12	E E	4.0 4.0	4.0 4.0	13 10 23*	26 20	
	e	1.90		SGR SKF	1993 1993	11 11	50 50	12 6	E E	2.0 2.0	3.0 3.0	26 13 39*	14 7	
	f	0.50		RGR LÆR	1986 1986	18 18	80 20	10 12	E E	5.0 5.0	7.0 7.0	25 5 30*	50 10	Enkelte ægr
	g	2.30		RGR LÆR	1972 1972	32 32	90 10	12 12	E E	11.0 10.0	13.0 16.0	346 26 372*	150 11	Indblanding af ægr
	h	3.80		RGR	1981	23		14	E	9.0	12.0	473	124	Indbland af bjf, ægr
	j	6.30		RGR BJF	1988 1988	16 16	50 50	10 4	E E	4.0 2.0	5.0 3.0	150 49 199*	24 8	Enkelte ægr
	k	1.40		RGR LÆR	1975 1977	29 27	80 20	12 12	E E	10.0 9.0	13.0 12.0	168 27 195*	120 19	Indblad af ægr og bjf
	l	1.00		RGR ÆGR	1987 1987	17 17	90 10	14 12	E E	9.0 8.0	15.0 8.0	109 11 120*	109 11	Enkelte bjf
	m	7.60		RGR LÆR ÆGR SKF	1980 1982 1982 1982	24 22 22 22	30 30 30 10	11 12 13 6	E E E E	7.0 7.0 7.0 7.0	9.0 9.0 9.0 9.0	216 174 177 35 602*	28 23 23 5	Holm i sydøst med indbland af skf Holm i nordøst er delvis bev. med bjf

Tabel I
Side 4

Bevoksningsliste 2000

[illegible]

Tabel 1
Side 5

Bevoksningsliste 2000

[illegible]

Tabel 1
Side 6

Bevoksningsliste 2000

[illegible]

Tauron
Skov- og Naturstyrelsen

Distrikt 6138: SKIVE ØVELSESPLADS
Skovpart 1: SKIVE ØVELSESPLADS
Skov 101: SKIVE ØVELSESPLADS

Bevoksningsliste 2000

[illegible]

Tabel 1
Side 8

Bevoksningsliste 2000

[illegible]

Tabel I
Side 9

Bevoksningsliste 2000

[illegible]

Bilag 4

Tauron
Skov- og Naturstyrelsen

Tabel I
Side 10

Distrikt 6138: SKIVE ØVELSESPLADS
Skovpart 1: SKIVE ØVELSESPLADS
Skov 101: SKIVE ØVELSESPLADS

Bevoksningsliste 2000

Afd.	Lit	Areal ha	B%	Anv.	År- gang	Al- der	I%	PK	T	H	D	Masse Ialt	Masse /ha	Bemærkninger
11	a	0.70		ORE										
	b	1.90		SKB										
	c	0.30		EG	1999	3		6		0.9		1	3	
	d	1.10		RGR	1958	46		12	E	17.0	20.0	307	279	
	e	0.30		EG	1984	18		6	E	4.0	6.0	5		17 Løbølte med bjf lær og syren
	f	0.60		EG	1972	30		4	E	7.0	10.0	24	40	
	g	3.30		RGR	1975	29		9	E	7.0	12.0	309	94	
	h	0.80		RGR	1969	35		11	E	11.0	15.0	127	159	
	j	0.90		KRT										Tidligere hede
	k	4.00		RGR	1952	52		12	E	19.0	28.0	1258	315	
	l	1.70		RGR	1975	29		8	E	6.0	9.0	123	72	Indbland af bjf
	m	1.90		RGR	1966	38		11	E	13.0	17.0	379	199	
	n	0.90		RGR	1991	13		10	E	5.0	3.0	55	61	
	o	1.20		HED										
	p	9.80	75	RGR ÆGR	1950 1950	54 54	60 40	12 13	E E	20.0 20.0	27.0 30.0	1481 1107 2588*		151 Underplantet med 113 bøg, ægr og sgr
	q	0.90		RGR SGR	1984 1984	20 20	60 40	13 12	E E	7.0 6.0	8.0 7.0	49 28 77*	54 31	
	r	0.20		SGR	1992	12		12	E	5.0	6.0	13	65	
	s	0.30		SGR	1997	7		12		2.5	2.7	10	33	
	t	0.80		RGR	1991	13		10	E	5.0	5.0	49	61	
	u	0.70		COF	1964	40		5	E	11.0	19.0	96		137 Underplantet med bøg, ægr og sgr
	v	1.30		RGR SGR	1986 1986	18 18	60 40	10 12	E E	5.0 4.0	9.0 8.0	48 26 74*		37 Indbland af skf 20 og lær

Bilag 4

Tauron
Skov- og Naturstyrelsen

Tabel I
Side 11

Distrikt 6138: SKIVE ØVELSESPLADS
Skovpart 1: SKIVE ØVELSESPLADS
Skov 101: SKIVE ØVELSESPLADS

Bevoksningsliste 2000

Afd.	Lit	Areal ha	B%	Anv.	År- gang	Al- der	1%	PK	T	H	D	Masse Ialt	Masse /ha	Bemærkninger
11	x	2.90		RGR	1976	28		12	E	9.0	12.0	378	130	Lær, skf i vest
	y	1.40 37.90*		BÆL										
12	a	22.30		SLE										
	b	0.70		POP	1990	12		4	E	10.0	15.0	26	37	Løbte med rgr eg, lær og hassel
	c	7.40		KRT										
	d	0.40		LÆR	1982	22		12	E	5.0	10.0	21	53	Eg, rgr
	e	1.00		EG SGR	1981 1981	21 23	75 25	6	E E	5.0 6.0	8.0 10.0	16 20 36*	16 20	Enkelte ær
	f	1.80		RGR SGR	1991 1991	13 13	75 25	10 12	E E	5.0 3.0	6.0 4.0	83 17 100*	46 9	
	g	0.60		POP	1993	9		4	E	8.0	7.0	15	25	
	h	1.50		LÆR	1987	17		12	E	7.0	11.0	114	76	
	j	0.70		EL EG SKF LÆR	1999 1999 1999 1999	3 3 5 5	30 20 30 20	4 6 6 12		1.1 0.9 1.5 2.7		1 1 2 4 8*	1 1 3 6	
	k	0.90		EG	1984	18		6	E	4.0	6.0	15	17	Løbte med bjf lær og syren
	l	15.30		ORE										
	m	2.40		MOS										
	n	2.50		HED										
	o	6.20		AGE										
	p	3.90		ÆGR LÆR	1957 1957	47 47	70 30	12 12	E E	16.0 16.0	22.0 20.0	765 201 966*	196 52	

Tauron
Skov- og Naturstyrelsen

Tabel I
Side 13

Distrikt 6138: SKIVE ØVELSESPLADS
Skovpart 1: SKIVE ØVELSESPLADS
Skov 101: SKIVE ØVELSESPLADS

Bevoksningsliste 2000

[illegible]

Tabel I
Side 14

Bevoksningsliste 2000

[illegible]

Tabel I
Side 15

Bevoksningsliste 2000

[illegible]

Retningslinier for forsvarets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner i relation til naturbeskyttelseslovens §§ 3-4

Store dele af forsvarets skyde- og øvelsesterræner er tidligere landbrugsarealer. Ved overgangen til militære øvelsesområder ekstensiveres landbrugsdriften enten kraftigt eller ophører helt, hvilket ofte muliggør forskellige beskyttede naturtypers opståen. Imidlertid hindrer dette ikke fortsat gennemførelse af de militære aktiviteter, som er områdernes hovedformål.

Som efter de hidtil gældende regler er naturbeskyttelseslovens §§ 3-4 nemlig ikke til hinder for en fortsættelse af de beskyttede arealers hidtidige benyttelse. Dette gælder også forsvarets hidtidige benyttelse af arealer og anlæg m.v.

Såfremt forsvaret ejer, erhverver eller lejer arealer, som ikke hidtil har været anvendt til øvelsesformål, vil en overgang til øvelsesformål, der medfører ændringer i tilstanden derimod kræve tilladelse.

En væsentlig intensivering af en hidtil militær benyttelse vil ligeledes kræve tilladelse fra den pågældende amtskommune, jfr. lovens §§ 3-4 og § 65, stk. 3.

Militære aktiviteter

I tilfælde hvor et større areal anvendes til øvelsesformål (f.eks. Oksbøl skydeterræn) vil forskellige dele af området kunne have forskellig benyttelsesintensitet. Vurderingen af om en aktivitet kræver tilladelse efter lovens §§ 3-4 bør derfor ske på grundlag af intensiteten af den pågældende "delområdes" hidtidige anvendelse. Indenfor hvert "delområde" vil den hidtidige anvendelsesgrad kunne fortsætte.

F.eks. vil "delområder", hvor kørsel og lejlighedsvis bortslidning af vegetationen samt dozing, gravning og indgreb i vandløb har fundet sted, fortsat kunne benyttes på denne måde. Dette omfatter også flytning af de enkelte aktiviteter indenfor delområdet, f.eks. flytning af spor efter bælte køretøjer. Variationer i aktiviteten, f.eks. ændringer af koncentrationen af bælte spor indenfor de mest benyttede arealer, må anses som i overensstemmelse med hidtidig benyttelse, i hvert fald inden for ret vide rammer.

Derimod vil et sammenhængende areal, der f.eks. ikke hidtil har været anvendt til kørsel med bælte køretøjer eller lejlighedsvis indgreb i vandløb, ikke uden tilladelse kunne anvendes på denne måde.

Opførelse af permanente anlæg kræver som udgangspunkt tilladelse, f.eks. bygninger, skydevolde og skydebaner. Mindre enkeltstående indretninger (f.eks. "kulisser") af træ eller tilsvarende materiale, som let kan fjernes, kan dog etableres uden tilladelse.

Foranstaltninger som bevirker, at et areal varigt glider ud af den pågældende naturtypedefinition kræver tilladelse. Dette gælder f.eks. tilplantning af heder eller dræning af vådområder.

Ikke militære aktiviteter

For ikke militære aktiviteter på øvelsesområder gælder de samme regler som for civile aktiviteter uden for øvelsesterrænet. Dette indebærer bl.a. at anlæg af vildtagre på beskyttede naturtyper inden for øvelsesterrænet kræver tilladelse efter naturbeskyttelsesloven.

Tvilstilfælde

I tilfælde hvor forsvaret er i tvivl, om der kræves tilladelse til en aktivitet eller et anlæg, vil forespørgselsordningen i naturtypebekendtgørelsens § 8 kunne anvendes. Det vil sige, at forsvaret kan rette henvendelse til amtet, som inden 4 uger skal besvare forespørgslen. Der henvises i denne forbindelse til s. 24 f i vejledningen om naturbeskyttelsesloven.

Forvaltningsplaner

I en række tilfælde vil det være hensigtsmæssigt, at der udarbejdes en forvaltningsplan for det pågældende militære øvelsesområde, f.eks. i form af en driftsplan. Herved vil man ofte kunne skabe de bedste rammer for den militære anvendelse samtidig med, at der tages hensyn til plante- og dyrelivet. Samtidig vil en forvaltningsplan være et egnet grundlag for en stillingtagen til eventuelle ønsker om dispensation fra bl.a. naturbeskyttelseslovens §§ 3-4.

Bilag 6: FORTIDSMINDER PÅ SKIVE ØVELSESPADS

1

Berejst 16. maj 2001. Katalog revideret 16. oktober 2001.

AFD.	FR.NR.	SB.NR.	BESKRIVELSE	BEMÆRKNINGER
			For hele øvelsesområdet gælder at: Sten- og jorddiger på arealet bør betragtes som fredede. Bemærk især sogneskeldiget i afd. 8 og afd. 11 mellem Fly sogn og Kobberup sogn, og fredskovsdiget rundt om Kærgård Skov. Også ledstolpesten, som måtte stå alene eller i forbindelse med digerne, bør betragtes som fortidsminder. På området findes der formentlig et større eller mindre antal stenkister under vejene. Disse er ikke blevet opsøgt og registreret. Også stenkister, bygget af natursten bør betragtes og behandles som fredede fortidsminder.	
			SKIVE ØVELSESPADS	
1	1907:116	32	Langhøj/dysee. 50 x 25 x 2,3 m, orienteret omtrent Ø-V. I V-ende er i nyere tid anbragt et betonfundament. Græsklædt. I græsdækket opmarchområde.	Tilstanden OK og bevares. Højen bør afmærkes med pæle.
1		81	Dommerby sogn (er opregnet i Dommerby sogn, selv om den tilsyneladende ligger i Skive sogn).	Intet at se.
1		116	Ifølge Nationalmuseets optegnelser en boplads fra oldtiden. Skive sogn. Iflg. Natmus. En gravhøj fra oldtiden.	Intet at se.
1		117	Skive sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden.	Intet at se.
1		132	Skive sogn. Iflg. Natmus. en boplads/grube fra tragt bægerkulturen.	Intet at se.
2	A		Tyske løbegrave fra 2. verdenskrig.	Stedet bliver ikke til et fredet fortidsminde foreløbig, men bør bevares som det er.

Bilag 6: FORTIDSMINDER PÅ SKIVE ØVELSESPADS

Berejst 16. maj 2001. Katalog revideret 16. oktober 2001.

AFD.	FR.NR.	SB.NR.	BESKRIVELSE	BEMÆRKNINGER
2		31	Dommerby sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden..	Intet at se.
2		49	Dommerby sogn. Iflg. Natmus. en boplads fra stenalderen.	Intet at se.
2		54	Dommerby sogn. Iflg. Natmus. et løsfund fra jernalderen.	
2		58	Dommerby sogn. Iflg. Natmus. et løsfund fra oldtiden.	
2		59	Dommerby sogn. Iflg. Natmus. en boplads fra sten- og bron-zealder	Intet at se.
2		80	Dommerby sogn. Iflg. Natmus. en boplads/grube fra tragtba-gerkulturen.	Intet at se.
3	1907:113	97	Høj. 1,5 x 16 m. Græsklædt og temmelig overgroet af opvækst. I plantage.	Bør afmærkes med pæle rundt om højen, uden for 2m-zonen. Slørende opvækst bør ryddes.
3	1907:114	3	Høj. 2,2 x 20 m. En stor afgravning/senkning i højens S-side. Højen er afmærket med pæle. Græs- og lyngklædt. I plantage.	Selve højen er helt OK. Tilstanden fin og bevares.
4	1907:117	30	Høj. 3,6 x 24 m. Et par nedslidte spor op over højen. Græs- og lyngklædt, friholdt for træer. I plantage.	Folk er velkomne til at færdes på højen, men slidskaderne bør med mellemrum udbedres (kontakt SNS). Afmærkning af højen med pæle skønnes ikke at være nødvendigt.
4	1907:118	27	Høj. 3,3 x 20 m. Lyngklædt, friholdt for træer. I plantage.	Flot. Tilstanden bevares. Afmærkning næppe nødvendig.
4	1907:119	26	Høj. 1,8 x 17 m. Lyngklædt, friholdt for træer. I plantage.	Flot. Tilstanden bevares. Afmærkning næppe nødvendig.

Bilag 6: FORTIDSMINDER PÅ SKIVE ØVELSESPADS

3

Beregnet 16. maj 2001. Katalog revideret 16. oktober 2001.

AFD.	FR.NR.	SB.NR.	BESKRIVELSE	BEMÆRKNINGER
4	1907:120	28	Høj. 1,6 x 14 m. Lille hul i toppen. Smal N-S gående fure op over højens V-lige del.	Flot. Tilstanden bevares.
4	1907:121	25	Græs- og lyngklædt, friholdt for træer. I plantage. Høj. 1,6 x 16 m. I toppen et lille hul.	Afmærkning næppe nødvendig. Flot. Tilstanden bevares.
5	1907:122	2	Græs- og lyngklædt, friholdt for træer. I plantage. Dommerby Hede – Afd. 5.	Afmærkning næppe nødvendig. Afmærkning af højene på Dommerby Hede er naturligvis helt unødvendig.
5	1907:123	1	Høj. 2,1 x 19 m. I toppen en 3 x 0,5 m stor sænkning. Lyngklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:125	36	Høj. 2,8 x 20 m. Et stort hul i N-siden omkring fredningsstenen. Lyngklædt. I hede.	Fredningsstenen bør rettes op og hullet omkring stenen fyldes efter (kontakt SNS). Ellers helt OK.
5	1907:126	37	Høj. 1,75 x 16 m. Lyngklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:127	38	Høj. 2,4 x 17 m. Noget stejlere side i N end i S. Lyngklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:128	39	Høj. 2,2 x 16 m. Lille krater i top. I øvrigt velbevaret. Lyngklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:128	39	Høj. 1,2 x 14 m. Svag sænkning i top. Lyngklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.

Bilag 6: FORTIDSMINDER PÅ SKIVE ØVELSESPADS

Beregnet 16. maj 2001. Katalog revideret 16. oktober 2001.

AFD.	FR.NR.	SB.NR.	BESKRIVELSE	BEMÆRKNINGER
5	1907:129	40	Høj. 2,6 x 19 m. Lyngklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:130	41	Høj. 1,1 x 12 m. Lyngklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:131	18	Høj. 1,7 x 15 m. 3 huller i højens Ø-side/fod. Lyngklædt. I hede.	Hullerne bør fyldes efter (kontakt SNS).
5	1907:132	19	Lyngklædt. I hede. Høj. 1,5 x 14 m.	I øvrigt fin tilstanden som bevares. Tilstanden fin og bevares.
5	1907:133	20	Lyngklædt. I hede. Høj. 1,7 x 16 m.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:134	21	Lyngklædt. I hede. Høj. Lille hul i højssiden i Ø, og et tilsvarende hul i S-lig højfod.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:135	23	Lyngklædt. I hede. Høj. 0,6 x 12 m. Gammelt Ø-V gående spor over S-lig højfod.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:136	22	Lyngklædt. I hede. Høj. 2,5 x 22 m. I toppen et 2 x 2 x 0,75 m stort hul.	Hullet bør fyldes efter (kontakt SNS).
5	1907:137	15	Lyngklædt. I hede. Høj. 0,5 x 10 m. Gammelt NØ-SV gående spor over SØ-lig højfod.	Ellers fin tilstanden som bevares. Tilstanden fin og bevares.
			Lyngklædt. I hede.	

Bilag 6: FORTIDSMINDER PÅ SKIVE ØVELSESPADS

5

Berejst 16. maj 2001. Katalog revideret 16. oktober 2001.

Afd.	FR.NR.	SB.NR.	BESKRIVELSE	BEMÆRKNINGER
5	1907:138	16	Høj. 1,5 x 14 m. Gammelt NØ-SV gående spor berører den SØ-lige højfod. Lyngklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:139	17	Høj. 1,7 x 15 m. Gammelt NØ-SV gående spor berører den SØ-lige højfod. Lyngklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:140	29	Høj. 1 x 11 m. Lidt klemte i siderne af fine gamle hulvejsspor. Lyngklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:141	10	Græs- og lyngklædt. I hede. Høj. 1,9 x 14 m. Græsklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:142	11	Høj. 1,8 x 14 m. Rævegrav i S-siden. Lyngklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:143	13	Høj. 1,7 x 12 m. Lyngklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:144	12	Høj. 1,8 x 17 m. Lyngklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.
5	1907:145	33	Høj. 1,7 x 14 m. Lyngklædt. I hede.	Tilstanden fin og bevares.

AFD.	FR.NR.	SB.NR.	BESKRIVELSE	BEMÆRKNINGER
5	1907:146	14	Høj. 1,8 x 15 m. Græs- og lyngklædt, med en del opvækst af røn m.m.	Hegnet bør flyttes S om højen, så den slørende opvækst kan blive bidt ned. Hvis ikke bør opvæksten holdes nede på anden vis.
5	1907:147	34	Høj. 1,7 x 15 m. Lyngklædt. I hede.	I øvrigt flot tilstand som bevares. Hegnet bør flyttes S om højen.
5	1907:178		Fårefold. Et ca. 1,5 bredt og 0,5 m højt stort cirkelformet jorddige med en 2 m bred åbning i N, som omkranser et areal på 6 m i diameter. Arealet inden for diget er sænket 20 til 30 cm i forhold til arealet udenfor.	Tilstanden fin og bevares. Tilstanden fin og bevares.
5	1907:179		Lyngklædt. I hede. Høj. 1,6 x 14 m. Gamle furer hen over højen i Ø-V. Rævegrav i toppen.	Tilstanden fin og bevares.
5	B		Græsklædt. I hede. Hulvejsspor. I afdelingens SØ-hjørne en fin vifte af store, fine, N-S gående hulvejsspor ned mod vadestedet over åen.	Tilstanden fin og bevares.
5		100	Græsklædte. I hede. Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden.	Intet at se.
5		101	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden.	Intet at se.
5		227	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. et løsfund fra stenalderen.	

Bilag 6: FORTIDSMINDER PÅ SKIVE ØVELSESPADS

7

Berejst 16. maj 2001. Katalog revideret 16. oktober 2001.

AFD.	FR.NR.	SB.NR.	BESKRIVELSE	BEMÆRKNINGER
6	1907:124	35	Høj. 2,2 x 16 m. I toppen en stor flad sænkning samt et 1 x 1 x 0,75 m stort hul. En del af V-siden bortgravet ved landevejen.	Hullet i toppen bør fyldes efter. Bjergfyren holdes nede.
8	C		Lyngklædt med nogen opvækst af bjergfyr. I hede.	Afmærkningen med pæle er OK, og tilstanden i øvrigt fin og bevares.
			Sogneskeldige.	Bør holdes synligt.
8		119	Fly sogn. Iflg. Natmus. både løsfund og bopladsfund fra sten-, bronze- og jernalder.	Intet at se.
9	1907:1	74	Høj. 2 x 28 m. Græs- og lyngklædt med enkelte træer. I åbent område.	Bjergfyr, røn og gyvel bør fældes. Afmærkningen af højen mod S og V bør forbedres idet der køres lovlig tæt på højen.
9	1907:58	76	Høj. 1 x 10 m. Afpløjet i siderne og noget medtaget.	Højen i øvrigt OK.
9		64	Græsklædt med gyvel. I åbent område.	Gyvelen bør holdes borte fra højen.
9		75	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden..	Ellers OK.
9		77	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra yngre sten- eller bronzealder samt en boplads.	Intet at se.
9		78	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra yngre sten- eller bronzealder.	Intet at se.
9		79	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra yngre sten- eller bronzealder.	Intet at se.
9		80	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra yngre sten- eller bronzealder.	Intet at se.
9		81	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden.	Intet at se.

Bilag 6: FORTIDSMINDER PÅ SKIVE ØVELSESPADS

Beregnet 16. maj 2001. Katalog revideret 16. oktober 2001.

Afd.	FR.NR.	SB.NR.	BESKRIVELSE	BEMÆRKNINGER
9		99	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden.	Intet at se.
9		274	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. boplads/gruber fra enkeltgravskulturen og fra førromersk jernalder.	Intet at se.
10	1907:156	1	Høj. 2,5 x 16 m. I toppen et 2 x 2 m stort fladt hul. Græs- og lyngklædt, tilgroet med bjerg- og skovfyr. I plantage.	Højen bør ryddes helt for træer. Der bør opsættes endnu en afmærkningspæl ved sporet i højens SV-side. I øvrigt er højen hel fin.
10	D		Sogneskeldige.	Bør holden synligt.
10		6	Fly sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden.	Intet at se.
10		8	Fly sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden.	Intet at se.
11	1907:3	83a	Høj. 1,4 x 13 m. Hul i top. NV-siden lidt afgravet. Mod N påfyldt sand fra sandgravning nær højen. Græs- og lyngklædt med enkelte træer. I hede.	Træerne på højen og i højfoden bør ryddes. Højen bør afmærkes med pæle. Tilstanden ellers fin og bevares.
11	1907:11	103	Høj. 1,7 x 16 m. Sænkninger og ujævnheder i toppen. Græs- og lyngklædt med enkelte træer. I Plantage.	Granerne på højen og i højfoden bør fældes. Afmærknin-gen med pæle bør suppleres i NØ. I øvrigt helt fint. Tilstanden bevares.
11	1907:12	104	Høj. 1,5 x 14 m. Lidt sænkninger og ujævnheder i toppen. Græs- og lyngklædt, friholdt for træer. I plantage.	Afmærkningspælene står lidt tæt på højen. I øvrigt helt fint. Tilstanden bevares.
11	1907:13	105	Høj. 2,2 x 17 m. Nogle gamle plantefurer hen over højen i ØSØ-VNV. Rævegrav i NV-foden/siden. Græs- og lyngklædt med en del træer. I plantage.	Træerne på højen bør fældes og gammelt kvas ryddes. En afmærkningspæl mere i SSØ ud mod sporet ville være ønskeligt. I øvrigt helt OK.

Bilag 6: FORTIDSMINDER PÅ SKIVE ØVELSESPADS

9

Berejst 16. maj 2001. Katalog revideret 16. oktober 2001.

AfD.	FR.NR.	SB.NR.	BESKRIVELSE	BEMÆRKNINGER
12		7	Fly sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden.	Intet at se.
12		96	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden.	Intet at se.
12		269	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en boplads fra yngre stenalder og fra jernalderen.	Intet at se.
14	1907:17	88	Høj. 4 x 17 m. Lidt flad i toppen, hvor en lille pryddyse er anbragt. Græsklædt med en del syren. I overdrev.	Al syrenen bør holdes nede, så højen ligger hen i græs. Højen er behørigt afmærket og er ellers i fin stand.
14	1907:60	95	Høj. 1,5 x 16 m. Temmelig hullet og medtaget. Således er hele midterpartiet f. eks. bortgravet i 1 meters dybde. Bevokset med gamle sitkagraner. I plantage.	Alle træer bør fældes. Højen bør restaureres (kontakt SNS). Højen bør afmærkes.
14	1907:158	54	Høj. 2,1 x 18 m. I toppen et stort hul med åbning mod NV. Græsklædt med en del opvækst. I kratbevokset overdrev.	Højen bør holdes ryddet for træer. I øvrigt OK.
14	1907:159	56	Høj. 2,1 x 14 m. Lille sænkning i toppen. Græsklædt med en del opvækst i højfoden. I kratbevokset overdrev.	Opvæksten omkring højfoden bør ryddes. I øvrigt OK.
14	1907:160	53	Høj. 1,2 x 14 m. Lav sænkning i toppen i S. Et G.I. målepunkt i toppen i V. Højen bærer præg af at der har været/bliver kørt på den, og videre hen over den næste høj. Græsklædt med en del opvækst røn og hyl i højfoden. I kratbevokset overdrev.	Opvæksten omkring højfoden bør ryddes. Der må ikke køres på højen, og afmærkningen bør tydeliggøres så kørsel forhindres. Ellers er tilstanden OK.

Beregnet 16. maj 2001. Katalog revideret 16. oktober 2001.

AFD.	FR.NR.	SB.NR.	BESKRIVELSE	BEMÆRKNINGER
14	1907:161	52	Høj. 2,4 x 18 m. Sænkning af hele toppen og afgravninger i NØ-højfod. Der har været/bliver kørt på højen. Græsklædt med en del opvækst af røn m.m. i højfoden. I kratbevokset overdrev.	Opvæksten omkring højfoden bør ryddes. Der må ikke køres på højen, og afmærkningen bør tydeliggøres så kørslen forhindres. Ellers er tilstanden OK.
14	1907:162	51	Høj. 1 x 11 m. Græsklædt med en del opvækst af røn.	Opvæksten bør ryddes så højen ligger hen i græs. Ellers er tilstanden OK.
14	1907:172	55	Høj. 1,2 x 10 m. Del af toppen bortgravet. Græsklædt med en del røn. I kratbevokset overdrev.	Højen bør ryddes for træer og ligge hen i græs. Ellers er tilstanden OK.
14		82	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden.	Intet at se.
14		87	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj, måske fra stenalderen.	Intet at se.
14		89	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden.	Intet at se.
14		220	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden.	Intet at se.
14		268	Kobberup sogn. Iflg. Natmus. en boplads fra yngre stenalder og fra jernalderen.	Intet at se.
15		11	Fly sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden. I græsmark.	Umiskendelig overpløjet gravhøj på bakketop – dog ingen høj at se.
15		12	Fly sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden. I græsmark.	Overpløjet høj på bakketop – dog ingen høj at se.
15		13	Fly sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden. I græsmark.	Overpløjet høj på bakketop – dog ingen høj at se.

Bilag 6: FORTIDSMINDER PÅ SKIVE ØVELSESPADS

Berejst 16. maj 2001. Katalog revideret 16. oktober 2001.

A.FD.	FR.NR.	SB.NR.	BESKRIVELSE	BEMÆRKNINGER
15		14	Fly sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden. I græsmark.	Overpløjet høj på bakketop – dog ingen høj at se.
15		15	Fly sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden. I græsmark.	Overpløjet høj på bakketop – dog ingen høj at se.
15		16	Fly sogn. Iflg. Natmus. en gravhøj fra oldtiden. I græsmark.	Overpløjet høj på bakketop – dog ingen høj at se.
15		114	Fly sogn. Iflg. Natmus. et løsfund fra bronzealderen.	
16	E		Fint fredskovsdige omkring Kærgård Skov.	Bør holdes synligt.
16		118	Fly sogn. I S-siden, mærket ”AGR” (samt uden for området mod S) er der iflg. Natmus. konstateret agre fra jernalderen.	Erkendt fra flyfotos BASIC COVER 1954 og indberettet til Nationalmuseet af P. Harder Sørensen.

Notat om skovdrift på Skive Øvelsesplads

Træartsbeskrivelse, proveniensanbefalinger, relation til Skovloven og kulturmodeller ved den i kapitel 13 anbefalede ændring af skovdriften i naturnær retning.

Træartsbeskrivelser

I det følgende er kort beskrevet de enkelte træarter og deres forventede potentiale og brug på øvelsespladsen:

- **Eg.** Af stabilitetsmæssige- og flersidige hensyn skal andelen af løvtræ øges, og hovedparten af løvtræarealet vil udgøres af eg. Eg skal bruges både som stabiliserende ydre- og indre skovbryn, som mindre egentlige bevoksninger ude i terrænet og som hovedbestanddelen af de egentlige skovområder, hvor der dog også vil være en del nåletræ. I de sidstnævnte områder vil eg indgå som en meget værdifuld underskov der øger stormfasteheden af nåletræerne i disse bevoksninger samt medvirker til jordbundsforbedring, begrænser skovbrandsfaren, øger naturindholdet og sikre et skovklima på skovbunden, som er ekstremt vigtig for, at selvforyngelserne i fremtiden kan opstå spontant i forbindelse med mindre hugstindgreb. Sikring af et stabilt skovklima og en god jordbundstilstand er essentielt for, at den skitserede naturnære skovdrift kan bringes til at fungere i praksis.
- **Skovfyr.** Andelen af skovfyr bør øges i planperioden. Træarten udmærker sig ved god stabilitet, billigt og sikkert kulturanlæg samt evnen til at kunne forynge sig selv. Den er desuden velegnet til underplantning. Træarten anvendes som stabilitetsskabende moment på mindre produktive arealer, samt i yderkanten af plantagerne, men kan også indgå som et betydeligt indslag i de egentlige skovarealer. Desuden øger skovfyr natur- og landskabsindholdet. Skovfyr er en af få træarter, der kan opnå betydelige dimensioner på øvelsespladsen. Derfor, og pga. skovfyrrens øvrige meget værdifulde evner for en naturnær skovdrift, skal der sikres et vist indslag af skovfyr også i de egentlige skovområder på øvelsespladsen. Et korrekt proveniensvalg er essentielt for at opnå succes med dyrkningen af skovfyr. Se senere.
- **Bøg.** Er på grund af områdets risiko for forårs- og nattefrost samt ringe jordbund særdeles vanskelig at etablere. Flere steder på øvelsespladsen er der imidlertid opnået gode resultater med underplantning af bøg, eksempelvis litra 11, p hvorfor kulturplanen omfatter arealer, der forynges med bøg som hovedtræart. Dette for at skabe variation, og fordi der er betydelig rekreative værdier ved en skov med stor andel af bøg.
- **Ædelgran.** Ædelgran findes i dag som indslag i flere rødgranbevoksninger. Der skal her gøres en indsats for at videreføre de ofte undertrykte men livskraftige individer til næste generation. Ædelgran har gode selvforyngelsesevner. Ædelgran bør blive et indslag i det kommende naturnære skovdyrkningssystem i de egentlige skovområder på øvelsespladsen.
- **Douglasgran.** Det bør forsøges, om skovopbygningen kan suppleres med andre stabile træarter end eg, skovfyr, lærk og ædelgran. Douglasgran virker som en mulighed. Den er velproducerende, selvforyngende og stabiliteten på lang sigt er god. Douglasgran har dog ikke været brugt meget på øvelsespladsen. Det skal understreges, at Douglasgran hører hjemme på terrænets mere beskyttede lokaliteter. Den er følsom for frost. Der findes p.t. ingen bevoksninger af douglasgran på øvelsespladsen.
- **Ask.** Ask foreslås indplantet i begrænset omfang i de egentlige skovområder. Ask bør indplantes af samme årsager som eg, den er naturligt hjemmehørende i Danmark og under de rigtige vilkår selvforynger den sig i stor stil ud på omkringliggende arealer. Muligvis vil de også gøre dette på øvelsespladsen, selvom vækstvilkårene er meget barskere end på deres traditionelle voksesteder i den østlige del af Danmark.
- **Asp (Bævreasp).** Den naturlige/oprindelige skov på øvelsespladsens tidligere hedeareal, hvis arealet havde ligget uberørt af menneskehænder siden istiden, ville sandsynligvis have været en ege/skovfyr/birk/asp-blandingsskov. Asp bør derfor, ligesom birk, udnyttes hvor den fremkommer af sig selv, men ikke hvor der er mulighed for at den kan sprede sig ud på nærliggende heder og overdrev.
- **Ær.** Ær har tilsvarende egenskaber som ask. Selvforyngelsepotentialet på Skive Øvelsesplads virker større end spidsløn og ask. Ær forynger sig meget nemt, når den optræder som spredt indblanding. Muligheden for at selvforynge gamle ærbevoksninger er endnu usikker. Det kan diskuteres om Ær er naturligt hjemmehørende i Danmark og derfor måske ikke ønskes benyttet. Nyeste undersøgelser anser det dog som mest sandsynligt, at æren er indvandret spontant til sydligste Danmark fra Tyskland, parallelt med og måske også før

den blev indført af mennesker. Siden dengang har den med stor succes bredt sig både med og uden menneskets hjælp. Styrelsen anser det derfor rigtigst at opfatte æren som hjemmehørende i Danmark.

- **Lind.** Kan forsøges indplantet nogle steder for at se ”hvordan det går”. Der findes ikke bevoksninger af lind på øvelsespladsen p.t. Lind var dog i stenalderen et betydende indslag i urskoven i Danmark.
- **Birk.** Andelen af birk på øvelsespladsen bør øges væsentlig. Træarten er særlig velegnet, hvor der skal etableres løvskov på fugtige arealer. Birk kan indplantes/indblandes og i øvrigt udnyttes, hvor den kommer af sig selv. Birk har gode evner for selvforryngelse. En skærm af birk er et godt udgangspunkt for indbringning af andre træarter.
- **Lærk.** Lærk har nogle af de samme egenskaber som skovfyr, men er knap så vindfast og længelevende. Lærk er dog en mere fordragelig træart at bruge i blandinger, idet den i hvert fald i kulturer anlagt på renafdrifter ikke i samme grad som skovfyr busker ud og ”trykker” naboerne. Lærk har desuden selvforryngelsespotentialer. Der må ikke plantes hybridlærk, da det er et mål, at lærk i fremtiden skal forrynge sig selv på terrænet.

Provenienser

Statsskovenes Planteavlstation, plantemester Knud Stenvang anbefaler følgende provenienser til skovene på Skive Øvelsesplads:

EG

F.707 Hald Ege, Agderkysten Norge.

SKOVFYR

F.586 Hastrup eller DK. frøplantager,- de er gode og brede genetisk.

BØG

F.13,- vil være luksus, men Gråsten F.413 er meget bred genetisk. Dog er der F. 497, Hara-ger Hegn, Frederiksborg distrikt som springer sent ud. Den bruger SNS i en del i det midtjyske frostområde.

LÆRK

Japansk lærk anbefales frem for europæisk lærk da den er lærkekræftresistent og gror bedre på magre lokaliteter. F.410 Frøslev, afk.F.40d Sostrup, Den er flot og den er selekteret en anelse til det bedre.

ÆDELGRAN

Import fra Calabrien og Lapos

DOUGLAS

Frøplantager DK og FP 232, nok især FP 210 Sorø, *meget hårdfør*.

BIRK

Statsskovenes Planteavlstation anbefaler ikke nogen birkeproveniens særligt til heden, men man kan benytte afkom af birkebevoksningerne ved Pilhus Bæk, hvis det kan skaffes. De er kåret i landskabmæssig sammenhæng og har vist sig at være tørketålsomme ved plantninger på heden. Hvis der samles frø af lokalbevoksninger kunne det bredsås.

ASK

Fra kårede bevok.dk, Nordtyskland eller Holland.

FUGLEKIRSEBÆR

Langesø- Knuthenborg - Bornholm er alle gode.

Relation til Skovloven ved omlægning til naturnær skovdrift

Skovlovens §15 lyder: *“Fredskovspligtige arealer skal anvendes til god og flersidig skovdrift, og anvendelsen skal ske ud fra en helhedsbetragtning. Ved god og flersidig skovdrift forstås, at skovene skal dyrkes med henblik på både at forøge og forbedre træproduktionen og varetage landskabelige, naturhistoriske, kulturhistoriske og miljøbeskyttende samt hensyn til friluftslivet.”*

Det er Skov- og Naturstyrelsens vurdering, at en skovdrift som skitseret i afsnit 13 vil kunne opfylde Skovlovens krav om god og flersidig skovdrift.

M.h.t. Skovlovens krav om forøgelse og forbedring af træproduktionen skal bemærkes følgende:

Forudsætningen for en langsigtet økonomisk stabil produktion er økologisk stabilitet. De produktionsmæssige og økonomiske interesser taler således også for en ændring af det nuværende skovdyrkningssystem. Ud fra disse hensyn søger driftsplanen at sikre risikospredning samt at forbedre rentabiliteten ved øget anvendelse af flere længelevende og selvforyngende træarter samt et mere stabilt skovdyrkningssystem. Denne drift, som den er beskrevet i det foregående og i det efterfølgende, vil på længere sigt (50-100 år), betyde, at der på Skive Øvelsesplads' skovområder kan etableres et naturnært skovdyrkningssystem, hvor de produktionsmæssige hovedtræarter bliver eg, bøg, skovfyr samt i mindre grad ask, douglasgran og ædelgran. Ved hjælp af den naturnære skovopbygning med et stort indslag af løvtræ vil træerne kunne nå en betragtelig alder og relativ stor dimension. Samtidig vil plantning i meget høj grad blive overflødiggjort, eller i hvert fald blive begrænset meget, fordi naturforyngelse i fremtiden bliver den overvejende foryngelsesform.

Kort sagt, vil den fremtidige skovdrift forhåbentlig/sandsynligvis kræve begrænsede økonomiske input i form af udgifter til plantning, kulturpleje o.lign. Foryngelserne vil i stedet primært komme af sig selv i de huller, der opstår, når der skoves enkelttræer i bevoksningerne. Salgsværdien pr. kubikmeter træ fra skoven vil desuden - alt andet lige - blive større end i dag af den simple grund, at træerne vil være større. I fremtiden der bliver der forhåbentlig tale om et “low-input” ekstraktions-skovbrug, hvor skovopbygningen primært styres ved hugst, og hvor der sjældent udføres indgreb som giver underskud. Der vil dog gå en lang periode (minimum 50 år), inden dette skovdyrkningssystem er opbygget. I første omgang skal dette driftsplanforslag derfor sikre en øget anvendelse af træarter, som kan indgå i et sådant fremtidigt skovdyrkningssystem.

Med hensyn til Skovlovens krav om at varetage landskabelige, naturhistoriske, kulturhistoriske, miljøbeskyttende og friluftsmæssige hensyn på fredskovspligtige arealer, skal bemærkes følgende:

Det skitserede fremtidige skovdyrkningssystem vurderes at opfylde Skovlovens krav på disse punkter. I forhold til nu vil der i fremtiden ske en stor forøgelse af løvtræandelen i skovene på Skive Øvelsesplads. Ud fra hensynet til flora og fauna må dette betragte som en stor fordel, idet en øget anvendelse af hjemmehørende løvtræarter, og driftsformer som muliggør opbygning af varierede bevoksninger med varigt og selvforyngende skovdække som udgangspunkt vil være en fordel for de vilde planter og dyr.

En øget anvendelse af løvtræ skal sikre, at der anlægges stabile og varierede ydre skov-bryn og indre bryn mod vandløb, søer og andre naturområder, og at spredningsmulighederne for

planter og dyr forbedres. I den enkelte bevoksning kan skovdyrkningen ud fra både økonomiske og økologiske hensyn i en række tilfælde ekstensiveres. F.eks. bør mindre frosthuller og vådbundsarealer ikke tilplantes. I en række tilfælde kan efterbedring af mindre områder undlades.

For at skabe øget stabilitet i plantagerne skal det fremover desuden tilstræbes, at i særdeleshed skovbrynene kommer til at bestå af længelevende og stormfaste træarter som f.eks. eg og skovfyr. På længere sigt kan det overvejes at lade skovbryn og flere udvalgte bevoksninger ud over skovene på Kærgård udgå af forstlig drift/menneskelig påvirkning for yderligere at styrke naturindholdet.

Kulturmodeller

Følgende kulturmodeller ligger til grund for de økonomiske beregninger i relation til fornyelse af skovarealerne.

Kulturmodel nr. 1					
Underplantning med eg/skovfyr/ask/fuglekirsebær/douglasgran (40/30/10/10/10).					
Skive Øvelsesplads					kroner/ha
Omkostninger	stk.	omk.	Aldersklasse (alder fra frø)		
			2	3-9	10-19
Plantehuls-boring	2500	2,50	6250		
Planter	2500	3,50	8750		
Plantning (100 planter i timen)	2500	2,00	5000		
Transport af planter + diverse			500		
Efterbedring og saneringshugst i skærmen (ca. 400 planter og ca. 40 træer der skal fældes skånsomt, men henligge til henrådning				4000	
Fjernelse af skærm og udrensning					4000
Diverse.			1500		1500
Omkostninger			22000	4000	5500
Netto pr. år i aldersklassen			22000	571	550
					31500

NB ! Hvis arealet hegnes tillægges 10000 kr/ha

Kulturmodel nr. 2						
Underplantning med bøg/eg/skovfyr/ædelgran (40/25/25/10).						
Skive Øvelsesplads					kroner/ha	
			Aldersklasse (alder fra frø)			Ialt
Omkostninger	stk.	omk.	2	3-9	10-19	
Plantehuls-boring	2500	2,50	6250	4000		6250
Planter	2500	3,50	8750			8750
Plantning (100 planter i timen)	2500	2,00	5000			5000
Transport af planter + diverse			500			500
Efterbedring og saneringshugst i skærmen (ca. 400 planter og ca. 40 træer der skal fældes skånsomt men iøvrigt kan henligge til henrådning)						4000
Fjernelse af skærm og udrensning					4000	4000
Diverse.			1500		1500	3000
Omkostninger			22000	4000	5500	31500
Netto pr. år i aldersklassen			22000	571	550	

NB ! Hvis arealet hegnes tillægges 10000 kr/ha

Bilag 8

Dette notat er skrevet på baggrund af telefonsamtale med skovfoged Hans Jensen, Palsgård Statsskovdistrikt. Formålet med notatet er at eksemplificere muligheder og omkostningsniveau, hvis man har egne folk med den rette viden til at udføre hede- og overdrevsplejen.

Hans Jensen har ansvaret for plejen af ca. 1500 ha hede.

Hans maskinpark til formålet udgøres i al væsentlighed af:

En almindelig traktor (ca. 90 HK på PTO-udtaget og 1000 omdr.). Pris fra 100.000 – 250.000.

En flishugger TP760, der kan trækkes af traktoren og hvorpå der efterspændes en tipvogn. Håndmades. Bruges til rydning af unge massive bjerfyrbevoksninger som ikke er egnet til flisning af en stor flishugger (se senere), fordi dens kran dårligt kan få fat. Bjergfyrrerne m.m. er på forhånd nedskåret med motorsav. Flishuggeren kan med fordel erhverves som brugt men hovedrenoveret. Så koster den måske 45.000 kr. Vist nok ca. det dobbelte fra ny.

En Texas grenknuser. Bruges primært til to tiltag, nemlig buske- og træopvækst-sanering på de store hedeblader samt etablering af brandbælter i forbindelse med afbrænding af heden. M.h.t. det første tiltag, så kører traktorføreren simpelthen bare rundt og knuser træer og busk ved at sænke grenknuseren ned over dem. Gøres ca. hvert 5. år. Grenknuseren kan kun tage op til ca. 5 cm tykke træer, men da det gøres omkring hvert 5. år er det ikke noget problem. Ofte nås mere end 1 ha i timen. M.h.t. brandbælte-etableringen, så sker det oftest om foråret. Typisk etableres nogle felter på 5-6 ha, som afbrændes. En god grenknuser til dette formål kan fås for 30-50.000 kr.

En grønthøster. Til slåning af lyngarealer, med samtidig mulighed for fjernelse af plantemateriale ved efterspænding af tipvogn. Grønthøsteren sidemonteres på traktoren. Grønthøsteren kan tage bjergfyr op til ½ meters højde, men er noget følsom for sten og metal ! En grønthøster kan fås for 3-20.000 kr. En realistisk præstation er ca. 2 ha om dagen. Grønthøsteren er også effektiv til slåning af brandbælter før hedeafbrænding. Det afklippede materiale sendes bare ind over arealet der skal afbrændes.

Udover ovenstående maskiner kan distriktet en gang i mellem også finde på at bruge en **Lindborg spadeharve** (eller en kraftig slagleklipper eller tallerkenharve) til at bekæmpe blåtop i kombination med afbrænding. Lindborg spadeharven bruges også til at blotte mineraljord og derved fremme fremspiring af lyng på tidligere hede, hvor man har haft en granbevoksning.

Større krat på tilvoksede heder rydder Hans Jensen og hans folk sjældent selv bortset fra nedskæring af træerne med motorsav. Træerne grønflises umiddelbart herefter af en entreprenør med en stor kranmadet flishugger. Grønflisen som fremkommer vil – ligesom den flis distriktet selv fremstiller med TP760'eren - som reglen kunne sælges, bl.a. til Kjellerup Varmeværk. Varmeværket giver ca. 200 kr/kbm.

Totalt set regner Hans Jensen med, at rydning af krat af store træer dvs. via entreprenør giver et underskud på 1000– 5000 kr/ha, når indtægten fra flisen er fratrasket udgift til entreprenør og motormanuel nedskæring. Rydning af krat af mindre træer og buske med TP760'eren er til gengæld meget dyr. Dagspræstationen for to mand er typisk 4-5 kbm. grønflis, hvilket langt fra kan dække udgiften. Rydning af krat med TP760'eren er således meget dyr, men prisen/ha afhænger naturligvis meget af mængden af krat på arealet.

På de egentlige hedeblader, hvor hedelyng dominerer, sker plejen/forryngelsen alt andet lige med skiveklipper. Dette plejetiltag giver positivt dækningsbidrag ! Det er ikke distriktets egen skive-

klipper, men den tilhører en entreprenør, der klipper lyngen og fjerner den i baller. Ballerne sælger han videre til tækkemænd. Han betalte i 2000 7 kr./balle - netto giver det min. 1000 kr /ha i dækningsbidrag, og han kan ifølge Hans Jensen ikke få lyng nok. Entreprenøren er Erik Nielsen, Ørrevej 22, Sinding, Herning (tlf.: 97136969 eller 97136868). Der findes andre lyng-entreprenører. Bl.a. er der af og til efterspørgsel på lyng i minibigballer til bio-filtre. Lyngballerne kunne nok også afsættes til større kraft/varmeværker med halm/flis fyr.

På de øvrige åbne hede-arealer, som typisk er for græsdominerede eller er visnet helt efter at have været angrebet af lyngbiller, eller er for ujævne, eller af andre årsager ikke kan skivehøstes sker plejen oftest som afbrænding.

Summa summarum. Hedepleje-praksis på Palsgård Statsskovdistrikt i grove træk:

Tilvoksede heder. Førstegangsindgrebet. Fældning med motorsav og efterfølgende grønflisning ved maskinstation eller distriktets egen lille håndmadede TP760. Udgiften kan varieres fra ca. 0 kr/ha til 10.000 kr/ha afhængigt af bevoksningsgrad og størrelse på krattet. Afbrænding eller slåning udføres få år efter.

Ikke-hedelyng dominerede heder. Foryngelse/pleje sker oftest ved afbrænding om foråret af 5-6 ha store felter. Der laves brandbælter med grenknuser eller grønthøster. Udgift ca. 4000 kr/ha. Jo større arealer jo billigere pris. Gøres en gang hvert 10-15 år. Hans Jensen mente, at hedeafbrændinger burde kunne gøres billigere på militære arealer, da de bør kunne arrangeres som brandøvelser (?).

Slåning med grønthøster med tipvogn er også en mulighed. Jf. det foregående er præstationen ca. 2 ha/dagen. Dvs. med indregning af førerløn og maskinpris bliver det en omkostning på ca. 1500kr/ha. Måske vil der lokalt kunne findes afsætning for det afslåede materiale til f.eks. større kraft/varmeværker med halm/flis fyr.

Hedelyng dominerede heder. Afslåning og fjernelse ved entreprenør, netto-indtægt > 1000 kr/ha. Gøres en gang hvert 10-15 år.

På arealer hvor det er nødvendigt, foretages der ca. hvert 5. år en fjernelse af busk- og træopvækst fra de åbne hedeblader med grenknuseren.

Slåning og afbrænding foryrer lyngen på to forskellige måder. Ved afslåning af heden sker der oftest en foryngelse af lyngen ved, at der dannes et komplet tæppe af genvækst fra de gamle rødeder allerede samme vækstsæson. Ved afbrænding dræbes mange af de gamle planter, men varme-påvirkningen provokerer de mange lyngfrø i jorden til fremspiring, således at der ofte fremspirer et tæppe af nye lyngplanter i asken.

Hans Jensen understregede, at han betragtede det som meget vigtigt, at mest muligt plantemateriale blev fjernet fra hedearealerne, for at udpine arealerne mest muligt. Derfor var det vigtigt at lave grønflis af træ- og buskopvækst, når man fjernede det, ligesom det var væsentlig at afslået materiale i videst mulige omfang fjernes fra arealerne. Ved hedeafbrændinger fjernes også en del af næringsstofferne (Biolog Rita Merete Buttenschøn har efterfølgende oplyst følgende tal; N: 60-80% C: 60-70% S: 50-60% K: 10-20% MG: 10-20% P: 10-20%, og efter afbrænding forsvinder der yderligere nogle næringsstoffer ved bortblæsning, bortskylning og nedvaskning).

Skovfoged Hans Jensen har telefon-nummer 7577-2121, og vil gerne forsøge at svare på evt. yderligere spørgsmål.

Lars Trier, forstfuldmægtig, Skov- og Naturstyrelsen

Ordensreglement for offentlighedens adgang til

Skive Øvelsesplads

1. Aktiviteter på øvelsespladsen

Øvelsespladsen anvendes primært til uddannelse af enhederne på Skive Kaserne. Endvidere anvendes øvelsespladsen af nabogarnisoner og hjemmeværn. I perioder er der således intensiv kørsel med tunge køretøjer, skydning med øvelsesammunition (løs ammunition og kanonslag). I begrænset omfang anvendes sprængningsområdet omkring håndgranatbanen til såvel skarp håndgranatkast og sprængninger. Aktiviteterne udgør en indlysende risiko for uvedkommende tilstedeværende i terrænet.

2. Begrænsninger i adgangen til terrænet

Generelt er der forbud mod ophold og færdsel på forsvarets skydeområder og andre områder. Skive Garnison tillader dog adgang til terrænet med de begrænsninger og regler der nævnes efterfølgende.

3. Perioder, hvor offentligheden har adgang til terrænet

I perioder, hvor der ikke er aktiviteter, der udgør en risiko for offentlighedens færden i terrænet, er der således adgang til at færdes på stier og veje afmærket på oversigtskort ved informationstavler placeret ved væsentlige veje ind i terrænet. Informationstavlerne indeholder også oplysninger om perioder, hvor terrænet er lukket for adgang. Der er kun adgang i dagtimerne: Solopgang til solnedgang. Til løbebanen syd for kasernearealet er der fri adgang, da de militære aktiviteter i dette område er yderst begrænset.

4. Regler, der skal efterleves

Formålet med at åbne for adgang til terrænet er at give offentligheden adgang til at opleve de naturværdier, der findes i et større naturområde, hvor der ikke drives landbrug og hvor naturen får lov til at udvikle sig med relativt få indgreb. Det er derfor på naturens præmisser, at færdsel finder sted.

- kørsel med motorkøretøjer er kun tilladt på de på oversigtskortet markerede veje. Hastighed max. 40 km.,
- cykling tilladt på de for motorkørsel markerede veje,
- køretøjer skal parkeres på anlagte P-pladser,
- færdsel til fods er tilladt på etablerede stier og veje,
- ridning på etablerede stier og veje er tilladt, når der er indhentet speciel tilladelse (Ridekort),
- der må ikke færdes i de på oversigtskort markerede områder,
- forbudsskilte og indhegninger af områder skal respekteres,
- hunde skal føres i snor,
- der må ikke ske berøring eller opsamling af ammunitionsdele i terrænet,
- brug af åben ild er forbudt,
- i tørre perioder skal der udvises særlig agtpågivenhed ved rygning og
- i dyrenes yngleperiode 1. april til 1. juli skal publikum udvise speciel hensyn til dyrelivet (Markerede vildtlommer: Ingen adgang)

Ophold og færdsel sker i øvrigt på eget ansvar.

5. Særlige tilladelser

Til særlige arrangementer, der ligger udenfor de generelle regler skal der indhentes særlig tilladelse. Som eksempel kan nævnes hundetræning, bivaukering/overnatning som led i naturoplevelsesarrangementer, løbearrangementer og anvendelse af terrænkøretøjer udenfor etablerede og tilladte veje.

6. Tilsyn og konsekvens af overtrædelser

Øvelsespladsen tilses af vagtmandskab og ansatte med ansvar for området. Vejledninger fra dette personel skal efterkommes. Mindre overtrædelser af adgangsreglerne vil medføre påtale og evt. bortvisning. I særligt grove gentagelsestilfælde kan politianmeldelse komme på tale.

Garnisonen håber ikke at delle bliver aktuelt.

7. Yderligere informationer samt kontaktmuligheder

Det er garnisonens håb, at offentligheden vil få glæde af muligheden for at nyde øvelsespladsens naturværdier og i øvrigt vil bidrage med forslag og ideer til fælles bedste. Man er altid velkommen til at henvende sig i terræn- og garnisonssektionen (terrænofficeren) eller kaserneforvaltningen for yderligere oplysninger. Tlf. 96142000.

Udenfor arbejdstid vil vagtpersonalet kunne give visse oplysninger om mulige aktiviteter, men kun i begrænset omfang give tilladelser til aktiviteter uden for de ovenfor nævnte rammer.